

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Ana Bilim Dalı

TÜRKİYE'DEKİ CEMAAT SORUNU: FETÖ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Cihad MERT

Sivas
Nisan 2020

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Ana Bilim Dalı

TÜRKİYE'DEKİ CEMAAT SORUNU: FETÖ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Cihad MERT

Tez Danışmanı
Prof. Dr. SEZER AYAN

Sivas
Nisan 2020

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Sosyoloji
Tezin Başlığı : "Türkiye'deki Cemaat Sorunu FETÖ Örneği"
Savunma Tarihi : 13.03.2020
Danışmanı : Prof.Dr. Sezer AYAN

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof.Dr. Sezer AYAN

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Ziyet BAHADIR

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Orhan BİNGÖL

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Cihat MERT tarafından hazırlanan "Türkiye'deki Cemaat Sorunu FETÖ Örneği" başlıklı tez, kabul edilmiştir./..../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1. Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
2. Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
3. Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dâhil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
4. Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

07/04/2020

Cihad MERT

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. ÇALIŞMAYA DAİR BİLGİLER	5
1.1. Çalışmanın Konusu	5
1.2. Çalışmanın Amacı	5
1.3. Çalışmanın Yöntemi.....	6
1.4. Çalışmanın Önemi.....	6
1.5. Çalışmanın Sınırlılıkları	6
İKİNCİ BÖLÜM	7
2. CEMAAT	7
2.1.Cemaatin Tanımı ve Özellikleri	7
2.2. Türkiye’de Cemaat Oluşumlarının Tarihsel Süreci.....	16
2.3.Türkiye’de Cemaat Oluşumun Nedenleri.....	29
2.4. Cemaat-Sivil Toplum Tartışması	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	39
3. FETHULLAHÇI TERÖR ÖRGÜTÜ	39
3.1. Fetö’nün Tanımı ve Özellikleri	39
3.1.1. Fetö’nün Tanımı	39
3.1.2. Fetö’nün Özellikleri.....	40
3.2. Fetö’nün Tarihsel Gelişimi.....	46
3.2.1. Örgütün Kuruluş Dönemi	48
3.2.2. 12 Eylül Askeri Darbe Sonrası Dönem	51
3.2.3. 28 Şubat 1997 Sonrası Dönem	55
3.3. Fetö’nün Sızma Faaliyetleri	59
3.3.1. FETÖ’nün Türk Silahlı Kuvvetlerine Sızması	59
3.3.2. FETÖ’nün Yargıya Sızması	62

3.3.3. FETÖ'nün Emniyete Sızması	64
3.3.4. FETÖ'nün Diğer Kritik Devlet Yapılanmalarına Sızması	66
3.4. Fetö'nün Teşkilatlanması	69
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	73
4. 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ	73
4.1. Darbe Kavramı	73
4.2. Türkiye Cumhuriyeti'nin Darbe Tarihi	75
4.2.1. 1960 Darbesi	76
4.2.2. 1980 Darbesi	80
4.2.3. 28 Şubat Süreci	83
4.3. 15 Temmuz Süreci.....	90
4.3.1. Darbe'nin Analizi	91
4.3.2. 15 Temmuz Darbe Girişimi	94
4.3.3. 15 Temmuz Kapsamında Alınan Tedbirler	96
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	101
KAYNAKÇA	107
ÖZ GEÇMİŞ.....	115

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ASELSAN	: Askeri Elektronik Sanayii
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DP	: Demokrat Parti
FBI	: Federal Soruşturma Bürosu
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü
GATA	: Gülhane Askeri Tıp Akademisi
GSM	: Global System for Mobile
HSK	: Hakimler Savcılar Kurulu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KPSS	: Kamu Personeli Seçme Sınavı
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
MSP	: Milli Selamet Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OHAL	: Olağanüstü hal
ÖSYM	: Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PDY	: Paralel Devlet Yapılanması
TİB	: Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TUSKON	: Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

ÖZET

Türkiye’de Cemaat Sorunu: FETÖ örneği adlı bu tez, Türkiye’deki cemaat sorununu FETÖ üzerinden analiz ederek; bu sorunun nedenlerini, toplum üzerindeki olumsuz etkilerini ve çözüm önerilerini incelemek üzere yazılmıştır. Bu tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde cemaat kavramının tanımları, özellikleri ve nedenleri tarihsel bir süreç içerisinde incelenecek ve bu grupların sivil toplum unsuru olarak kabul edilip edilmeyeceği değerlendirilecektir. İkinci bölümde ise FETÖ’nün resmi kurumlarca yapılan tanımına yer verilecektir. Bu bölümde FETÖ’nün tarihsel süreç içerisindeki faaliyetleri sınıflandırılarak ele alınacaktır. Ayrıca FETÖ’nün resmi kurumlara sızma faaliyetleri ve teşkilatlanması değerlendirilecektir. Üçüncü ve son kısımda ise darbe kavramının tanımı yapılacak, 15 Temmuz darbe girişimini Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki diğer askeri müdahalelerden ayıran özellikler değerlendirilecektir. Sonuç kısmında ise FETÖ bağlamında Türkiye’deki cemaat sorununa ilişkin çözüm önerilerine yer verilecektir.

Anahtar kelimeler: Cemaat, Fethullahçı Terör Örgütü, Dini Grup, 15 Temmuz darbe girişimi.

ABSTRACT

In the thesis, community problem in Turkey: the example of FETO, by analyzing community problems through the FETÖ in Turkey; it was written to examine the causes of this problem, its negative effects on society and solutions. This thesis formed three sections. During the first section; definitions, features and reasons of the concept of community will be evaluated in a historical process and whether these groups will be considered as civil elements will be evaluated. During the second section; the definition of FETÖ made by official institutions will be included. This section, the activities of FETÖ in the historical process will be classified and examined. Also infiltration and getting organized of FETÖ will be considered. The third and last section, definition of the concept of coup and features different from other military coups will be evaluated on the July 15 coup attempt. In the conclusion section solution to the problems in the community will be given suggestions Turkey.

Key words: Community, Fethullahçı terrorist organization, Religious group, July 15 coup attempt.

GİRİŞ

FETÖ(Fethullahçı Terör Örgütü) ülkemizin son yıllarda karşı karşıya kaldığı en önemli tehdit unsurlarından birisidir. FETÖ ile daha sağlıklı bir mücadele içerisine girebilmek için oluşum sürecini, yıllar içinde geldiği noktayı, uluslar arası alandaki gücü, yapısı ve eylemlerini çok iyi irdelemek gerekmektedir. Kendini çok iyi bir şekilde saklayan bu ve benzeri oluşumlara karşı sürdürülen mücadelenin her adımının çok dikkatli bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. FETÖ'nün şu an bir uyku sürecinde olduğu düşünülürse ilk fırsatta da yeniden eylemlerine başlayacak olması kaçınılmazdır. Bu nedenle bu süreçte kesinlikle rehavete yer verilmemeli ve mücadele kararlı bir biçimde sürdürülmelidir.

Çalışmanın ilk bölümünde cemaat kavramı üzerinde literatürdeki anlam karışıklıklarına meydan vermemek üzere farklı yazarların farklı tanımları belirtilmiştir. Burada yazarların cemaat tanımlamalarının ortak özelliği bu olgunun olumlu yönlerini ele alınması ve toplum için oluşturabileceği muhtemel tahribata yer verilmemesidir. Bu noktada Bauman'ın görüşleri bu çalışma açısından da bir esas teşkil edecektir. Yani şu an da gelinen sürece bakıldığında bu olgunun olumlu yönlerinden çok olumsuz yönlerinin bilimsel bir bakış açısı ile ele alınması hayati derecede öneme sahiptir. Cemaat olgusunun sadece FETÖ bağlamında değil diğer gruplar açısından da Türk toplumu açısından bir sorun ya da tehlike oluşturduğu gerçeği kabul edilmeli ve bununla ilgili çözüm önerileri geliştirilmelidir.

Çalışmanın bu bölümünde geçmişten günümüze yaşadığımız coğrafyadaki bu tarz dini oluşumların özellikleri üzerinde durulacaktır. Anadolu'da ilk ortaya çıktığı dönem ile günümüze kadar gelen süreçte bu tarz dini oluşumların geçirdiği aşama kronolojik olarak ortaya konulacaktır. Bu bağlamda vurgulanması gereken husus bu grupların geçmişteki emsallerinin basit bir devamı olmadığıdır. Böyle bir bakış açısı bu sorunun baştan yanlış kavranılması sonucunu doğuracaktır ki bu nedenle kalıcı bir çözüm de üretilemeyecektir. Tarihsel süreç içerisinde bu olgunun büyük bir değişime uğradığı dönem Said Nursi'nin önderliğini yaptığı Nurculuk akımının doğmasıdır. Türkiye özelinde bu olgunun ele alınması için Nurculuk akımının çok iyi biçimde analiz edilmesi gerekmektedir. Çünkü bu akım gelenekselin bir devamı olarak lanse

edilse de kendini değişen ve gelişen şartlara çok iyi bir şekilde adapte etmeyi başarmıştır. Tönnies'in ifade ettiği cemaat olgusundan cemiyet olgusuna geçiş bu akımla birlikte Türkiye'de farklı bir hayatîyet alanı bulmuştur. Bu geçiş süreci ülke özelinde cemaatten modern cemaat geçiş şeklinde olmuştur. Bu süreç ile birlikte cemaat kavramı daha karmaşık ve sınırları muğlak bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu da beraberinde çözülmesi daha büyük bir sorunu meydana getirmiştir.

Ayrıca bu bölümde Türkiye'deki cemaat oluşumlarının amaçları; kültürel, yapısal ve din kaynaklı nedenleri ile birlikte bu grupların toplum içindeki fonksiyonları açıklanacaktır. Bu dini oluşumların yasal rejimler ve sivil toplum için bir tehdit olduğu belirtilecektir. Yine bu oluşumların gerekli mi kaçınılmaz mı olduğu sorusu irdelenecektir. Mardin'e göre cemaat olgusu özellikle Türk toplumu baz alındığında gerekli ve kaçınılmazdır. Ancak gelinen süreç içerisinde elde edilen tecrübeler bunun tam tersini ortaya koymaktadır. Dini gruplar bireyin yeni süreçle bütünleşmesini ve uyum sağlarnasını vaat etmektedirler. Ancak bu gruplar vasıtasıyla bireyle toplum arasına bir duvar örülmekte, birey toplumdaki soyutlanmakta ve yabancılaşmanın etkileri daha da artmaktadır. Dini gruplar bireye bir kimlik sunmaktadır fakat sunulan kimlik bireyi özgür kılmamaktadır tam aksine köleleştirmektedir. Bireye sunulan bu kimliğin karşılığı olarak da sınırları kesin bir biçimde belirlenmiş ve mutlak itaatın esas alındığı bir hayat verilmektedir.

Bu bağlamda bölümde son olarak İslam'ın sivil topluma elverişli olup olmadığı sorusu ile birlikte bu dini grupların sivil toplumun bir unsuru olarak ele alınıp alınamayacağına değinilecektir. Bu konuyla ilgili olumlu ve olumsuz fikirler ortaya konulacak ve sivil toplum kurumları ile cemaatler karşılaştırılarak sonuca ulaşılabacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde FETÖ'nün mahkemelerce yapılan tanımı ve örgütün genel özellikleri açıklanacaktır. Örgüt üyelerinin toplum içindeki hal ve hareketlerinden, evleneceği eşe kadar her alana müdahale eden bu örgütün nihai amacı Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm anayasal kurumlarını ele geçirmenin yanı sıra dünyanın birçok yerinde yürüttüğü faaliyetler doğrultusunda da sadece Türkiye ölçeğinde değil uluslararası anlamda büyük bir güç haline gelmektir. Bu nedenle örgüte karşı verilen mücadelenin ulusal çapta yeterli olmayacağı ve topyekun küresel

çaplı bir mücadele sorunun çözüme kavuşması açısından daha sağlıklı olacaktır. Bu süreç içerisinde bürokratik açıdan tüm imkanların seferber edilmesinin yanı sıra diğer ülkelerle yapılacak bilgi paylaşımları ve ikili görüşmelerin sorunun çözümü açısından ne kadar faydalı olacağı aşikardır. Çünkü küresel çapta faaliyet gösteren bu örgütle tek başına mücadele birçok zorluğu da beraberinde getirecektir. Ayrıca sorunun kesin bir çözüme kavuşmasına da engel olacaktır. Yine FETÖ ile mücadele sürecinde gösterilen şeffaflık da diğer ülkeleri bu soruna dahil edebilmek açısından oldukça önemlidir.

Kurulduğu tarihten itibaren sabırla bu planları hayata geçirmek için faaliyetlerine devam eden bu örgüt aslında yıllar önce deşifre olsa da Türkiye Cumhuriyeti ve kamu kurumları nezdinde 17-25 Aralık sürecinden sonra bir terör örgütü olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla da yıllarca görmezden gelinen örgütün illegal faaliyetleri 15 Temmuz darbe girişimine giden süreci ortaya çıkarmıştır. Yine bu bölümde örgütün tarihsel gelişimi; kuruluş dönemi, 12 Eylül 1980 sonrası dönem ve 27 Şubat 1997 sonrası olmak üzere üç ayrı başlık altında değerlendirilecektir. Nurculuk akımının içinden koparak gelen FETÖ için tüm bu askeri müdahaleler bir mihenk taşı olarak görülebilir. Çünkü her ne kadar bu dönemlerden zararlı olarak çıktığı düşünülse de aslında bu süreçlerden daha güçlü çıkmayı başarmıştır. FETÖ'nün bu gelişim sürecinin iyi analiz edilmesi diğer dini gruplar açısından da bu tip sorunların ortaya çıkmasının engellenmesini sağlayabilir. Çünkü bu dönem sağlıklı bir biçimde analiz edilir ve yapılan hatalardan ders alınırsa bu bağlamda kalıcı tedbirler de alınabilir.

İkinci bölümde son olarak FETÖ'nün kamu kurum ve kuruluşlarına sızma faaliyetlerini emniyet, askeriye ve yargı ana başlıkları altında inceleyerek, örgütün buradaki yapılanmaları ve amaçları açıklanacaktır. Devletin birçok kritik imkanlarının yıllar boyu FETÖ'nün elinde olması, örgütle girilen mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Ayrıca örgütün nihai amacına giden süreçte teşkilatlanması da bu bölüm içerisinde değerlendirilecektir.

Çalışmanın üçüncü ve son kısmında ise darbe kavramı tanımlanacaktır. Ayrıca literatüre yeni giren demokratik darbe kavramı değerlendirilecektir. Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki askeri müdahaleleri ve 15 Temmuz darbe girişimini

bunlardan ayıran noktalara değinilecektir. Genel olarak bakıldığında tüm askeri girişimlerin başında askeriyede aktif olarak bulunan kişiler olmasına rağmen 15 Temmuz darbe girişiminin arka planında örgüte bağlı sivil imamların olması, ayrıca halkın demokrasiden yana tavır koyup sokaklara dökülerek bu girişimi engelleme çabası bu kalkışmayı diğer askeri müdahalelerden ayıran en önemli özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca hem 12 Eylül 1980 sonrası hem 28 Şubat sonrası izlenen politikaların bu tarz oluşumlara olumlu ya da olumsuz etkileri değerlendirilecektir. 15 Temmuz'dan sonra alınan önlemler doğrultusunda kapatılan kurum ve kuruluşlar sadece sayısal olarak değerlendirildiğinde bile örgütün ne kadar güçlü olduğu değerlendirilebilir. Yine bu bölümde Türkiye Cumhuriyeti'nden bu ve benzeri örgütlerin temizlenebilmesi için uzun vadeye yayılmış, sabırlı ve yerinde kararlar verilmesi gerektiği; ayrıca bu tarz dini oluşumlara devlet nezdinde hiçbir şekilde taviz verilmemesi gerektiği belirtilmiştir.

Sonuç bölümünde ise FETÖ sorunun ve yarattığı olumsuz etkilerin giderilmesi için birtakım çözüm önerileri sunulmuştur. Bu sorunun çözüme kavuşması için atılan her adımın çok iyi hesaplanarak büyük bir titizlikle atılması gerekmektedir. Çünkü FETÖ'nün bu mücadeleyi manipüle edeceği ve kendine bu doğrultuda bir çıkar sağlayacağı kuşkusuzdur. Bu nedenle suçla ile suçsuzun çok iyi ayırt edilmesinin gerekliliğinin yanı sıra örgüt lehine yapılmakta olan ve yapılacak algı oyunlarına da kesinlikle imkan verilmemelidir. Bu mücadelenin hukuksal bir çerçevede sürdürülmesi hem meselenin soruna kavuşması hem de toplumun adalete olan inancının sarsılmaması bakımından büyük bir öneme sahiptir. Yine buna bağlı olarak bu mücadele içerisinde hukuksal çerçevenin dışına çıkılması halinde geçmişteki örnekler de göz önünde bulundurulduğunda devlete büyük bir mali külfet yükleyeceği unutulmamalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÇALIŞMAYA DAİR BİLGİLER

1.1. Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu toplumdaki etki alanı ve önemi çok uzun bir süreçten itibaren günümüze kadar taşınan dini oluşumların; toplumdaki konumunu, önemini, işlevini, birey için ne anlam ifade ettiğini, bireylerin neden bir dini oluşuma katılma gereksinimi hissettiğini, bu gruba üye bireylerin toplumsal hayatlarındaki etki ve değişimini FETÖ örneği üzerinden değerlendirerek sosyolojik bir analizde bulunmaktadır. Ayrıca bu tarihsel süreç içerisinde dini oluşumların değişen özellikleri, amaçları, yöntemleri, teşkilatlanması ve yapılanması FETÖ örneği üzerinden açıklanarak çözüm yolları değerlendirilmiştir. Dini oluşumlara katılımın toplumsal ve bireysel nedenleri ele alınarak bu grupların toplum için bir ihtiyaç ya da gereklilik arz ettiği ya da etmediği hususu irdelenmiştir. Bu tarz oluşumların bir sivil toplum teşkilatı olarak nitelendirilmesinin mümkün olup olmadığı konusu açıklanmıştır. Kuramsal çalışmalar içinde bulunduğumuz yüzyılda her ne kadar cemaat ilişkilerinin zayıfladığını ileri sürseler de cemaat olgusu değişerek ve gelişerek neden hala sıcak bir konu olarak muhafazasını sürdürmektedir sorusu da çalışma da esas alınarak analiz edilmiştir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, cemaat olgusunu, cemaat konusundaki kuramsal yaklaşımlardan yola çıkarak FETÖ örneği üzerinden Türkiye'deki din esaslı gruplara genelleyerek analiz etmektir. Geçmişten bugüne oluşan dini oluşumların günümüzde nasıl bir forma büründükleri, nasıl bir tarihsel gelişim süreci izledikleri ve iç-dış dinamiklerden ne kadar etkilendikleri değerlendirilmiştir. Bu tip oluşumlara bireylerin üye olmasının yalnızlaşma hissini giderme amacı mı taşıdığı yoksa altında başka nedenlerin mi var olduğu sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Kuramsal bir çalışmadır. Bilimsel yönteme uygun hareket edilmiştir. Konu ile ilgili kitap, dergi ve gazetelerden yararlanılmış; internet kaynaklarına ulaşılmıştır. Yapılan araştırma ve çalışmalar çerçevesinde mevcut veriler gözden geçirilmiş, karşılaştırılmış, mantıksal çözümlenmeler yapılmış ve analiz edilmiştir.

1.4. Çalışmanın Önemi

Bu çalışma bağlamın da FETÖ örneğinde de tespit edildiği gibi bu tarz dini oluşumlar Türkiye adına her zaman potansiyel bir tehlike olarak varlıklarını sürdürecektir. FETÖ ile mücadele başarılı bir şekilde sürdürülse bile ülke genelinde bu örgütün türevi birçok dini grup halen varlığını devam ettirmektedir. Türkiye’de büyük bir sorun haline gelen cemaat oluşumlarında etkili olan faktörlerin belirlenmesi, bu sorunun çözümlenmesi açısından önemlidir. Bu tarz oluşumların, dini istismar etmeye devam edeceği ve daha büyük bir toplumsal sorun haline geleceğinden yola çıkılarak çalışmada çözüm önerileri sunulmuştur. Ayrıca FETÖ yıllardır bir sorun olarak varlığını sürdürmesine rağmen bilimsel çalışmalarda son birkaç yıldır yer aldığı için bu çalışma ile literatürdeki eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

1.5. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada Türkiye özelinde cemaat sorunu FETÖ örneği çerçevesinde analiz edilmiştir. Tabi ki Türkiye’deki cemaat sorununu sadece FETÖ ile sınırlamak oldukça hatalı bir bakış açıdır. Bu şekildeki bir yaklaşım kuşkusuz sorunun çözümsüz kalmasına neden olacaktır. Ülke genelinde faaliyetlerini sürdüren FETÖ benzeri birçok dini grup bulunmaktadır. Ancak tek bir çalışmada bu dini grupları ele almak mümkün olmağından FETÖ üzerinden bir genelleme yapılmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. CEMAAT

2.1.Cemaatin Tanımı ve Özellikleri

Geleneksel toplumlarda kolektif bir bilinç ve güçlü bağlar anlamına gelen cemaat kavramı son dönemde ise toplumdan kitle halinde bir ayrılma olarak nitelendirilmektedir. Geleneksel ve modern toplumlardaki bu tanımlama farklılıkların anlaşılabilmesi için öncelikle cemaat kavramının tanımlaması yapılmalıdır.

Sosyolojik anlamda cemaat kavramının ele alınışı Aristo'ya kadar dayandırılabilir. Cemaat olarak adlandırılan kavram Aristo'da; "doğa yasası uyarınca kurulan ve günbegün süregelen birlikler" şeklinde ifade bulur. Bu birlikler; aile, köy ve şehir ya da polis devletleridir. Polis, ayrı yönetimler şeklinde örgütlenen yurttaşlar cemaatidir (Kurdaş 2007: 42).

Tönnies'e ise; her türlü samimi, mahrem, bize ait olan ve birlikte ortaklaşa yaşamı cemaat hayatı olarak adlandırmaktadır. İnsanın kendisinden olanlarla birlikte (ailesiyle) ak da olsa, kara da doğumundan itibaren bağlı olarak yaşadığı cemaatte dışarıda olan kamusal yaşam, toplum ise kişinin yabancı bir ülkeye girer gibi girdiği bir alandır (Tönnies 1957: 33-34).

Cemaat gittikçe birbirinden uzaklaşan bireylerin, bundan kaynaklanan ve eksikliğini hissettiği ihtiyaçları karşılayan bir ailedir. Cemaat, sanayileşme ile oluşan toplumun yapaylığına karşı daha önceden var olan, insani duygularla çevrilmiş olan bir alan ya da bir organik tasarımıdır. Toplum ise içinde bulunduğu süreçle birlikte duyguların izole edildiği, bireyler arası kopuşun ileri düzeyde olduğu bir mekanik tasarımıdır. Bugün yapay olduğunu söylediği toplumlara ise, cemiyet yapısı hâkimdir. Cemaatin yaşayan bir organizma olduğunu vurgulayan Tönnies için toplumlar insan eliyle gerçekleştirilmiş mekanik bir toplanmışlıktan öteye gidememektedir. Tönnies için cemaat eski cemiyet yeni olandır. Cemaat, devam eden gerçek bir hayat birlikteliğiyle, toplum (cemiyet) geçici ve görünürlüğe dayalı bir hayat olarak tasvir edilmektedir (Tönnies 1957: 40).

Tönnies'e göre bu tip dini oluşumların cemaat olarak adlandırılması için temel olacak üç nokta şöyle sıralanabilir:

Gerçek bir birliğin kuruluşunun ve bu sebeple cemaatin mümkün olmasının birinci şartı, kan yakınlığı ve kan karışması ilişkisi, ikincisi, mekân/fiziksel yakınlığı ve son olarak da zihinsel yakınlıktır. Her türlü bağlanmanın kaynağında bu üç sıralama görülmektedir (Tönnies 1957: 41-42).

Tönnies bütün toplumların temelinde insan iradesinin bulunduğunu belirtmekte, cemaat ve cemiyet kavramlarını insan iradesinin iki farklı tipine dayandırmaktadır. Tönnies'e göre, bütün toplumlar ya doğal iradeye ya da rasyonel iradeye, ama kesinlikle insan iradesine dayanırlar. Tönnies, insan iradesi kavramının iki yönlü olduğunu, birincisinin mizaca ve karaktere bağlı gerçek doğal bir irade, ikincisinin ise belirli bir amaca ulaşmak için araçları farklılaştırabilme ve en uygun aracı seçebilme kapasitesine bağlı olan kavramsal/yapay bir irade olduğunu belirtir. Tönnies, birinci tip iradeyi doğal irade, ikinci tip iradeyi ise rasyonel irade olarak tanımlar ve insan iradesinin kesinlikle bu iki tipten biri olacağını belirtir (Tönnies 2002: 103).

Yaşamın kendisi, düşünmenin ait olduğu gerçeklik biçimi olduğu için doğal irade insan bedeninin psikolojik eşdeğeri ya da yaşam birliği ilkesidir. Diğer taraftan rasyonel irade düşünmenin bir ürünüdür, ancak düşünen birey referansla bir gerçekliğe sahip olabilir. Böylece sosyolojik bakış açısını sosyal psikolojiyi de içerecek şekilde genişleten Tönnies, cemaatlerde gerçek ve zorunlu bir iradenin, cemiyetlerde ise kavramsal, yapay, isteğe bağlı olan rasyonel iradenin karakteristik olduğunu belirtmektedir (Tönnies 2002: 103).

Cemaat, Freyer'a göre, bir kader âlemini ortak paylaşan, *biz* duygusuna sahip ve ortak bir kültür dünyası oluşturarak benzerlik paydasında birleşmiş topluluktur. Ya da küçük grupların farklı çıkarları değil de, müşterek hayatın ana şartlarını paylaşması olarak da tanımlanabilir (Freyer 1999: 220).

Lingis'e göre ise " Cemaat, kişi kendini çıplak olana, muhtaç olana, toplumdan atılmış olana, ölmekte olana açtığında oluşur. Kişi cemaate kendini ve sahip olduğu güçleri onaylayarak değil, kendini harcanmışlığa, kurban edilmişliğe

açtığı zaman girer. Cemaat, kişinin kendini ötekine, kendi dışındaki güçlere, ölüme ve ölenlere açtığı hareketle oluşur (Lingis 1997: 19).

Cemaat, aynı tarafta olan, birbirleri için öteki değil aynının varyantları olan ve birbirlerine gürültü kirliliği dalgasını geri püskürtme yönündeki ortak çıkarları tarafından bağlanan muhatapların meydana getirdiği bir ittifaktır (Lingis, 1997: 76).

Bauman'a göre " Her şeyden önce, cemaat "sıcak" bir ortamdır, keyifli ve rahat bir yerdir. Şiddetli yağmurda altına sığınılan bir saçak, dondurucu soğukta içinden çıkmak istenilmeyen şömineli bir oda gibidir. Dışarıda her çeşit tehlike pusuda beklemektedir; dışarı çıkıldığında bireyin tetikte olması, kiminle konuştuğuna, bireyle konuşanın kim olduğuna dikkat etmesi, her an dikkatli olması gerekmektedir. Cemaatin içindeyken bireyler gevşer; güvendedir, burada karanlık köşelerde beliren tehlikeler yoktur (Bauman 2016: 7-8).

Bauman'ın cemaat tasvirine göre "Bir cemaatte birbirimizin iyi niyetine güvenebiliriz. Tökezleyip yere düşersek diğerleri ayağa kalkmamıza yardım eder. Kimse bizimle alay etmez, kimse beceriksizliğimizle eğlenmez, talihsizliğimize sevinmez. Yanlış bir adım atarsak itiraf edebilir, açıklayabilir ve özür dileyebiliriz, gerekirse tövbe de edebiliriz; insanlar anlayışla dinleyecek ve bizi affedeceklerdir, hiç kimse bize ilelebet kin beslemeyecektir. Ve kederli anlarımızda elimizi tutacak biri daima olacaktır. Zor günler geçirdiğimizde ve gerçekten ihtiyacımız olduğunda bize kefil olmak için teminat istemeyeceklerdir; ne zaman ve ne şekilde geri ödeyeceğimizi değil, neye ihtiyacımız olduğunu soracaklardır. Neredeyse hiçbir zaman, bize yardım etmenin görevleri olmadığını söylemeyecekler, aramızda onları buna mecbur tutan bir sözleşme olmadığı için ya da sözleşmedeki küçük yazıları doğru okumayı beceremediğimiz için bize yardım etmeyi reddetmeyeceklerdir. Görevimiz, sadece ve sadece birbirimize yardım etmektir ve dolayısıyla, sadece ve sadece ihtiyaç duyduğumuz yardımın gelmesini beklemek de hakkımızdır" (Bauman 2016: 8-9).

Fakat Bauman modern toplumlarda böyle bir cemaat yapılanmasının mevcut olmadığını, hayal edilen cemaatten çok daha farklı bir yapıda bir olgunun olduğunu savunmuştur.

Gerçekte var olan cemaat, cemaatin ete kemiğe bürünmüş haliymiş gibi yapan, bir rüyanın gerçekleşmiş hali gibi görünen ve -böyle bir cemaatin sunacağı varsayılan iyilikler karşılığında- koşulsuz sadakat talep edip, bu sadakatten yoksun her eylemi hıyanet sayan bir kolektiftir. Kendimizi pençesine düşmüş olarak bulduğumuz "gerçekte var olan cemaat", verdiği ya da vermeyi vaat ettiği hizmetlerin karşılığında katı bir itaat bekler. Güvenlik mi istiyorsun? Özgürlüğünden ya da en azından onun büyük bir kısmından vazgeç. İtimat mı istiyorsun? Cemaatinin dışındaki birine güvenme. Karşılıklı anlayış mı istiyorsun? Yabancılarla konuşma, yabancı dil kullanma. Bu sıcak yuva duygusunu mu istiyorsun? Kapındaki alarmı kur, girişe kamera koy. Emniyet mi istiyorsun? Yabancıları içeri alma, sen de garip davranışlardan ve tuhaf düşüncelerden uzak dur. Sıcaklık mı istiyorsun? Pencereye yaklaşma ve onu asla açma. Buradaki açmaz, bu tavsiyeye uyup, pencereleri kapalı tutarsanız bir süre sonra içerdeki havanın ağırlaşması ve sonunda da bunaltıcı hale gelmesidir (Bauman 2016: 10).

Yani Bauman'a göre günümüzde var olan cemaat kendimizi güvende hissettiğimiz mutlu bir ortamdaki ziyade bireylerin sınırlandırıldığı ve güvensizliğin hakim olduğu modern bir kölelik biçimidir. Ayrıca Bauman gerçekte var olan cemaatin tamamen doğal yollarla oluşturulmadığını, modern kapitalizmin cemaat olgusunu kendi menfaatleri çerçevesinde yeniden dizayn ettiğini ve günümüz toplumlarına sunduğunu ifade etmektedir.

Modern kapitalizme, tarihi boyunca, zamanla değişiklik gösteren göreceli etkinlikleri ve önemleri vasıtasıyla iki eğilim eşlik etmişti. Eğilimin birinin işareti zaten verilmişti: geçmişte kalan cemaatin "doğal anlayışının", çiftçiliğin doğa tarafından ayarlanan ritminin ve zanaatkârın hayatında geleneklere göre düzenlenen rutininin yerini, yapay olarak tasarlanan ve zorla dayatılıp denetlenen rutininin alması için gösterilen tutarlı bir çaba. İkinci eğilim, *hiç yoktan* bir "cemaat duygusunu", bu defa yeni güç yapısı çerçevesinde diriltmek ya da yaratmak için çok daha az tutarlı (ve gecikmeli olarak başlanan) bir çabaydı (Bauman 2016: 40).

Türkiye'deki cemaat olgusu da bu bağlamda değerlendirilebilir. Kapitalist güçler zaten toplumun kültürel kodlarında var olan cemaat kavramını kendi menfaatleri doğrultusunda yeniden dizayn edip araçsallaştırarak ülke üzerindeki

tahakkümlerini cemaat üzerinden sağlamlaştırma yoluna gitmişlerdir. Son yıllarda özellikle daha çok görüldüğü üzere cemaatler üzerinden siyasi iktidarı denetleme, izleme ve eylemlerini yönlendirme fırsatını elde etmişlerdir.

Mardin'e göre "İslam aleminde az da olsa yaşamış olup geçmişte ve halihazırda İslam'ın kolektif hareketlerini izlemiş olanlar iki hadise ile karşılaşılır. Her şeyden önce Müslümanları birbirlerine bağlayan kendi kendinin mevcudiyetinin çok kesin bir bilincine sahip olan ve onları cemaat haline getiren bir bağın mevcut olması. Her Müslüman da, silik bir şekilde de olsa, bu cemaatin mevcudiyetinin ve yüksek değerinin bilincine rastlanır. Müslüman pek cahil bir kimse olabilir. Pek "ilerici" bir kimse olabilir, hatta kendi geleneksel inançlarına karşı şüpheli bir tavır takınabilir, buna rağmen kendisini herhangi bir Müslüman'a ve bütün Müslümanlara bağlayan bir bağ olduğu duygusu bundan dolayı sönmüş olmayacaktır (Mardin 1969: 74).

Bu cemaat hissi Batı Avrupa'daki ikincil yapıların yerine geçen yapısal unsurdur. Kişi, belirli bir kuruluşun ayrıcalıkların arasına saklanacağına; cemaat içinde, birincil ilişkilere benzer "doğrudan" duygusal bağların mevcudiyetinden destek bulur. Cemaatin yapı unsurunu teşkil eden ikinci değişken din değişkenidir. Din, burada ikincil yapılarda tüzel kişiliğin fonksiyonunu yerine getirir. Din, sığınılacak, kendisinden kuvvet alınacak, meşru toplum eyleminin yapılarını tanımlayacak olan, hem koruyucu zırh hem de hattır (Mardin 1969: 75).

Modern toplumlarda fertler, rasyonel pratiklere uyumlu *bireyler* olarak toplum içerisine konumlandırılmışlardır. Birey kimliği altında bu insanlar, cemaat tarzı grupların içindeki tanımlamaların dışında, içinde buldukları toplumun geneline kimlik kazandıran rasyonel varlıklar olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım tarzı da bireye içinde bulunduğu gruptan çıkma şansı ve hayatıyla ilgili tüm kararları tek başına verme olanağı sunmaktadır. Tönnies için bireyi bu şekilde özgür kılmanın yolu cemiyet, Durkheim için ise bu oluşumların kalıplarından sıyrılmaktır. Kant'a göre ise rasyonel olan birey akli sayesinde doğruyu bulacağına şüphe duyulmayan ya da ortak akıl ve sağduyu sayesinde doğruya sevk edilebilen olarak özgür bırakılır (Reyhan 2009: 13).

Konumu itibariyle bireye, devlet karşısında hukuksal çerçevede bir korunma sağlanmaktadır. Yani dışarıdan gelecek tehdit unsurlarında veya toplumsal bir örgütlenme ihtiyacını hissettiklerinde gruplaşma ve menfaat toplulukları şeklinde bir araya gelme yeteneğine sahiptirler. Yani bireyler tek başlarına haklarını savunamadıklarını hissettiklerinde modern toplumun bir kurumu olan sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla bir araya gelip gruplar oluşturmaktadır. Türkiye gibi bu bilincin oturmadığı toplumlarda ise bireyler bu örgütlenme ihtiyacını sivil toplum kurumları ile değil daha çok cemaat tarzı örgütlenmelerle karşılamaktadır.

Türkiye'deki cemaat oluşumlarının diğer ülkelere göre kendine has bir yapıda olduğu söylenebilir. Bu oluşumları sağlıklı bir biçimde analiz edilebilmesi için de genel manada özelliklerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Çalışmada incelenecek olan FETÖ cemaatinin ülkemizdeki diğer cemaatlerden çok daha farklı ve girift bir yapısı olduğunu idrak edebilmek içinde bu oluşumların özellikleri büyük önem taşımaktadır.

Her dinî grup bir lider ve liderin yanında toplanan gönüllülerin bir araya gelmesiyle oluşur. Gönüllülerin öncelikli amaçları bu gruba kazandıracak yeni üyeler bulmaktır. Daha sonra grup mensupları ve sempaticianlar için faaliyetlerinin doğruluğunu, samimiyetini, diğer benzeri gruplardan üstünlüğünü vb. şeyleri onlara telkin ve benimsetme sürecine girerler. Bu süreçteki aksamalar, grup disiplininin ve dinamiğinin kaybolmasına ve çözümlere neden olur. Benzer durum mensupların çoğaldığı; kontrolün güçleştiği, lider ve ilk müntesipler halkasından uzaklaşıldığı oranda grup içinde ortaya çıkan ikaz ve protesto hareketleri ve ayrılımlar içinde söz konusudur (Kutluay 1966: 211-214).

İslam dininde kural olarak Allah adına konuşma gibi bir durum söz konusu olmadığı halde tarikat ve cemaat liderleri bunları kendi menfaatleri doğrultusunda bir araç olarak kullanıp müritleri gözünde meşruiyet kazanmışlardır. Bu güç sayesinde üyeler liderleri karşısında kayıtsız şartsız teslimiyetlerini ilan etmişlerdir. Bu tavır tasavvuf geleneğindeki keramet ve menâkıb geleneğiyle bütünleşerek lider etrafında kutsal koruma hâleleri oluşturulmuş, cemaat liderleri hikmetinden sual olunmaz kişiler olarak konumlandırılmaya başlanmıştır. Bu kabul, Peygamber'e nispet edilen

“müceddid”, “mehdîlik” ve “seyyidlik” ile ilgili rivayetleri grup liderlerine atfederek pekiştirilmiştir (Kutluay 1966: 214-220).

Bu dini oluşumların liderlerinin çoğu işinin ehli olmayan, din konusundaki bilgileri ilmihal düzeyinde kalan, yetkin olmayan kişilerdir. Bunun nedeni klasik tarikat liderlerinin bu seviyedeki eğitimi yeterli görmüş olmasıdır. Bunun yerine fıkhîta nafîle, müstehap, mendup gibi formlar altında ifade edilen konularda uzmanlaşarak bireyin iç dünyasına hitap ederek hakimiyet kurma yolunu benimsemişlerdir.

Bu kavramları açıklamak gerekirse bazı usulcülere göre Mendup Fıkıh usulü terimi olarak dinen yapılması kesin ve bağlayıcı olmaksızın istenen ve terk edilmesi dinî açıdan kınanmayan işleri ifade eder. Keza müstehap da yapılması kesin ve bağlayıcı olmayan fiillerdir. Yine kesin ve bağlayıcı olmaksızın istenen ve yapanın sevabı hak etmekle birlikte yapmayanın cezalandırılmayacağı, fakat kınanacağı fiiller sünnet, yapanın sevabı hak edeceği, yapmayanın ise cezalandırılmayacağı ve kınanmayacağı fiiller de nafîle olarak nitelendirilmiştir (Abdülber 1997: 26-35).

Cemaat liderleri yoruma tamamıyla açık olan bu formlar üzerinden müritlerine birtakım görev ve sorumluluklar vermişlerdir. Aslında bireylerden yapmaları beklenen davranışlar grubun menfaatine olduğu halde bu formlar altında bireylere ibadet yaptıkları ya da öteki dünyaya yatırım yaptıkları hissiyatı verilmiştir. Bu şuurla müritler yaptıkları işe daha sıkı sarılmış ve her bir bireyden alınan maksimum faydayı daha üst sınıra taşımayı başarmışlardır.

Bu oluşumların liderleri belirli düzeyin üstünde eğitim alsalar dahi değişen ve gelişen şartlara eleştirel ve sübjektif bir bakış açısıyla yaklaştıkları için meseleleri çözüme kavuşturmaktan oldukça uzaktırlar. Hatta bu tarikat liderlerinin grup içindeki birlikteliği arttırmak amacıyla bireyin özel hayatını da kapsayan birçok alanda getirdiği kısıtlamalar günümüzdeki cemaat oluşumlarının ortak özelliklerindedir.

Ayrıca bazı dini gruplarda gözlemlenen temel ibadetlerde bile grup üyeleriyle birlikte hareket edilmesinin sağlanması çabası, grup içinde kolektif bilincin oturtulması için getirilen ilginç bir yöntemdir. Bunun en belirgin örneğini ise grup üyelerinin zaman içinde camii cemaatini terk ederek kendi imkanları ile grup içinde kılmaları oluşturur. Birçok dini grupta rastlanan bu tavra gerekçe olarak grup

birlikteliği ile daha huşu içinde namaz kılındığı ve camilerin temizlikleri ile ilgili sıkıntılar gösterilmektedir. Ancak buradaki esas amaç üyeleri toplumdan izole ederek grup birlikteliğini en üst seviyeye çıkarmaktır.

Eğitim alanında da benzer kısıtlamaları hemen-hemen bütün tarikat ve cemaatlerde gözlemlemek mümkündür. Bazı gruplarda eğitimin önemsiz olduğu aşlanır ve sadece lider ve yetki verdiği kişilerden alınan eğitimin yeterli olduğu görüşü hakimken bazı gruplar ise eğitim faaliyetlerine kendi eğitim kurumları vasıtasıyla daha fazla tolerans gösterilir. Yine grup üyelerinin aidiyet duygusuna zarar vermemesi için cemaatin basın ve yayın organları öncelikli olarak teşvik edilir. Bunun dışında kalan yayınlar ise sıkı bir denetime tabi olur. Geçmişte bir eksiklik olarak kabul edilmese de günümüzde değişen şartlara entegre olabilmek için bu tarz gruplar kendi basın yayın ve eğitim faaliyetlerine büyük bir yatırımda bulunmuşlardır. 1980 darbesi sonrası siyasal İslam'ın yükselişiyle İslami eserlerdeki artışa paralel olarak cemaat tarzı oluşumların eğitim faaliyetlerini kendi vasıtalarıyla ve kadrolarıyla geliştirmesinin önü de açılmıştır.

Dini grup liderlerinin esas hatlarını gündelik hayatın oluşturduğu çözüm önerileri, üyeye eleştirel ya da yeni bir bakış açısı kazandırmamaktadır. Tam aksine hem liderin birey üzerindeki tahakkümü sağlamlaşır hem de bireyin sorgulamadığı ve rahatladığı bir tatmin mekanizması oluşturur. Bunun neticesinde dini gruba mensup kişi, hem eğitimini hem de ibadetlerini liderin verdiği direktifler kadar sürdürür. Gruptan kopuş gerçekleştiği zaman ise ya gerçek dünya ile yüzleşmekten çekinerek yalnızlaşır ya da bir ikilem içinde kalır.

Cemaat tarzındaki dini oluşumların bir başka özelliği de şeffaflıktan uzak olmaları ve faaliyetlerini gizleme ihtiyaçlarıdır. Bu gizleme faaliyetleri çeşitli şekillerde tezahür edebilir. Çalışmanın da konusu olan FETÖ'nün (Fethullahçı Terör Örgütü) yaptığı gibi üyelerinin grup içinde ayrı toplum içinde ayrı hareket etmesi bunun en önemli örneklerindedir. FETÖ üyeleri toplum içinde cemaat içinde olduklarından çok farklı bir profil çizerek kimsenin kendilerinden şüphelenmemesini sağlamaya çalışmışlardır. Bu nedenle resmî kurumlar gizleme faaliyetlerinden dolayı bu dini oluşumlara karşı hep bir şüphe içinde olmuşlar ve devlete zararlı olabileceğini düşünmüşlerdir. Kurumların bu hassasiyeti yersiz de değildir ki

kanunlara aykırı bir iş yapmayan birey bunu saklama ihtiyacı da hissetmez. Ayrıca bu tarz dini oluşumlar kendi basın ve yayın organlarını kullanarak hem ulusal hem de uluslar arası düzeyde yarattığı algılarla kamuoyu nezdinde kendilerini meşru bir zemine oturtmaya çalışmışlardır.

Dünya ölçeğinde bakıldığında Bauman'a göre bireyler cemaatleri hem güvenliklerini hem de özgürlüklerini sağlayabilecekleri bir ortam olarak görür fakat gerçek böyle değildir.

Günümüzde cemaat, küresel çalkantının artan gelgit dalgalarından (gelgit dalgaları, genel kural olarak, hiçbir yörenin kendi başına kontrol edemeyeceği uzak yerlerde başlar) koruyan bir sığınak olarak aranmaktadır. Ezici güvensizlik duygusunun kaynakları, "yasal bireysellik" ile "fili bireysellik" arasında giderek açılan boşluğun derinliklerine batar. Yüksek duvarlı cemaatlerin yapısı, bu boşluğu kapatmak için bir şey yapmaz, bilakis kapatmayı zorlaştıracak her şeyi yapar; dahası, imkânsızlaştırır. Güvensizlik kaynaklarını hedef almak yerine, dikkati ve enerjiyi onlardan uzağa yöneltir. Süregelen "bize karşı onlar" savaşındaki hasımların hiçbiri buradan güvenlik kazanamaz; buna karşın hepsi, küresel güçler için kolay hedef, "kolay av" oluştururlar. Bu güçler, ortak insanlık arayışını askıya almaktan ve insan yaşamı üzerinde ortak kontrol sağlamaktan yararlanan yegâne güçlerdir (Bauman 2016: 149).

Ayrıca Bauman bunun modern toplumlara adapte olamayan bireyler açısından bir zaruret olduğunu belirtir. Bireyler bu şekilde bir kimlik kazanacağını ve değişen toplumda var olan sorunların üstesinden böyle geleceğini düşünmektedir. Bauman ise cemaatin çöktüğü anda bireyin kimliğini kazanabileceğini vurgulamıştır.

Erkekler ve kadınlar, diğer her şeyin devindiği ve değiştiği, hiçbir şeyin kesin olmadığı bir dünyada, kesin ve daimi olarak ait olacakları gruplar aramaktalar. Günümüzde herkesin dilinde olup, en çok oynanan oyun olan "kimlik", topladığı ilgiyi ve yarattığı tutkuları, *cemaatin vekili* (o sözde "doğal yuva" ya da dışarıdaki rüzgârlar ne kadar soğuk eserse essin daima sıcak kalan o ev) olmasına borçludur. Süratle özelleştirilen, bireyselleştirilen ve hızla küreselleşen dünyada ikisi de mevcut değildir. Bu nedenle her ikisi de, güvenli bir şekilde, gerçek hayatta sınama korkusu olmadan, emniyet ve güvenin sıcak sığınağı olarak hayal edilebilir ve bu nedenle de

çok arzulanır. Buna rağmen çelişki şudur ki, bir nebze olsun emniyet hissi vermesi ve dolayısıyla iyileştirici veya acıyı hafifletici bir rol oynaması için kimlik, kaynağına ters düşmelidir. Sadece bir vekil olmayı inkâr etmelidir; yerine geçmeye geldiği, kendinden hiçbir farkı olmayan cemaatin bir hayaletini icat etmesi gerekir. Kimlik, cemaatlerin mezarlığında filizlenir fakat ölünün diriliş vaadi sayesinde gelişir (Bauman 2016: 5-22).

Bu anlayış İslami bir temele oturtulduğunda bireyin kimlik oluşturma çabası çok daha net anlaşılır.

Gelenek, beşerî hayatın makro ve mikro tüm yönlerini ve kurumlarını kapsayan bir bütüncül ölçü ve buna bağlı olarak modern insanın özlemle aradığı bir yekpare kimlik (seamless identity) sunar. Böylece dünü, bugüne, bugünü yarına bağlayan gelenek, doğal olarak bir kemal (mükemmellik) anlayışını içerir. İslâmî açıdan sünnet ve cemaat, bireysel kusurları telâfi ederek kemale götüren bir mekanizma gibi görülebilir (Gencer 2012: 255).

Yani cemaat tarzı oluşumlar bireyin hem geçmişten gelen özelliklerini sürdürdükleri hem de modern topluma uyum sağladıkları kurumlar olarak görülmektedir. Ancak cemaatlerin vaat ettiği şeyler ve gerçekte sundukları arasında büyük bir tezatlık bulunmaktadır. Ayrıca cemaatler değişen şartlara ayak uyduramayan bireylerin bu durumdan kurtulmalarını sağlayan yegane çare olarak sunulmaktadır. Aslında bireyi değişen şartlara entegre etme vaadiyle ortaya çıkan günümüzdeki cemaat oluşumları bunun aksine bireyi toplumdan tamamen soyutlamaktadır. Güvenli bir hayat sunma vaadine karşı kendi uydurduğu yapay düşmanlara –diğerlerine- karşı bireyin sürekli tetikte olması gerektiği mesajını aşılacaktır. Bireye bir özgürlük sunmak yerine grubun belirlediği katı sınırlar içerisinde bir hayat sunmaktadır.

2.2. Türkiye’de Cemaat Oluşumlarının Tarihsel Süreci

Dini gruplar İslamiyet’in kabulü ile başlayıp Anadolu’ya geçişle devam eden ve günümüze kadar ulaşan belli bir süreçle; hem İslamiyet öncesi kültürü hem de İslam’daki dini formları harmanlayarak iç ve dış dinamiklerin etkisi altında yaklaşık sekiz asır süren bir süre zarfı içinde şekillenmiştir. Bu şekillenmeye etki eden birçok

faktör olduğundan dini gruplar çok farklı yapılar ve düşünceler şeklinde kendini göstermiştir.

Türklerin İslamlaşması sürecinde bu tarz oluşumlar büyük bir pay sahibidir. Bilhassa Osmanlı döneminde kendini göstermiş olan bu tarz oluşumların toplumsal hayat üzerinde büyük bir tahakkümü söz konusudur. 12.y.y.'da ortaya çıkan dini oluşumların o zamanki amacı yerleşik hayat bilinci olmayan Türklere İslam'ı benimseterek gezgin dervişler aracılığıyla Türk hakimiyetindeki coğrafyaların İslamlaştırılmasıdır. Aynı zamanda iskan politikasında önemli bir görev üstlenmişler ve fethedilen yerlerin de İslamlaşması sürecine katkıda bulunmuşlardır. Yine bu dönem içerisinde Cihad -din uğruna savaş- fikriyle savaşlarda aktif olarak görev almışlardır.

Türklerin İslamlaşmaları döneminde karşılaştıkları üç ana İslâmî dinî form Sünnîlik, Şîîlik ve Sufilik olmuştur. Onlar bu üç formu da almış ve bünyelerine adapte etmiştir. Ama Anadolu'daki dini grupların esas aldığı form Sufilik olmuştur.

Sufilik yolunu benimseyene "sufi", onun takip etmiş olduğu yola da "tasavvuf" adı verilir (Yılmaz 2007: 29). Sufi, "üzüntü ve tasalarını aklıyla çözen, kalbiyle ondan uzaklaşan, nefsinin şerrinden Efendisine sığınan" olarak tanımlanabilir (Tusi 1996: 25). Tasavvuf ise, "güzel ahlaktır, kalp temizliğidir, nefis ile mücadeledir, Kur-an ve Sünnete sarılmaktır, teslimiyettir, Hakka vuslattır, İslam'ın ruh hayatıdır.(Yılmaz,2007:34-35) İslam'da mistisizm, tasavvuf şeklinde ortaya çıkmıştır. Yine İslam'da tasavvufun başlangıcında sufilik vardır. Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde gelen ilk mutasavvıflar tasavvufu, ahlaki temizlenme yolu olarak ortaya koymuşlardır (Topçu 2002: 126-127).

Tasavvuf yani İslam mistisizmi kendinden önceki sistemlerden farklı değildir. Nitekim hepsinde mistik esas dini tecrübedir. Dinin özü içsel yaşayış şeklidir. Tasavvuf, bir kalp terbiyesidir. İslam tasavvufu ise Kur-an'dan kalp ilmini çıkararak felsefedir ve İslam dini mistisizmin hayat kaynağını bağrında yaşatmaktadır (Topçu, 1970: 126). Sufi durmadan Allah diyen değil, iradesini Hak ile birleştirmiş, O'nun iradesini kendi iradesi yapmış olan kimsedir (Topçu 1998: 87).

Eski Türk dinine mahsus birçok özellikler, inançlar ve gelenekler de, tarih içerisinde başka pek çok örneklerinde görüldüğü üzere, çoğu zaman İslâmî motiflerle

de birleşip yeni bir renge bürünmek suretiyle, en azından bir alt-kültür düzeyinde de olsa varlıklarını, Türklerin hemen bütün dinî yaşayış formları altında az çok sürdürmeyi başardılar. Özellikle resmî kültür ve dindarlığa nispetle geniş kitlelerin halk dindarlığı, bunun en elverişli hayatiyet alanını oluşturdu ve bu çerçevede Sufilik özellikle de tarikatlar, Müslüman Türkler için tarih boyunca cazibe merkezleri teşkil ettiler. Hatta Sünnilik-Hanefilik ile Şifilik-Alevilik çeşitli nedenlerle Müslüman Türklerin arasında birer mezhep hüviyet altında yer tutmuşken, Sufilik ve tarikatlar bu iki ana form ile de bağdaşmak suretiyle hayatiyet buldular (Günay 1999: 147-148).

İslam'ın kabulünün üzerinden çok uzun bir zaman geçmediği için çekirdekten yetişecek geleceğin yerli dini kadrolarının yetiştirilmesi için birçok İslam ülkesinden din adamları getirilerek ülkede din eğitimi faaliyetlerine başlandı. Büyük bir kısmı İran'dan gelen din alimleri ve Sufilik alanında uzmanlaşmış kişiler vasıtasıyla bu akım geçmişten günümüze birçok dini oluşumda az ya da çok etkisini göstermiştir. Yine bu dönemde Horasan bölgesinde egemen olan Sünnilik, Hanefilik, Alevilik gibi birçok dini düşünce pratiği de Anadolu'ya Türkler vasıtasıyla taşınmıştır. Yine günümüze kadar gelen dini düşünce farklılıkları da o zaman ülkeye getirilen din alimleri ve dervişler vasıtasıyla ortaya çıkmıştır (Ünver 1999: 157-165).

Gerek Türklerin kendi gelenekleriyle İslam'ı harmanlaması gerekse getirilen din alimleri arasındaki büyük düşünce farklılıkları da Anadolu'da birçok farklı form ve yapıda yeni dini oluşumların yer almasına neden olmuştur. Tabii ki bu süreçte coğrafi komşulardan gelen kültür alışverişleri sonucunda da birtakım görüş ayrılıkları oluşmuştur ve bu durum da dini oluşumlardaki farklılığa bir neden olarak gösterilebilir.

Bu görüş ve düşünce farklılıklarının temelinde birçok farklı yapıda dini oluşum günümüze kadar değişerek gelmiştir. Başlangıçta dine bakış açıları temel alınarak oluşan bu farklılaşma günümüze kadar gelen süreçte ibadet şekillerindeki farklılık kadar özel şeyleri içine alan bir durum olarak kendini göstermiştir.

Osmanlı'nın son dönemleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yarım asırlık süreci ise cemaat tarzı dini oluşumlar açısından yeni bir soluk meydana getirmiştir. Bu dönemde Said Nursi tarafından oluşturulan Nurculuk akımı günümüze kadar

gelen süreçte hem FETÖ'nün hem de onun türevi birçok dini grubun temelini oluşturmaktadır. Ayrıca bu akımın başlangıçta sufilik pratiklerini kullanarak taraftar elde edip belli bir güce ulaştıktan sonra araç ve yöntemlerini değiştirmesi de diğer oluşumlardan farklı bir başlık altında değerlendirilmesini mecburi kılmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk ve Türk ulusal devriminin lider kadrosu, Batı tipi bir toplum inşa etmeye yönelik amaçları doğrultusunda laik bir siyasal prensip izledi ve bu da dine karşı katı ve tavizsiz uygulamalar hayatiyet alanı buldu. Bu girişim İslam'ın bir ideoloji olarak, İslami yerel cemaat örgütlenmelerinin de siyasal muhalefetin alanları olarak baskı altına alınmasıyla sonuçlandı. Ancak geçtiğimiz yıllarda İslamcılık, Kemalizme alternatif bir ideoloji olarak yeniden ilgi kaynağı haline geldi (Gülalp 2003: 26).

1920'lere gelindiğinde Said Nursi'nin bizzat kendisi, Türkiye Cumhuriyetinin kurucularından bazıları için bir endişe kaynağı haline gelmişti. Bunlar, II. Meşrutiyet (1908-1918) adı verilen dönemin siyasi gelişmelerinde Said Nursi'nin de rol aldığını görmüşler ve yeni lâiklik politikaları açısından onun bir tehlike arz ettiği korkusuna kapılmışlardı. Bu nedenle, Said Nursi Türkiye'nin batısında, hareketlerinin yakından izlenebileceği bir köye sürgüne gönderildi. Gönderildiği bu yerde dinî görüşlerine yandaş kazanma girişimleri ise baskı, hapis ve zorunlu ikamete tabi tutulduğu başka yerlere sürülme önlemleri ile karşılaştı (Mardin 1992: 62).

İşte Nurcu hareket ilk kez 1920'li yıllarda Türkiye'nin batısında, Said Nursi'nin Cumhuriyet hükümeti tarafından ikamete zorlandığı bir köyde şekillendi. Nurculuk, geleneksel tarikat modeli çerçevesinde faaliyette bulunmayıp *Kuran'daki* hakikati yaymada bir araç olduğunu öne sürdüğünden, sınırları da karmaşıktır. Hakikati yayma görevine katılan herkes yandaş sayılır. Herhangi bir katılış töreni ya da resmî örgütsel yapı yoktur (Mardin 1992: 47).

Gerek takipçilerinin bağlılığı gerekse içinde hareket ettiği ideolojik kısıtlamalar açısından, Nurcu hareketin bugün önünde bulunan seçenekler, hareketin başlangıcında geçerli olanlardan bir ölçüde farklıdır. Nesnel ölçüler içinde çözümlendiğinde, Nurcu hareketin, adına modernizasyon denilen geniş, yetersiz tanımlanmış ve bir ölçüde muğlak süreç içinde kendine ayrık ve özgün bir yer açtığı fikrinin günümüzün Marksist, Kemalist ya da "liberal" entelijansiyasının şiddetli

itirazlarıyla karşılaşacağı kuşkusuzdur. Bu düşüncedekiler Nurculuk hareketini Türkiye Cumhuriyeti'nde görülen gerici ve karanlık yönelimler arasında en tehlikelilerinden biri olarak değerlendirmişlerdir. Böylesine düşmanca bir bakış açısının bunca ateşli biçimde neden sahiplenildiğine ilişkin makul bazı nedenler ileri sürülebilir. Bunlardan birincisi ve en sarihi, Kemalist cumhuriyette, toplumsal yaşama -ve muhtemelen de- siyasî sistemlere dinsel bir temel oluşturmayı amaçlayan hareketlerin şiddetle dışlanmasıdır. İkinci bir nokta da Nurcu hareketin materyalizme saldırması, böylelikle de Kemalizm'in pozitivist felsefi temellerini tahribe yönelmesidir (Mardin 1992: 68-69).

Kemalist devrimin önemli hedeflerinden biri, İslam'ın siyasal bir araç konumundan çıkarılmasıydı. Kemalist yönetim İslam'ı siyasal bir tehdit olarak görüp seküler devletin denetimi altına soktu. 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ardından siyasal iktidarın İslami dayanakları ortadan kaldırılmaya başladı. Mart 1924'te Halifelik kaldırıldı ve Osmanlı hanedanı ülkeden uzaklaştırıldı. 1924 Anayasasında egemenliğin ulusa ait olduğu belirtildi. Aynı Anayasa başlangıçta ulusun dininin İslam olduğunu söylerken, bu madde 1928 yılında kaldırıldı. Böylece Kemalist devrim devleti İslami bir imparatorluktan bir ulus-devlete, devletin meşrulaştırıcı ideolojisini de İslam'dan milliyetçiliğe dönüştürmüş oluyordu. Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşunda gündeme gelen kimlik sorusuna artık bir cevap bulunmuştu: Türkiye, Batı medeniyetine ulaşmayı hedefleyen birleşik bir ulustu (Gülalp 2003: 33).

Kemalist kadro, ulusal hedefi "muasır medeniyet seviyesine" ulaşma olarak tanımladı. Ancak "yerel kültür" ile "evrensel medeniyet" arasında bir sentez öneren Ziya Gökalp'ten farklı olarak, Ulusal kadro yereli evrensele bir engel olarak görüyordu. Mustafa Kemal Atatürk'ün ve onu izleyenlerin düşüncesinde modernleşme, Batılılaşma anlamına geliyordu. İslam "muasır medeniyet seviyesine" ulaşmada bir engel olarak görüldüğü için, yani İslam'ın "esasen Batı karşıtı bir dizi geleneği, değeri, yasal kuralları ve normları temsil ettiği [düşünüldüğü için], Kemalist anlayıştaki modern ulus-devlete zıt" bir şey olarak kabul ediliyordu (Toprak 1981: 40).

Said Nursi'yi derinden rahatsız eden konu da işte buydu. Cumhuriyetçi yönetimin, toplumsal örgütlenmenin ve düşünsel faaliyetin temel taşı olarak İslâmiyet'i bir kenara bırakması ve "maddeciliğin saldırılarına" geçit vermesi durumunda Türkiye toplumunun çözüleceği yolundaki korkusu idi. Cumhuriyetçi rejim tarafından palazlandırılan bu maddecilik, bir bakıma, Tanzimat sırasında başlatılan lâiklik hareketinin devamı ve o güne uzanmasından ibaretti (Mardin 1992: 61).

Kemalist milliyetçilik riskli bir yolu tercih etti. Gerçekte öyle olmadığı halde, İslami ve Osmanlı geçmişiyle bütün bağlarını kopardığını ilan etti; idealize edilmiş haliyle Avrupa deneyiminin temsil ettiğine inanılan mitik "evrensel medeniyete" toptan katılmayı seçti; ama yine de bu medeniyetin yabancı bir dayatma olmadığını öne sürdü. Türkiye, diğer Üçüncü Dünya ülkelerinde de olduğu gibi, Batı deneyimini yineleyemedi. Bunun nedeni, Avrupa-merkezci yaklaşımların iddia edeceği üzere, Türk ulusuna özgü yetersizlikler değil, kapitalizmin dünya ölçeğindeki eşitsiz gelişmesiydi. Ancak, milliyetçi varsayımların ve esasen Batı medeniyetini aynen yineleme projesinin iflası, Batı egemenliğine yönelik milliyetçilik-sonrası eleştirilerin ortaya çıkmasına yol açtı. Bu eleştirel akımların arasında hem Kemalizm'i hem de İslamcı modernizmi reddeden yeni tür bir İslamcılık da vardı (Gülalp 2003: 35).

Said Nursi de İslâm kültürünün bir bekçisi olarak adlandırıldığına, bir din adamı olduğuna göre, bu alanlarda oynayacağı özel bir rolü de bulunuyordu. Said Nursi'nin yazdıkları, bir ana amaca hizmet etme iddiasındadır: Batı'nın maddeciliği olarak gördüğü şeyin İslâm kültürüne de sızmasını önlemek. Maddecilikle savaşmak için, önce Osmanlıların sonra da Türklerin İslâmî mirasını yeniden canlandırmaya yönelik misyoner faaliyetlerinde bulunmuştur. Yine, hayat hikâyesinden anlaşıldığı kadarıyla, öğrencilerinden pek çoğu da aynı dış müdahaleyi, daha basit bir ifadeyle, yabancı bir gücün mevzi kazanması şeklinde değerlendirmişlerdir (Mardin 1992: 20)

Türkiye'de Cumhuriyet rejiminin ve onun laikleştirici reformlarının başlamasıyla, sürtüşme alanları daha da belirginlik kazanmıştır. Bu etraflı okuma açısından bakıldığında, Said Nursi'nin maddeciliğe karşı verdiği mücadele, toplumsal ilişkilerin yeni görünümü karşısında alınan bir vaziyet, bu görünüme bağlı

pratiklere yönelik bir protesto olarak ortaya çıkacaktır. Reformla birlikte gelen yeni toplumsal ilişkiler anlayışı, İslâmiyet'ten kaynaklanan davranış kurallarını ve gene bu kurallar çerçevesinde oluşan kişisel ilişkileri boşlamakta, bunların yerine gayri şahsî bir mekanizma olarak toplum anlayışını yerleştirmektedir (Mardin 1992: 21)

Önce Jön Türklerin sonra da Cumhuriyet'in yaptığı, ortalama Osmanlının kişisel ilişkilerine hayat veren ve önermeci olmayan araçlara dayalı söylemi ortadan kaldırmak olmuştur. Said Nursi'nin katkısı ise *Kur'an*'da konulan normları, geleneksel Müslüman davranış ve kişisel ilişki tarzını, gelişen bir sanayi ve kitle iletişim toplumuna yeniden sokacak biçimde yenilemiş (tecdit) olmasıdır. Said Nursi'nin etkisi, büyük ölçüde, bu felsefî- sosyolojik yaklaşıma dayanmaktadır (Mardin 1992: 27).

Nurcu hareket, gücünün bir bölümünü de Cumhuriyet döneminin bazı başarısızlıklarından aldı. Bu başarısızlıklar arasında önde geleni, Cumhuriyetçi laik ideolojinin bir dünya görüşü olarak İslâm'ın yerini alamamasıydı. Nurcu hareketin, İslâmî bir mistisizm de içeren retoriğiyle birlikte, faaliyetlerini kısmen Cumhuriyet'in dayattığı kültürel çerçeve içinde yürütebilme başarısı, Türklerin pratik dünya görüşüne ve manevî taleplerine denk düştü. "Nur", artık insanın kendi adına hedefleyebileceği yeni bir dünya özlemine de yanıt vermektedir (Mardin 1992: 46).

Yani Şerif Mardin'e göre Türkiye gibi değişim sürecine girmiş toplumlarda din, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan bir mekanizmadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde laiklik başlığı ile getirilen inkılaplar ile bireyi toplumla bir arada tutan harcı yok edildiğini ifade etmektedir. Said Nursi'nin ise Nurculuk hareketi ile bu harcı yeniden yerine koyduğunu ileri sürer. Ancak geçmişteki dini oluşumların bir devamı olarak görülen bu cemaatler aslında geçmişteki emsallerinden oldukça farklıdır. Yani bu oluşumlara gelenekselin basit bir devamı olarak bakmak hatalı bir değerlendirme olacaktır. Modern anlamda cemaatin icra ettiği ya da vaat ettiği fonksiyonlar; bireyleri hayatın değişen şartlarına entegre etmek ve toplumla bütünleşmesini sağlayıp, yabancılaşma hissini ortadan kaldırmaktır. Ancak ülkemizdeki dini oluşumları bu çerçevede değerlendirmek mümkün görünmemektedir. FETÖ örneğinde de görüldüğü üzere bu oluşumların esas amacı

menfaat ilişkileri çerçevesinde hem ekonomik hem bürokrasi bakımından daha güçlü olmak ve buna bağlı olarak ülke yönetiminde daha fazla söz sahibi olmaktır.

Mardin'in bakış açısı ise bundan tamamen farklıdır. Mardin'e göre Said Nursi'nin kırsal halk nezdinde bu denli sağlam bir temele oturmasının temel nedenlerinden biri İslami halk metinlerinin yüzyıllardır kırsala taşınması ve zaten buna uygun bir zeminin olmasıdır. Yani Mardin Nurculuk hareketini geçmişin bir devamı ve doğal sürecin bir ürünü olarak görmektedir. Bu bakış açısında kök paradigma kavramı büyük bir yer tutmaktadır. "Kök paradigma", bireyler için kültürel "haritalar" olarak işlev gören anlam kümelerini tanımlamak üzere Victor Turner tarafından kullanılan bir deyimdir. Bunlar, kişilere, kendi kültürleri çerçevesinde bir yol bulma imkânı sağlarlar. Turner'in kendi ifadesiyle:

"Süreçlerin açık âdet ve kurallarla koşullandırılmadığı, belirlenmediği ya da yönlendirilmediği durumlar için ileri süreceğim hipotez şudur: Bu durumda belli başlı aktörler, sosyo-kültürel süreçteki ana akımın ve bu sürecin eğitim ve kalıplaşmış durumlarda tekrarlanan hareket modelleri gibi insanları topluma katıcı araçlarının ötesinde şekillenen *sübjektif paradigmalar* tarafından yönlendirilir. Bu tür paradigmalar, taşıyıcılarının davranış biçimini, zamanlamasını etkilemektedir." (Turner 1974: 67).

Yani kök paradigma bireyler açık bir şekilde egemen kurallar tarafından yönlendirilemediğinde bireyleri (davranışları, hayat tarzları vb.) yönlendiren resmi araçların dışındaki öznel paradigmalardır. Şerif Mardin kök paradigma kavramına örnek olarak "gazi" deyimini gösteriyor ve bunun toplum içindeki çeşitli anlamlarını açıklıyor.

Gazve (gaza)-gazi kümelenmesi, toplumsal ilişkileri şekillendiren ve ayrıca bunların dönüştürülmesine olanak tanıyan etki hatlarını ortaya çıkaran bir kök-mecaz'dır. İnsanın *gazi* olabileceği birden çok savaş alanı vardır. İnsan ruhu da, bayağı arzuların gemlenmesine yönelik mücadelenin verildiği bir savaş alanıdır. O halde, *gazi*'ye özgü bir eylemlilik olarak *gazve*'nin, dış boyutu kadar iç boyutu da bulunmaktadır. *Cihad*, bir başka deyişle dışa dönük olduğu kadar içe dönük bir hâkimiyet için de verilen mücadele, insanın kendi benliği üzerinde denetim sağlaması anlamında daha sık kullanılan bir deyimdir. Türk kültüründeki özel yerine

gelince; burada *gazi*, Osmanlı İmparatorluğu'nun temellerini attıkları varsayılan iman savaşçılarını tanımlamada kullanılmaktadır. Buna rağmen deyim, taşıdığı gücü hiçbir zaman yitirmemiştir. Deyimin Said Nursi tarafından 1940'lardaki belirli bir kullanımında, buna benzer bir gönderme bulmak mümkündür. Said Nursi bir gün, takipçileri tarafından yayımlanan ve mesajını yayan risale kümesini işaret ederek, bunlar için, "gazidirler..." demiştir. Başka deyişle, söz konusu risaleler de Bediüzzaman'a göre inançsızlığa karşı savaş vermişlerdir. Bu, *gazi* kavramının oldukça sıra dışı bir kullanımıdır (Mardin 1992: 13-15).

Burada Said Nursi müritlerine bir kahramanlık sıfatı atfetmektedir. Onlara iman savaşçıları adını vermektedir. Onları Asr-ı Saadet ruhunu yeniden oluşturacak kişiler olarak lanse etmektedir. Yani geçmişten gelen kültürel mirastan bu yolla istifade edilmiştir.

Mardin kök paradigmalardan iki işlevi olduğunu ve Said Nursi'nin söyleminin de bu iki işlevi de yerine getirdiğini ifade etmektedir.

Kök-paradigmalar diye tanımlanan kavramlar iki düzeyde işlev görmüşlerdir: Bir, kişisel davranışlara rehber teşkil eden ve ideal bir toplumun görünümünü veren "haritalar" olarak; iki, kültür çantasında yer alıp bireyin toplumsal kurallara ve konumlara ilişkin algılamasıyla birlikte, görüntüleri, sesleri ve renkleri anlamlandıran araçları birbirleriyle kaynaştıran başlıklar olarak (Mardin 1992: 18).

Mardin Said Nursi'nin risalelerinde kullandığı lehçe ile hakimiyeti altındaki bireyleri etkilediğini ve meşruiyetini güçlendirdiğini ifade etmektedir. Söylem ise kök paradigmanın esnekliğini gündeme getirmek için kullanılan bir deyimdir. Lehçe'nin kullanılış biçimi, kullanıcının toplumsal konumuna, geniş bir temalar dağarcığı içinden yapılan seçime, mesajın özel şekillendirilişine ve nihayet seçilmiş temaların taşıdığı anlamların gündemdeki amaçlara uyacak hale dönüştürülmesini sağlar (Mardin 1992: 19).

Ne Said Nursi'nin, ne de canlandırmaya çalıştığı lehçenin bireyciliğe iyi gözle baktığı söylenebilir. Bunun yerine, kişilerarası ilişkilerin *gemeinschaftlich* (cemaatçi) yönü hâkimdir. Said Nursi'nin görüşleri bir mekanizma olarak görülen topluma değil, kişisel yükümlülük bağlarıyla vücut bulan cemaate, bir başka düzeyde ise bedenî denetim kurallarına dair görüşlerdir (Mardin 1992: 26).

İslâmî halk metinlerinin toplumsal davranış üzerinde en az iki düzeyde etkili olduğundan söz edilebilir. İlk olarak, bunlar, bazen dolaylı bazen de oldukça açık ve doğrudan biçimde, uyulacak birtakım davranış modelleri sağlamışlardır. İkinci düzeyde ise, harekete geçirici güçler, değerler ve davranışlar konusunda imalardan ibarettir ve daha az belirgin bir etki ağı göze çarpar. Bu iki düzeyli anlamlandırma, metni yorumlayacak olanlara değişik yorumlama imkânları sağlamaktadır. Kök paradigmaların işlevlerinin İslâmî bir ortamda "dil" olarak tanımlanabilecek özel bir renk edinmiş ve böylece insanlara nüfuz etmiştir (Mardin 1992: 16-17).

Mardin İslâmî lehçenin toplumsal hayatın bütün yönlerini kapsama anlamında nüfuz edici bir nitelik taşıdığı ve Batı'daki dinlere göre üst ve alt sınıflar tarafından daha eşitçe paylaşıldığını savunmaktadır. Gündelik yaşam stratejileri dinî stratejilerin kullanımı aracılığıyla şekillendirilmekte, bunun dayandığı *Kur'an* sembolleri de halk tarafından yaygın kullanılmaktadır. (Mardin 1992: 17)

Yine böyle bir lehçenin paylaşılmasıyla ki, İslâmî toplumlarda, "toplumsal meşruiyet" diyebileceğimiz bir olgu belirir. Bu, aynı lehçenin yaygın biçimde kullanılmasından kaynaklanan bir meşruiyettir. İhtiyaç karşılamada bireyler tarafından hep aynı lehçenin kullanılması halinde, toplumsal süreç de düzgün biçimde işler ve gene aynı kullanım tarafından meşrulaştırılır. Lehçenin gündelik amaçlar için kullanımını aksatan her şey, gayri meşru olur. Bu yüzden, kadınların daha önce bulunmadıkları yerlerde bulunmalarına, faaliyetlerini sürdürdükleri günlük mekânların değişmesine izin veren 19. yüzyıl Osmanlı reformcularının bu girişimlerini anti-demokratik bir adım olarak değerlendirmişlerdir. Reformcuların bu taktiği kullanılan lehçeyi değiştirerek halk denetiminden kaçmanın bir yolu olarak görülmüştür. Said Nursi'nin başarısı da, kısmen, geleneksel lehçeyi canlandırarak vaat ettiği "yeniden demokratikleşmeye dayanmaktadır (Mardin 1992: 17-18).

Bu lehçenin, yönetim mekanizması dışında Türkiye'deki orta ve alt sınıflar elinde kullanımına ilişkin bazı önemli örnekler, takipçilerinin Bediüzzaman'a biçtikleri büyük değeri de ortaya koymaktadır. Aynı lehçe, onlara manevî gelişme araçları sunmuştur; sınırlarının özel hukuk tarafından çizildiği söylenebilecek bir toplumsal alan yaratmanın ve nihaî anlamda bir meşruiyet oluşturmanın yollarını sağlamıştır; devlet kendi alanlarına tecavüz etmek istediğinde, onu kenarda tutacak

maddî araçları olmasa bile tezleri ortaya çıkartmış ve nihayet bu lehçe cemaat faaliyeti için kılavuz bir harita oluşturmuştur. Blok benzeri kurumlar yerine esnek bir söyleme dayanan bu lehçe, bir yandan mesajının bütünlüğünü korurken, diğer yandan da kayda değer bir güvenilirlik ve yeni koşullara uyarlanabilirlik yeteneği sergilemiştir (Mardin 1992: 27-28).

Mardin'e göre Said Nursi Cumhuriyet'in başaramadığını düşündüğü birey-devlet bütünleşmesini sağlamayı başarmıştır. Türk toplumu açısından Nurculuk hareketini gerekli ve kaçınılmaz bir olgu olarak değerlendirmektedir. Yine Mardin'e göre Said Nursi'nin kullandığı lehçenin yanında yarattığı söylem de yazdıklarının günün gereklerine uymasını sağlayan bir araçtır.

Günümüze kadar gelen süreçte Cumhuriyet dönemindeki uygulamaların da büyük bir önemi bulunmaktadır. Bu nedenle bu döneme de değinmekte yarar vardır.

M. Kemal Atatürk'ün önderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti modernleşmeyi ve laikliği sadece teorikte değil pratikte de ilke edinen tek İslam ülkesi olmuştur. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte akılcı ve bilimsel temellere dayanan laik bir Türk toplumunun inşası için yönetim, hukuk, eğitim vb. alanlarda birçok inkılap yapılmıştır. Toplumun laik düzene göre yeniden inşası için de geleneksel yaşayış tarzında önemli değişikliklere gidilmesi gerekmektedir. Bu dönem içerisinde Hilafetin kaldırılması, Şer'iyeye ve Evkaf vekaletinin (Din İşleri ve Vakıflar Bakanlığı) kaldırılması ile tekke ve zaviyelerin kapatılması gibi birçok yeniliğe imza atılmıştır. Laik Türkiye Cumhuriyetine giden yolda halkın dini duygularını sömüren ve dini yozlaştıran ayrıca ileride çok daha büyük tehdit oluşturabilecek olan tekke ve zaviyelerin kapatılması önemli bir adımdır. Fakat bu yolda atılan adımlar karşısında tarikatlar faaliyetlerini yeraltına kaydırmışlar ve tekrardan faaliyetlerini alenen yapabilecekleri dönemi beklemeye başlamışlardır

1924 yılına kadar izlenen siyasal çizgi ve sonrası birtakım farklılıklar arz etmektedir. Bu dönemde dinsel ideoloji toptan hedef alınmamıştır. Mustafa Kemal, yeri geldikçe İslam dinine, Allah'ın birliğine ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna inancını belirtmiştir. Bu süreç içerisinde dini oluşumları emperyalizme karşı mücadelede kendi safına kazanmaya çalışmıştır. Ancak bu dönem aslında

ileride yapılacak reformlar öncesinde yapılan bir hazırlık safhasıydı (Perinçek 1997: 12).

Ancak devrimin önderliği, daha Kurtuluş Savaşı döneminde İslami ideolojinin altını oymaya yönelik bir aydınlatma mücadelesine de başladı. Özellikle akıl, bilinç, bilim, fen, çağdaşlaşma, milliyetçilik, milli ahlak gibi burjuva-devrimci ideolojinin değerleri işlendi ve dinsel ilkeler de bu değerlere göre yorumlandı. Dayanılacak asıl manevi gücün millet olduğu vurgulandı. Panislamizm eleştirildi. Hıristiyan düşmanlığının zararları anlatıldı. Kurtuluş Savaşı önderliği, kaderi değil, çalışmayı savundu. Din ricaline ve dinsel eğitime karşı tavır aldı. Dini "demokratlaştırmaya" ve Kuran ile ibadetin Türkçeleştirilmesine yönelik görüşler açıkladı (Perinçek 1997: 13).

Bu süreç içerisinde siyasal iktidar tekeli tam olarak ele geçirilince Mustafa Kemal'in de kafasındaki ideoloji bütün boyutlarıyla hem söylemlerde hem de eylemlerde savunulmuştur. Yani bu hazırlık aşamasının sonu olan 3 Mart 1924'te halifeliğin kaldırılması Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel devriminin esas başlangıcıdır.

1924 Anayasa-sasının 2. maddesinde "Türkiye devletinin dini, İslâm dinidir" diye yazıyordu. Buna rağmen, halifeliğin kaldırılmasından sonra Cumhuriyet yönetiminin söylemi değişmiştir. Bu dönemde daha önce dinsel ideolojiye verilen ödünlerin hiçbirine rastlanmaz. Artık konuşmalarda Allah'ın adı anılmaz, İslami inanca vurgu yapılmaz, dua edilmez. Böylece Kemalist Devrim, Büyük Fransız Devrimi'nin temsil ettiği evrensel ideolojik yatağına girmiş, gerçek kişiliğini bulmuştur (Perinçek 1997: 15).

Bu dönemde tarikatlardan boşalan yerleri ikame etmek için Halk evleri açılmıştır. Atatürk halkevlerinin kuruluşundaki amacı şu şekilde ifade etmiştir: "Gençlik istikbalin ışığıdır. Gençlik mütemadiyen gelişen ve yetiştiren bir çalışmanın içinde yaşmalıdır. Millet, şuurlu, birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağlı bir halk kitlesi şeklinde teşkilatlandırılmalıdır. En kuvvetli ders vasıtalarına, en yetişkin muallim ordularına malik olmak kâfi değildir. Halkı yetiştirmek, halkı bir kitle haline getirmek için ayrıca bir halk mesaisinin tanzimini ihmal etmeyeceğiz. Silah kuvvetinden her türlü cebir ve meslek kuvvetinden daha müessir olan fikir

kuvvetidir. Milletimizi bu sahada yetiştireceğiz. Bunu halkevleri yapacaktır (Kara 2006: 33).

Ancak halk evlerinin toplum hayatında sistematik bir şekilde fonksiyonel olarak da yer almış ve kurumlaşmış tarikatların yerini doldurmasını en azından kısa vadede beklemek mümkün olmayacaktır. Böylesine kalıplaşmış alışkanlıkları değiştirmek ve toplumu dönüştürmek uzun vadede mümkün olabilecek sancılı bir süreci beraberinde getirmekte ve bu sürecinde çok iyi yönetilmesi gerekmektedir. Bu dönemdeki dini oluşumların temelinde yatan düşünce değişime tepki gösterme ve direnme olgusudur. Bu oluşumların kısa bir süre zarfında ortadan kaldırılması mümkün değildir. Atatürk de bu oluşumların Türk toplumuna zararını çok iyi bildiğinden bunun planlamasını uzun vadede bir sürece yayarak çözümlmeyi öngörmüştür. Bu dönemde devlet karşıtı Şeyh Said isyanından Menemen olayına, Şapka Kanunu protestolarından Türkçe ezana direnişe kadar değişime tepkilerini koyan toplulukların başında cemaat ve tarikatlar gelmektedir. Atatürk bu tarz oluşumlara hiçbir zaman taviz vermemiştir. Bu olayların bastırılması içinde çok net ve kesin bir tavır sergilemiştir. Bu nedenle bu dönemde bu tarz dini oluşumlar için bu dönem yer altı faaliyetlerinin hüküm sürdüğü, uygun anın beklendiği bir uyku süreci olarak nitelendirilebilir.

Bu dönemde dini oluşumların halk nezdinde itibar görmesinin ana nedenlerinden biri Kemalist ideolojinin halk tarafından benimsenememesi olmuştur. Devrimin yukarıdan aşağı bir hareketle olması bunun önemli bir sebebidir. Ayrıca teknolojik imkanlar çok fazla gelişmediği için halka ulaşmak oldukça zor olmuştur. Yine süreç radikal kararlar gerektirdiği için bunlara gelen tepkiler de ideoloji karşılığında önemli bir etken olmuştur. Bu etkenler de dini oluşumlar tarafından istismar edilmiştir ve rejim aleyhtarı bir kitle ortaya çıkmıştır.

Tarikat ve cemaatlerin faaliyetlerini tekrardan rahatlıkla sürdürebildiği yeni dönemin başı ise Demokrat Parti iktidarının başa geldiği ve hüküm sürdüğü dönemdir. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle dini politikalarda gözlenen ılımlılığa paralel olarak dini gruplar da kendini göstermeye başlamıştır. 1950 ve 1960 dönemleri arasında dini oluşumlardaki büyük artış da bunun bir göstergesidir. Atatürk döneminde yer altından faaliyetlerini sürdürmeye çalışan tarikatlar sürecin

verdiği rahatlıkla gün yüzüne çıkmaya başlamışlardır. Bu dönemde tezin de konusu olan FETÖ'nün altyapısını oluşturan en önemli gelişmelerden biri de tarımda makineleşmeye bağlı olarak köyden şehre göçlerin başlamasıdır. Türkiye'nin de bunu kaldıracabilecek bir sosyo-ekonomik yapısı olmadığı için bu insanların dini oluşumlar tarafından istismarına yol açmıştır. Kendilerini değişen ve gelişen şartlara çok daha iyi entegre eden bu dini oluşumlar Laik Türkiye açısından da büyük bir tehlike arz etmekteydi. Bu nedenle bu dini oluşumları eski tarikatların basit bir devamı olarak değerlendirmek hatalı olabilir.

Cumhuriyet döneminden başlayıp ve İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde yaşanan hızlı değişim yeni tarikatların oluşmasına imkan verdiği gibi, tam anlamıyla tarikat şeklindeki tanımlamalar sağlıklı olmasa da temel olarak birçok benzerlikleri olan yeni dini cemaat ve hareketlerin oluşmasına da zemin hazırladı. Bu nedenle Laik, bilimsel ve akılcı temellere dayanan bir toplum modeli oluşturma hedefi bu dini oluşumlar vasıtasıyla engellenmeye çalışılmıştır.

2.3.Türkiye'de Cemaat Oluşumun Nedenleri

Aslında her din yapısı gereği cemaat tarzı dini oluşumları teşvik edici bir nitelik taşımaktadır. Ancak bu tarz oluşumları sadece din faktörü üzerinden açıklamak oldukça yanıltıcıdır. Tarımda makineleşme süreciyle başlayan şehirleşme ve bu doğrultuda değişen sosyal ilişkiler aslında günümüzde görülen dini oluşumların ortaya çıkmasının ve bu denli geniş kitlelere yayılmasının ana nedenlerinden biridir.

Tarımda makineleşme ile birlikte şehirlere göç, müesseselerden kopuş, normlardaki belirsizlik, modernleşme ile birlikte yaşanan yabancılaşma ve parçalanmışlık duyguları geçiş dönemindeki dini grupların en belirgin özelliğidir. Şehrin marjinal alanlarına göç eden kitleler, yabancılaşma duygusu ile birlikte, geleneksel olanla bütünleşme ihtiyacı hissetmektedir. (Canbay 1999:135)

Toplumun ortaya koyduğu yapı ile bütünleşmek, kendiliğinden, aynı anda bir dini başarı kazanmak anlamını almaktadır. Başarı ile ilgili önemli bir nokta, bunun genellikle kolektif başarı olarak kavramlaştırıldığı ve bu şartlar altında ortaya çıktığıdır. Bugün İslami toplumlarda fertçiliğe karşı takınılan tavır, çok derin katlarda yaşamaya devam etmektedir (Mardin 1969: 88).

İkincil birimlerin toplum içindeki fonksiyonlarının İslami toplumlarda çok silik olarak görülmesi, ortaya bir problem çıkarmaktadır. Devlet ile fert arasında ikincil yapılar bir tampon vazifesini göremeyince, ferdin bunların yerine geçecek bir sığınak araması gerekir. Batı'da ikincil yapıların yerine getirdikleri bu koruma fonksiyonunu Doğu'da bir taraftan "ümme" yapısı, diğer taraftan "ümme" yapısına bağlı olarak "tarikat" yapısı görmektedir (Mardin 1969: 73-74).

Burada tampon mekanizma kavramı bu dini grupların yerine getirdiği toplumsal fonksiyonlar bakımından büyük bir önem arz etmektedir. Kır kent etkileşimiyle başlayan süreç hem sanayi öncesi hem de sanayi dönemi özellikleri taşıyan geçiş halindeki kentler ortaya çıkarmıştır (Sjoberg 1965: 329).

Bu kentlerde, kır-kent dengesini kurmaya çalışan ve ikilem içinde kalan göçmenler için kente uyumu sağlayıcı ara form işlevi gören mekanizmalar söz konusudur. Göçün kentsel yansıması olarak kendisini gösteren bu yapılar, "tampon mekanizma" olarak tanımlanır.

"Görel olarak daha hızlı ve daha kapsamlı değişim hallerinde, her iki temel yapıda da görünmeyen, fakat oluşum içerisinde beliren ve bütünleşmeyi mümkün kılan kurumlar ve ilintiler ortaya çıkar ya da eski müesseseler yeni fonksiyonlar kazanır. Bu hal, sosyal yapının her müessesesi, ilintisi ya da bunlarla ilgili değerlerin hepsinin aynı anda ve aynı hızla değişip, aynı süre içerisinde yeni bir yapı haline gelmemesinden doğar. Toplumsal değişimin buhransız olmasını sağlayan, çözülmenin önüne geçen ve her iki sosyal yapıya da ait olmayan bu yeni beliren müesseseler, ilintiler, değerler ve fonksiyonları biz tampon mekanizmalar terimi ile ifade ediyoruz." (Kıray 1964: 7).

Öte yandan, tampon mekanizmalar sayesinde, kırsala ait birçok değer de kente aktarılmış ve kırsal dayanışma ağlarının kentli biçimlerinin önü açılmıştır (Yılmaz, 2008: 7-9). Birer sığınak konumunda olan tampon mekanizmalar, kısa sürede hem nicelik hem de nitelik olarak güçlenmişlerdir. Bu durumu, Arslan "dünün toplumları geleneksel cemaatleri barındırıyorlardı, bugünün toplumları modern cemaatleri barındırıyorlar. Modernleşmenin sergilediği değişim istikameti, cemaatten cemiyete, cemaat yapısından cemiyet yapısına doğru değil, cemaatten cemaate doğrudur." biçiminde yorumlayarak, esasta bir değişikliğin olmadığını,

sadece “geleneksel cemaatten”, “kentli modern cemaat” yapısına geçildiğini ifade eder (Arslan, 2007: 219). Kısacası, tampon mekanizmalar, yeni kentlilerin kendi değerleriyle birlikte kentle bütünleşmelerini sağlamıştır. Bu yapılar sayesinde göçmenler adeta kentte yeniden bir cemaat haline dönüşmüştür.

İslam, bir hayat tarzı olduğu derecede çocuğun kimlik sorununun çözülmesine yardım etmiştir. Çocuğun ülküsü, etrafındakilere benzer, onlar gibi inançlı ve onlar gibi zamanını geçiren iyi bir Müslüman olmaktır. Ergenlik çağına varmış genç için toplumla bütünleşmek sorunu, İslami inancı hangi kalıpları ile kabul edeceği konusuna indirgenmiştir. Önceleri kendisine öğretilen oldukça basit, tümcü İslami inancın, aslında, çok çapraşık meseleler ortaya çıkardığını anladığı anda, bu sorun ortaya çıkmaktadır. Kimlik bunalımını çözemeyenler, selameti, İslamiyet’in kendisine sağladığı, alternatif imkanlarda yani, gene dini gruplarda, tarikatlarda veya onlara benzer dinsel topluluklarda arayacaktır (Mardin 1969: 85-86).

Dinlerin iki katlı bir fonksiyonu bulunmaktadır. İslamiyet’te bu fonksiyonlar bir taraftan daha kapsayıcıdır, bir taraftan da toplumun nispi farklılaşma azlığı, toplum katlarının çok daha az belirgin olması dolayısıyla, üstüne parmak basılması çok daha zor bir nitelik taşımaktadır. İslam toplumu, esas itibarıyla, sınırları silik, katları belirsiz yaygın bir toplumdur (Mardin 1969: 76).

İslami toplumlarda, Batı toplumlarında çok daha önemli bir fonksiyonu olan “değerlerin” yerine "normlar" geçmektedir. Kişisel planda tercihler daha azdır. Ne yapmaları gerektiğini, kendi vicdanlarıyla yaptıkları bir muhasebeden çok, toplum normlarında ararlar (Mardin 1969: 77-78).

Cumhuriyet Türkiye'sinde din meselesini bir taraftan modernleşmenin şiddetli isteği, diğer taraftan Osmanlı İmparatorluğu'ndan tevarüs edilen bu meselelerin çerçevesi içine sokmak gerekir. Halk kültürü ile seçkinler kültürü arasında bir uçurum olması, seçkinlerin, dine önem veren kimseler olsalar bile, halk İslam'ını kuraldışı saymalarıyla sonuçlanmıştır. Diğer taraftan, Cumhuriyetin seçkinleri İslam'ın yüzeyde görülmesi mümkün olmayan önemli fonksiyonlar gördüğünü idrak etmemişlerdir. Bunun sonucu "kültürel optimizm olmuştur. Cumhuriyet seçkinleri İslam'ın kişisel fonksiyonlarını kolayca başka bir yapıya devredebileceklerini sanmışlardır (Mardin 1969: 145).

Yani Mardin Türk aydınlarının toplumla arasında bir mesafe bulunduğundan realist çözüm bulmakta zorlandıklarını savunur. Batı'daki tampon işlevi gören ve bireyi yeni dünyaya adapte eden ikincil kurumların yerini Türkiye'de zaten kültürel kodlarda var olan fakat bunun farklı bir varyasyonu şeklinde ortaya çıkan ve günümüze kadar gelen cemaatler oluşturmaktadır. Geleneksel kültür insanların ihtiyaçlarına cemaatler yoluyla çok daha hızlı ve verimli bir şekilde cevap verebilmektedir. Cemaatler bireyin sadece dini görüş ve eylemlerini şekillendirmekle kalmaz dünya görüşünü de şekillendirir. Gelenekselden moderne geçiş süreci her toplumda olduğu gibi bizim toplumumuzda sancılı olmuş ve oluşan uyum sorunu ya da boşluk ya dini oluşumlar ya da hemşeri dernekleri aracılığıyla giderilmiştir.

Kemalizm, kültürün kişilik yaratıcı katında yeni bir anlam yaratamadığı ve yeni bir fonksiyon görmediği için bir rakip ideoloji rolünü oynayamamıştır. Kemalizm'in Türkiye'de ailelerin çocuklarına intikal ettirdikleri değerleri değiştirmekteki etkisi ancak sathi olmuştur. Bu sathilik dahi bir dereceye kadar İslami geçmişimizin zorunlu bir sonucudur. İnsanın sosyal kişiliğinin ve eyleminin her tarafına sızan bir düşüncenin kapsayıcılığı, bilhassa o kültür kalıbının içinde yetişenlerce kolay idrak edilmeyecektir. Bu ideolojik kalıplar içinde eğitilenler yeni bir ideoloji imal ettikleri zaman da bu ideolojinin aynı kapsayıcılıkta olması gerekeceğini düşünmeyeceklerdir (Mardin 1969:147).

Kemalizm'in bir diğer zaafı dine rakip olabilecek ideolojilerin ortaya çıkmasına müsaade etmemiş olmasıdır. Bu da Cumhuriyetin iktisadi kuvvetlere meşruiyet sağlamadaki tereddüdünden ileri gelmiştir. Hususi teşebbüs ideolojisi kendi başına gelişseydi çok önemli fonksiyonlar görmüş olacağı için, aile ilişkilerine zorunlu olarak sızacağından dinin eskiden gördüğü fonksiyonların yerini alabilir ve toplumun hiç olmazsa bir katında oturmuş bir ideoloji haline gelebilirdi. Bu oturmuş şekliyle, burjuva ideolojisinin dine rekabet eden bir tarafı olacaktı. Bilhassa İslam dini gibi ümmet strüktürüne dayandığı derecede kapitalizmin ferdiyetçiliğine karşı olan bir dinde burjuva ideolojisinin karşı bir kuvvet olarak fonksiyon görmesi ihtimali vardır (Mardin 1969: 147-148).

Mardin Cumhuriyet döneminde izlenen politikaların aslında cemaat oluşumlarının önünü açtığını düşünmektedir. Katı bir şekilde bu gruplara karşı

verilen mücadele ile arzulanan neticenin tam tersi meydana gelmiştir. Mardin'e göre bu dönemde izlenen politikalar daha ılımlı ve realist olsaydı çok daha kalıcı sonuçlar elde edilebilirdi.

Türkiye'de ve dünyada yeni dini cemaatlerin ortaya çıkmasındaki en önemli unsurlardan biri de dini canlanmadır. Modern toplumun geleneksel toplum yapısı üzerinde birtakım değişiklikler meydana getirmesi ile birlikte, bu durum dini yaşantılarda da köklü değişimlere sebep olmuştur. Bu değişimlerin sebep olduğu en önemli dini-toplumsal olgu ise "Yeni Dini Hareketler" olarak adlandırılan bir takım yeni dini grup, hareket, akım ve oluşumların ortaya çıkmasıdır (Günay 2000: 442).

Dünyada laik değerlerin yanı sıra yaşanan başarısızlıklar, açmazlar ve bunalımların dinden kaynaklandığı düşüncesiyle, 1975'lere doğru yeni bir yapı arayışına gidilmiştir. Avrupa'da Hıristiyanlığın canlanması ile birlikte din, ideolojilerle rekabet eder duruma gelmiştir. İdeolojilerin, liderlerini kaybettiğinde etkinliklerinin azaldığı düşünüldüğünde, din karşısında zayıf düşmeleri de kaçınılmaz olmuştur. Çünkü hiçbir kitap, kutsal kitaplar ve dinler kadar kalıcı ve etkin olmamıştır (Canbay 1999: 111).

Yeni dini hareketler ve oluşumlarla ilgili en dikkate değer husus, kendilerini dünya çapında bir gelişme olarak sunuyor olmalarıdır. Özellikle yüzyılımızda kitap, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarının gelişmesi sonucu, hiç duyulmamış dini fikirler, inançlar ve öğretiler dünyaya yayılma şansına kavuşmuştur (Günay 2000: 443).

Günümüzde ise internetin, inanç ve öğretilerin yaygınlık kazanmasında en etkili kanallardan biri olarak işlev gördüğü ifade edilebilir. Böylece dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen toplumsal ya da dini bir hareketin uzak bir coğrafi mekânda ilgi ya da tepki uyandırması kaçınılmaz olmaktadır (Kurttaş 2017: 48).

Bir başka görüş "modernitenin getirdiği yalnızlaşma sorununa karşı cemaatlerin çağdaş bir sufizm hareketi olarak toplumun ilgisini çektiği görüşüdür. Buna göre, insanlar sadece bilgi sahibi olmak değil aynı zamanda bir aidiyet duygusu da yaşamak ve manevi doyum elde etmek istedikleri için Sufi bir hareket olarak

gördükleri cemaatlere yandaş olmuş ya da onunla irtibat geliştirmişlerdir’’ (Çakı 2018: 108).

Habermas ise, cemaatlerin oluşumunu, devletin yaşam alanına müdahalesi olarak açıklamıştır. Modernitenin bir çelişkisi olarak birey, zamanla devlet ve ekonominin sömürüsüne maruz kalmıştır. Ekonomik ve politik sistemin araççı ussallığı yaşam dünyasına sızmakta ve kendisini ait olmadığı bir dünyaya dayatmaktadır. 20.yy’ın sonlarında yaşanan ekonomik bunalım, ekonomik sistemin çelişkilerinin sosyal devlet aracılığıyla başka alanlara kaydırılmasıdır. Böylece manipülasyona açık hale gelen yaşam dünyasında, modernizmin çelişkilerine karşı direniş meydana gelmektedir (Habermas 2006: 113).

Bu direnişin ifadesi ise ortaya çıkan toplumsal ve dinsel yapılanmalardır. Öte yandan her türlü metafizik düşünceyi dışlayan pozitif bilim anlayışının, dünyada meydana gelen bunalımların önüne geçemeyişi, bu düşüncenin dışladığı dine karşı bir yönelime neden olmuştur. Aydınlanma döneminde dinin yerini alan bilim, özellikle modern dünyanın birey üzerinde yarattığı etkiler bağlamında her hangi bir çözüm geliştirememiştir. Bunun sonucunda bilime olan inancın sarsılması dini hareketlerin tekrar canlanmasına neden olmuştur (Kurttaş 2017: 47).

2.4. Cemaat-Sivil Toplum Tartışması

İslam’da sivil toplum kavramlaştırmasının olup olmadığına dair negatif ve pozitif iki tutum vardır. Negatif tutum, bu tür bir kavramlaştırmayı haliyle reddeder ve İslam’ın yapısı ile bağdaşık bulmaz. Pozitif tutum, tam tersine, sivil toplumun inşasını İslami devletin köşe taşı olduğunu savunur. Hatta bu tutum sahiplerince, sivil toplum tam da İslam’ın orijinal ve ideal toplum şeklidir. O kadar ki, ilk İslami cemaat coğrafi ve kabileci esaslara göre bölünen Müslim ve gayri Müslim toplum kesimlerini bir araya getiren bir kent örgütlenmesine dayandığı için, sivil topluma ilk örnek olarak gösterilebilmektedir (Sarıbay 2000: 453).

Sarıbay’a göre, sivil topluma şekil veren zemin, farklı bir öteki kavramını esas alır; öte yandan, sorgulanabilir bir otoritenin varlığını kabul eder. Oysa İslam’da toplum, tartışılmayacak şekilde ilahi birliğin, yani tevhidin yansımasıdır. Buradaki ilahiliğin, sosyal olarak müminleri eşitlikçi bir çerçevede bir araya getiren ümmet

şeklinde karşımıza çıktığını belirten Sarıbay'a göre, ümmet, her türlü farklılaşmanın üstünde olup; hem toplumsal sınıfları, hem de ulusal, etnik ve kabilesel bölünmeleri reddeder. Bu bağlamda bölünme İslam'da sosyolojik bir veri olarak değil, günah olarak algılanır. Diğer taraftan, tevhid zaman içinde siyasal bir anlam yüklenerek, hükümdarın eşsiz, yüksek ve mutlak iktidarı şeklinde algılanmaya başlanmıştır. Böylece, İslam, öngördüğü "bütünsel düzen" in değişimini insan iradesine kapamıştır. Bunun da her türlü üstün bir "dış irade"yi yadsıyan demokrasiye ve sivil topluma aykırı olduğu aşikârdır (Sarıbay 1998: 101).

Gellner'e göre ise Müslüman toplumlarda sivil toplum için gerekli olan sekülerliğin olmaması ve bu toplumların cemaat ya da aşiret benzeri yapılar oluşturması sivil toplumun ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Gellner'in İslam'ı sivil topluma rakip bir toplumsal düzen biçimi olarak görmesinin başlıca nedeni şu kanısındır: Sivil toplum dinsel inancın özelleşmesini gerektirdiği halde, İslamiyet "laikleşmeye dirençlidir" (Gellner'den akt. Sunar 1998: 12).

İslam ile sivil toplumun bağdaşmayan yönlerini ele alanlar kadar bu iki kavramın birbiri ile uyumlu olduğunu belirtenler de mevcuttur. Çaha'ya göre Hıristiyanlığın aksine katı, merkeziyetçi, otoriter veya totaliter bir devlet amacıyla ortaya çıkmayan ve temelinde sivil bir din anlayışı bulunan İslam'ın temel amacı insana doğruyu ve yanlışlığı göstermek ve onun hidayete ermesini sağlamaktır. İnsanın hidayete ermesini İslam katı ve merkeziyetçi bir devlet ile öngörmemiştir. İslam, insana doğru ve yanlışlığı göstermiş, bu ikisi arasında seçim yapma konusunda da insanın kendi iradesini yetkili kılmıştır. Öte yandan, İslam dini, otoriter bir devlet anlayışı getirmemiş fakat İslam dünyasında sivil evre zamanla politik bir evreye (*katı-merkeziyetçi bir kurumsallaşma*) dönüşmüştür (Çaha 2004: 251).

Çaha'ya göre, İslam "toplumsal farklılaşmaya açık olduğu gibi "toplumsal katılım"a da açıktır. İslam'ın "insan" vurgusu demokrasideki "birey" vurgusuyla önemli bir yakınlık göstermektedir. Bu temel vurgudan hareketle demokratik anlayıştaki birey, sosyal grup, sivil hayat, özel yaşam, serbest teşebbüs, siyasal katılım, seçim, hak, hukuk, sınırlı devlet gibi kavramlar İslam'ın insan, cemaat, mahrem yaşam alanı, serbest ticari ortam, şura, adalet, hakkaniyet ve hukuk gibi kavramlarıyla önemli ölçüde örtüşebilmektedir. Çaha, demokrasi için elzem olan bu

kavramların belli sosyal ve tarihsel koşulların ürünü olduğunu ve bunlara tam anlamıyla tekabül eden bir sosyal pratiği İslam'da aramanın yöntem olarak doğru olmadığını da eklemektedir (Çaha 2004: 249).

Sivil toplum, gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde örgütlü bir sosyal yapıdır. Bu yapı, yasal düzen veya ortak kurallar dizisi gibi özgürlüklerin ve özerkliklerin güvencesi olan kurumsallaşmış bir temele oturur. Bu, hem devlet iktidarını sınırlayıcı, hem de o iktidarın hukuka dayandığı sürece meşrulaştırıcı bir gücü bağrında taşır. Dolayısıyla, sivil toplum devletten özerk olmayı içerir ama ondan yabancılaşmayı zorunlu kılmaz. Bir başka deyişle, sivil toplum devlet iktidarına karşı dikkatli ama saygılıdır (Sarıbay 2000: 448).

Günümüzdeki dini oluşumlar değerlendirildiğinde özgürlüklerin ön planda olduğu sivil toplum yerine kişilerin kendini sınırladığı bir yapının hakim olduğu gözlemlenebilir. Ayrıca sivil toplum devlet iktidarından özerk olduğu halde bu tarz dini oluşumlar devletle sürekli bir ilişki içindedir ve iç içedir. Öyle ki devlet içinde ayrı bir devlet oluşturmuşlardır. Sivil toplumda kolektif bilinçle sürdürülen eylemlerin yerini dini gruplarda liderin verdiği talimatlar doğrultusunda gerçekleştirilen eylemler almıştır..

Sivil toplum, devletle bir bağa sahiptir; ne var ki formel bir devlet iktidarı elde etmeye yönelmez. Bunu, hem farklılığı ve çoğulluğu, hem de nispiği barındırdığı için yapar. Yani sivil toplumda hiçbir grup, topluluk ve/veya şahsın çıkarların tümünü temsil etme arayışı olamaz. Bu açıdan bakıldığında, devlet ve sivil toplum arasında demokratik bir ilişkinin tesisinin, ancak hiçbir toplumsal kesimin hakim iktidar olmaya yönelmemesi ile dolayısıyla hiç bir hakim ideolojinin veya tek hakikatin rehberliğine ihtiyaç duyulmamasıyla kayıtlı olduğu anlaşılır (Sarıbay 2000: 448).

Oysa günümüzdeki dini oluşumların yegane amacı hegemonik güç haline gelme ve devlet yönetiminde söz sahibi hakim tek dini iktidar olmaktır. Bunu da sağlayabilmek için çok daha fazla üyeye ulaşması gerekmektedir. Daha fazla üye siyasi anlamdaki gücünü de pekiştirecektir. Çünkü bu dini oluşumlar büyük bir oy potansiyelidir. Hükümet kanadından gelen vaatlerle üyelerini seçimlerde hangi

partie destek verecekleri konusunda sürekli olarak bilgilendirmektedirler. Bunun karşılığını ise gerek devlet dairesinde kadrolar ile gerek devlet ihaleleri ile ve daha birçok şey ile almaktadırlar. Sonuç olarak ülkemizde dini oluşumlar bir sivil toplum kuruluşu olarak sunulsa da ne yapı ne de işlev olarak bir sivil toplum unsuru ile uzaktan yakından bir alakası yoktur. Sivil toplum bilinci oturmuş bir birey eleştirir, sorgular ve hiçbir şeye körü körüne bağlanmaz. Ancak genel profilini çizdiğimiz cemaat üyeleri ise katı bir itaat mekanizması içerisinde sadece kendine emredilenleri yapar ve hayatını bu çerçeve içinde sürdürür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. FETHULLAHÇI TERÖR ÖRGÜTÜ

3.1. Fetö'nün Tanımı ve Özellikleri

3.1.1. Fetö'nün Tanımı

Kuruculuğunu ve liderliğini Fethullah Gülen'in yaptığı bu grup, kritik önem arz eden TSK (Türk Silahlı Kuvvetleri), Emniyet, Adliye başta olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tüm anayasal kurumlarını kendi hakimiyetine almayı hedefleyen silahlı bir terör örgütüdür. Bu amaçlara ulaşmak için kimi zaman örgüt tarafından belirlenen toplantı yerlerinde kimi zaman da örgüt tarafından hazırlanan kasetler aracılığıyla eğitim faaliyetlerinde bulunduğu görülmektedir. Katı bir hiyerarşiye ve yapılanmaya sahip olan bu terör örgütü mutlak itaati esas almış, üyelerinin yükselmesi için de onlara birtakım görev sorumluluklar vererek onları sınama yoluna gitmiştir.

Örgüt üst düzey kamu kurum ve kuruluşlarında göreve getirilen üyeleri vasıtasıyla, hem çalıştıkları kurum ile ilgili hem de çalışanlarla ilgili birçok özel bilgi ve belgeyi ele geçirme yöntemine başvurmuştur. Bu kuruma giren örgüt üyeleri normal hayatlarından taban tabana zıt davranarak deşifre olmamaya çalışmış, sorumlu oldukları örgüt üyeleriyle olan ilişkilerinde de gizliliğe büyük bir ehemmiyet vermiş ve kriptolu cihazlar kullanmaya özen göstermişlerdir. Örgüt ele geçirdiği bu bilgi ve belgelerle örgüt önünde engel teşkil ettiği düşünülen kişiler hakkında soruşturma başlatıp tasfiye edilmelerini sağlamıştır. Ayrıca bu silahı kendi örgüt üyelerine karşı kullanmaktan da kaçınmamıştır. Mutlak itaat esasına uymayan ya da örgüt aleyhine davranışlarda bulunan üyelerine karşı bu bilgi ve belgeleri bir tehdit ve şantaj malzemesi olarak kullanmıştır. Yine örgüt üyeleri tarafından yapılan yasa dışı dinlemeler sonucunda birçok devlet sırrı ifşa edilmiş ve yabancı istihbarat birimlerine bu bilgiler servis edilmiştir.

Örgütün amacı; kuruluş yıllarından itibaren hedef belirlediği kesimin dini duygularının suiistimal edilmesi yoluyla "Himmet" başlığı altında topladığı sermaye ile yurt içi ve yurt dışında faaliyete geçirdiği kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla

amaç ve ilkeleri doğrultusunda yetiştirdiği öğrencileri, yine ülke genelindeki kamu kurumlarındaki elemanlarından elde ettiği siyasal gücünü ve son olarak ekonomik anlamdaki yatırımlarla elde ettiği finans gücünü kullanarak Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm anayasal kurumlarını ele geçirmek, bununla birlikte yerel anlamda değil küresel boyutta da büyük bir güç haline gelmektir.

Gülen örgütün kurucusu olarak ve bugüne kadar da her açıdan tam hakimiyet kurduğu yandaşları arasında sorgusuz sualsiz itaat edilen bir lider statüsünde görülmektedir. Örgüt mensuplarına yapılan eğitimlerde de bu sürekli olarak aşılınmış ve örgütün ilk kuralı olarak benimsetilmek istenilmiştir. Örgüt, üyelerini çocuk yaştan itibaren devşirme yoluyla kazanmayı öncelik olarak kabul etmiştir. Bu şekilde genç zihinlerin bulandırılması ve kendi saflarına çekilerek örgüt çıkarları doğrultusunda kullanılması kolaylaştırılmıştır. Gülen örgüt içinde "kainat imamı", "mehdi", "hoca efendi" ve "muhterem" gibi sıfatlarla nitelendirilmiştir. Gülen'in söylemlerini ve örgüt üyelerinin ifadelerini göz önüne alındığında onu insanüstü vasıflara sahip hatta peygamber olarak bile tahayyül ettikleri görülmektedir. Bu şekilde de halk nezdinde büyük bir tabana ulaşabilme fırsatı elde etmiştir.

3.1.2. Fetö'nün Özellikleri

Bu örgütün ortaya çıkma sürecini Cumhuriyet'in ilanından beri Türkiye'nin birçok yerinde faaliyet gösteren "Nurculuk" hareketinden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Çünkü örgüt üye olarak ilk tabanını bu hareket içindeki kopmalardan tesis etmiştir.

Nurculuk hareketinin lideri Said Nursi 23 Mart 1960 tarihinde Şanlıurfa'da yaşamını yitirince grup içindeki çalkantılar üst düzeye tırmanmıştır. Bu hareketin önde gelen isimlerinden bir kısmı tarikatın başına bir kişinin seçilmesini isterken, bir kesim de önde gelen isimlerden oluşan bir heyetin kurulmasını ve harekete bu heyetin yön vermesini istemekteydi. Örgüt içinde zaten tarikat liderinin sağlığında bir "Yazıcılar" ve "Okuyucular" tartışması mevcuttu. Bu bölünmeyi kısaca izah etmek gerekirse tarikat liderinin yazdığı risaleleri bizzat el yazısı ile yazıp çoğaltan kesim yazıcılar, tarikat liderinin eserlerini Latin harfleriyle kitap halinde basıp çoğaltan ikinci kesime de okuyucular adı verilmişti. Tarikat liderinin ölümünden sonra bu bölünme daha da ileri düzeye gitti. 27 Mayıs ihtilali ise

hareket içindeki çatlakları had safhaya çıkardı. İlk olarak önde gelen bir kesim ‘‘Zübeyir Gündüzalp’’in lider seçilmesini uygun gördü ve bu şahıs örgüt lideri oldu. Fakat bu da hareket içindeki tartışmaları bitirmedi. Bu ikili ayırımın yanı sıra bir de Nurculuk hareketin silahla yayılacağını düşünen bir taraf vardı. Daha sonra bu hareketin ‘‘Tenvir’’ kolunu –günümüzde aktif olarak devam eden okuyucular grubu- oluşturacak bu hareketin üyelerinin silahla gezdiği ve atış talimi yaptıkları iddiası da yayılmıştır.

Bu karışıklıklardan faydalanmayı amaçlayan bir kişi daha vardı. 1963-1966 yılları arasında Edirne ve Kırklareli’nde vaizlik yaptığı dönemde camilerdeki konuşmalarıyla insanları etrafında toplamayı başaran, Nurculuk hareketi de dahil olmak üzere birçok İslami topluluğu etkileyen bu kişi Fethullah Gülen’di. Kendine has hitabet tarzı ile diğer liderlerden ayrı yeni bir tarzın temsilcisi olarak görünmeye çalışan Gülen açıkça Nurcu olduğunu söylemedi ve bu hareketin önde gelen isimlerine karşı hep mesafeli durdu. Onun amacı hareket içindeki bu karışıklıklardan faydalanarak amacına giden yolda kendi egemenliği altında bir hareket kurmak için gereken insan desteğini sağlamaktı. İlk olarak kendi sohbetlerini kasetlere alıp bununla hem para hem de tanınırlık elde etmeye çalıştı. Nurculuğun önde gelen isimleri bu hareket tarzına karşı çıksa da o bu tarzda ısrarcı olmaya devam etti.

Bu süreç içerisinde Gülen’in en çok işine gelen olay Zübeyir Gündüzalp’in ölümü oldu. 1970’li yılların başında MSP’den(Milli Selamet Partisi) sonra en önemli İslami topluluk Yeni Asya cemaati idi. Gülen ise bu cemaat içinde bir fırsat bulup bağımsızlığını ilan etmek isteyen bir uç beyi gibiydi. Gündüzalp’in ölümüyle birlikte Yeni Asya cemaatinin gerilediğini bunun aksine MSP’nin ise gün geçtikçe güçlendiğini teşhis eden Gülen MSP’ye yakın durmaya ve oradaki tabandan da kendi örgütüne bir üye devşirme politikası gütmeye başladı. Bu süreçten itibaren bir yandan Yeni Asya cemaatine yönelik ağır eleştirilerde bulunurken bir yandan da MSP’yi öven sözler sarf etmeye başladı. Bu vasıtayla Gülen ile MSP arasında bir yakınlaşma dönemi başladı. Bu durum MSP’nin de işine geliyordu. Çünkü cemaat içinde önemli bir konumda bulunan Gülen vasıtasıyla cemaati yıpratmak ya da bölmek mümkündü. Erbakan da bu faaliyetlere kayıtsız kalmadı ve kendi tabanına Gülen’e sahip çıkmaları mesajını gönderdi. Bu süreç Gülen ve örgütüne gelişme ve güçlenme fırsatı tanıdı.

Bu dönemlerde kırdan kente olan yoğun göçler göz önüne alındığında şehre gelen öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayamaması ve devlet olanaklarının da yetersiz olmasından dolayı FETÖ ve bu tarz oluşumlarının istismarlarının önü açılmıştır. FETÖ esas faaliyetlerine örgüt lideri Gülen idaresinde 14 kişi ile 1966 yılında başlamıştır. İlk toplantıda Gülen herkese bir görev dağılımı yapmıştır. Onların ifadesiyle örgütün anayasası olarak kabul edilen “Hizmet Prensipleri” hazırlanmıştır.

Örgüt mensuplarının yemin metnindeki maddeler şunlardır:

-Gücüm yettiği kadar Kuran’ı (Orijinalinde Gülen yazıyorken üzeri karalanıp, Kuran yazılmış) hayatıma gaye edineceğime,

-Kardeşlerime karşı sadakat izinde bulunacağıma,

-Halkın ve talebe arkadaşların izzet ve onurlarını izzetim ve onurum kadar yükseltmeye çalışacağıma,

-Kusurlarımın hatırlatılması karşısında memnuniyet izhar edeceğime,

-Dahilden ve hariçten gelen bilumum taarruz ve tenkitleri nefsim yapılmış gibi ret edeceğime, bilumum karar listesindeki esaslara riayette bulunacağıma,

-Hizmet adına uhdeme aldığım vazifeleri veya kararla buna tahmil eden mükellefiyetleri itirazsız yerine getirmeye çalışacağıma,

-Kuran’a sadakatten (orijinal belgede Fethullah Gülen ismi burada karalanmış) sadakatten hiçbir surette ayrılmayacağıma,

-Münferit hareket edip bu kararlara muhalif davrandığım an ihtiyarım ile bu kadrodan kendimi ıskat edip herhangi bir talebe gibi dershanede yine vazifeme devam edeceğime, Vallah-Billah kasemeleriyle yemin ediyor ve bu yeminin La Yenkatı olmasına Cenab-ı Hakki istişhadda bulunuyorum (FETÖ örgütü dosyası F tipi yapılanma 2016: 5).

Bu yemin belgesi de gözler önüne seriyor ki örgüt mensupları kesinlikle bireysel hareket etmeyecek ve alınan kararlarda muhakkak örgüt liderinin onayı alınacaktır. Kurumlardaki kadrolaşmalarda da olduğu gibi örgüt liderinin onayından geçmeyen hiçbir faaliyet işleme sokulamıyordu. Bu durum 40 yıl önce

nasılsa günümüze kadar da böyle devam etmiştir ve organizasyonun temel kurallarından biri olmuştur. Bu yemin metni ile birlikte örgütün anayasası olarak nitelendirilen prensipler de bu grubun özelliklerini değerlendirmek açısından önemlidir.

- Finansman kaynaklarının tek ele verilmesi, şahsi tasarrufların yapılmaması,
- Finansman kaynaklarının derneğe verilmesi,
- Lüksten kaçınmak, israf yapmamak,
- Dershanelere nezaret eden arkadaşlar, evde kalanlara her türlü adap ve edep kaidelerini öğretecek,
- Şahsi islerimizi dahi görüşüp, karara varıldığı istikamette o işleri yapmak,
- Dahilde ve hariçte kim vazifelendirilirse, o vazifeye o gidecek, başkası o işe karışmayacak,
- Herkesin nereye, ne zaman gideceğinin bir sisteme bağlı olarak yürütülmesi,
- Kusurların birbirine hatırlatılmak için kardeş edinme,
- Bu kadroyu etrafa empoze etme, kuvvet kazandırma, çok kuvvetli gösterme,
- Arkadaşların birbirini kabul ettirmesi ve ittifak ettikleri mevzuda aynı şeyleri söylemesi,
- On beş günde bir araya gelip, arıza ve pürüzlere bakılması,
- Bilumum dışarıya giden arkadaşların tenkidinin 15 gündeki toplantıda görüşülmesi,
- Acil durumlarda o mevzu ile alakalı olan arkadaş toplantı gününü beklemeksizin Hoca Efendiye duyurabilir,
- Şeriat fikrinin müdafii olması, Risale-i Nur ve Üstadı şeriata muvafık şekilde arz etme. Tesbihat ve evradı ezkara -gece ibadete ayrılan vakit- ehemmiyet verme ve bunların büyüklüğünü anlatma,
- Karara bağlanan bir şeyin hiçbir zaman aleyhinde bulunmaması (ima yoluyla dahi olsa) Aksine fikir olursa hayat hakkı tanımama,
- Her arkadaşın resmi, gayri resmi bir işinin olmasına ihtimam gösterme,

-İstişareden sonra fikir beyan etmeme, alınan kararları infaz etme. İstişareyi kimlerle yapacağını bilme,

-Kendi kardeşlerimize hakta öncelik tanıma. Bir kardeşin aleyhine söylenecek söz ve saride onu müdafaa, söyleyeni de toplu olarak istintaka tutma(sorguya çekme), şiddetle bu iftirayı reddetme (FETÖ örgütü dosyası F tipi yapılanma 2016: 6).

Bu anayasada örgütün kolektif yapısı hakkında birçok ipucunu gözler önüne sermektedir. Buradan çıkarılacak bir başka konu ise bu faaliyetlerin planlama sürecinin çok öncelere dayandığı yani bir tesadüf olmadığıdır. Yıllarca belli bir plana sadık kalarak örgüt liderinin emir ve talimatlarına uyarak ve kendini gün geçtikçe genişletip güçlendirerek bu günlere gelmiş ve devletin birçok kritik noktasında hakimiyet kurmayı başarmışlardır. Bu nedenle bu örgütü daha sağlıklı analiz edebilmek için tarihsel çerçeve içinde geçmişten günümüze kadar ki gelişim sürecinin safha safha değerlendirilmesi gerekmektedir.

Fethullah Gülen liderliğindeki yapılanma kamuoyunda 2013 yılına kadar ‘‘Gülen Cemaati’’, ‘‘Hizmet Hareketi’’, ‘‘Camia’’, ‘‘Cemaat’’ vb. ifadelerle anılmıştır. 2013 yılında hükümete karşı yapılan yargısal darbe girişiminin ardından ise ‘‘Paralel Devlet Yapılanması’’ ve ‘‘Fethullahçı Terör Örgütü’’ olarak isimlendirilmeye başlamıştır. Örgüt hiçbir şekilde salt bir dini hareket olarak lanse edilmemek için ‘‘Cemaat’’ tarzındaki adlandırmalardan kaçınmış dışarıdan bakıldığında ‘‘farklı ve ılımlı’’ bir kimliğe bürünme amacı gütmüştür. Bu isimlendirmeden bile bu grubun sivil toplum unsuru bir oluşum değil iyi organize olmuş bilinçli bir terör örgütü olduğu varsayımına ulaşılabilir.

Örgüt hakkında en dikkat çeken husus örgüt liderinin isminden kaynaklanmaktadır. Gülen’in nüfus kayıtlarındaki ismi ‘‘Fethullah’’ değil ‘‘Fetullah’’dır. İki kelimenin arasındaki tek fark ‘‘h’’ harfi gibi gözükse de aslında burada da çok önemli ve gizli bir amaç yatmaktadır. ‘‘Fethullah’’ kelimesi ‘‘Allah’ın Fethi’’ anlamına gelmektedir. Burada hedeflenen Türkiye’de yeşerip büyüyen ve sonra tüm dünyaya yayılan bir fetih hareketinin bu isim üzerinden manevi veya ruhani işaret olarak aksettirip bir dini fenomen haline gelmenin amaçlandığı gözlemlenmektedir.

Örgüt lideri görüş ve düşüncelerini televizyon, radyo, dergi, internet bloğu, gazete, kaset ve kitap gibi birçok yolla üyelerine ulaştırabilmiştir. Işık evlerinde ele geçirilen kitap, gazete, dergi vb. bütün yayın organlarının örgütün tekelinde olan kuruluşlardan çıktığını da belirtmek gerekir.

Bu oluşumun diğerlerinden farklı olarak bir heyet tarafından değil de bir kişi tarafından yönetilen lider merkezli bir yapıdadır. Lidere yanında bulunan kurucu üyeler ya da verilen görevleri istenildiği gibi yerine getirip yükselmiş üyeler ise örgütün ikinci katmanını oluşturmaktadır. Örgütün oluşum açısından en önemli katmanı ise dışta bulunan sempatizan olarak ifade edilebilecek katmandır. Çünkü örgüt meşruiyetini kazanmak için ülke ve dünya genelindeki sempatizanlarını sayısal olarak çoğaltmaya mecburdur.

FETÖ/PDY (Paralel Devlet Yapılanması) örgütlenmesi; gizlilik, hiyerarşik yapılanma, pelür kâğıtları ile haberleşme, özgeçmiş raporu verme (CV) ve kod adı kullanma gibi özellikleri ile yasadışı terörist örgütlenme taktiklerini kullanmaktadır. FETÖ/PDY’de F.Gülen’in verdiği kararı sorgulama anlamına gelecek her düşünce, eylem veya tavır kuvvetle ezilmekte, liderin ve ona bağlı diğer yöneticilerin tüm talimatları, aklın da ötesinde bir kutsiyet kazandırılarak uygulanmaktadır. Gülen başta olmak üzere örgüt yöneticileri, halka hitap ederken büyük bir tevazu sergilerken, örgüt içerisinde mutlak bir otorite ile hareket etmekte olup, örgüt içerisinde ödül ve ceza sistemi uygulanmaktadır. Örgüt mensuplarının evlilikleri dahi bağlı buldukları imamların izin ve talimatları doğrultusunda gerçekleşmektedir. Evlilik kararı veren örgüt mensubu bu durumu kendisinden sorumlu imama iletmekte, müstakbel eşini yine örgüte bağlı olan bayanların resimlerinin bulunduğu bir katalogdan seçmektedir. Böylelikle hem mensupların örgüte bağlılığı artırılmakta hem de örgütten ayrılma durumunda ayrılan kişilerin eş ve çocukları örgüt talimatı ile kendisinden uzaklaştırılarak baskı oluşturulmaktadır. Örgüt mensuplarının iş ve özel hayatlarındaki bütün kararlarını örgütün tasarrufuna bırakmış olmalarının altında yatan sebeplerden en önemlisi, bağlı oldukları imamların ve Fethullah Gülen’in hata yapmayacağına inanmış olmalarıdır. Ayrıca örgüt mensuplarının tamamına belli görev ve sorumluluklar verilerek bağlılıkları perçinlenmektedir (*Ankara C. Başsavcılığı 2016/109268 soruşturma, 2017/19707 esas, 2017/3376 iddianame,18*).

3.2. Fetö'nün Tarihsel Gelişimi

Fethullah Gülen 1941'de Erzurum'un Pasinler ilçesinin Korucuk köyünde doğdu. 1945'te Kur'an okumaya başlayıp hafız oldu. 1946'da ilkokula başladı. 1959'da Edirne'ye gideceği döneme kadar medrese eğitimi aldı. 1963'te 1 sene Erzurum'a dönüp ailesinin yanında kaldı. 1965'te Kırklareli'ne tayin olana kadar Edirne'deydi. Bu dönemde askerliğini yaptı. 1966'da İzmir merkez vaizliğine atanıp 1971'e kadar bu görevi sürdürdü. Bu yıllarda Ege bölgesinin belli illerinde sohbetlerde bulundu. Resmi görevlendirmeye hacca gitti. 1971 muhtırası esnasında tutuklandı ve 7 ay hapis yattı. Tutuksuz yargılandığı 3 senenin sonunda 1980 darbesinde hakkında yakalama kararı çıkarıldı. O da İzmir'i terk etti farklı şehirlerde yakınlarında kaldı. 1981'de Diyanet'teki vaizlik görevinden istifa etti. 28 Şubat sürecinden sonra ise 1999 yılında Amerika'ya gitmiştir. Örgütün güçlendiği yıllarda görüştüğü isimler arasında Turgut Özal, Tansu Çiller, Mesut Yılmaz, Abraham Foxman (Yahudi Cemaatinin önde gelen isimlerinden) ve Papa II. Jean Paul gibi ilginç kişiler bulunmaktadır (<http://fetogercekleri.com/fetullah-gulen-kimdir>)

Fethullah Gülen tarafından örgütün kuruluşu ve çekirdek kadrosunun oluşturulması, 1966 yılında İzmir Kestanepazarı'ndaki İmam-Hatip Derneği ve İlahiyat Öğrenci Yetiştirme Derneğine ait olan Kur'an Kursu'nda öğreticilik ve yine aynı derneğe ait olan öğrenci yurdunda müdürlük yaptığı dönemde olmuştur. Oluşumundan kısa bir süre sonra "*cemaatten terör örgütüne*" evirilen Gülen Cemaatinin örgüt olarak gelişimi üç ana aşamada değerlendirilebilir: İlk aşama, yeraltı faaliyeti denilebilecek düzeyde büyük bir gizlilikle işleyen ve 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar süren "*kuruluş, temellenme ve kadrolaşmaya başlama*" aşaması; ikinci aşama örgütün devlet kadrolarının "*kılcal damarlarına kadar*" sızarak devleti ele geçirme planını uygulayabilmek için kullandığı takiyye taktiğine dayalı ikiyüzlü örgüt mekanizmasının hızla işlediği, gizlilik ve "*tedbir*" ile "*güçlenerek yayılma ve yayılarak güçlenme*" stratejisinin uygulandığı ve 28 Şubat 1997 post-modern darbe sürecine kadar devam eden "hem toplumda hem devlette yayılma ve her alanda iktidarı ele geçirme" aşaması; üçüncü aşama ise nihai hedef olan "altın vuruş-kıyam-huruç" için "kadrolaşmanın tamamlanması ve asıl niyet için harekete geçilmesi" aşaması olup 15 Temmuz 2016 darbe girişimine

kadar sürmüştür (Fetö'nün Tarihçesi- 15 Temmuz Darbe Girişimi Raporu, Habertürk, 26 Mayıs 2017).

İlk aşamada 1970'li yılların başında-''Işık Evleri'' açılmıştır. Bu evlerde örgütün en alt kategorisinde kullanmak ya da kamu kurumlarında önemli görevlerde yer alacak üyeler yetiştirilmiştir. Bu evlerin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak adına ya varlıklı iş adamlarına başvurulmuştur ya da hayır yapmaya yatkın kişilerden yardımlar toplanmıştır. Bu yardımlar büyüdükçe evlerin sayısı da artmış ve Türkiye'nin dört bir yanına yayılmıştır.

1980 askeri darbesinden sonra ise ikinci aşama başlamıştır. Anap iktidarı ile birlikte liberal politikaların hız kazanmasıyla birlikte örgüt için büyük bir okullaşma ve kurumsallaşma süreci başlamıştır. Bu süreç içerisinde örgüt lideri de kendini ''ılımlı, hoşgörülü ve devletçi'' bir tutum benimseyerek birçok kesimin sempatisini kazanarak -özellikle bürokrasi- kurumsallaşma sürecinin hızlanmasını ve daha rahat olmasını sağlamıştır. 1990'lardan sonra ise artık yurtdışında faaliyet göstermeye başlamış ve küresel bir örgüt haline gelme konusunda önemli bir adım atmıştır. Bu aşamada sadece devletin değil toplumun da içine sızmaya başlayarak üyeleri vasıtasıyla örgütün alttan alta propagandasını yapmaya başlamıştır. Bu süreç örgüt için çok büyük bir önem arz etmektedir. Bu nedenle her kesimden insanla diyalog kurmaya çalışmışlar ve her insanın karakterine uygun bir strateji izlemeyi düstur edinmişlerdir. Okullaşma ve kurumsallaşmanın yanında ekonomik kaynak yaratmak amacıyla holdingleşme ve şirketleşme yoluna gidilmiştir. Buna verilecek en iyi örnek de Bank Asya'nın kurulması olmuştur. Yine bunun yanında sağlık, bilişim, medya vb. birçok alanda faaliyetlere başlanmıştır.

Üçüncü aşama ise 28 Şubat 1997 tarihinden sonra meydana gelmiştir. Bu süreçte örgüt lideri sağlık sorunlarını bahane ederek Amerika'ya yerleşmiş; bunu da fırsat bilerek örgütün söylemini değiştirerek konuşmalarında yerel mesajlar yerine evrensel ve küresel ifadelere yer vermiştir. Bu amaçla ''Dinler arası diyalog'' konseptine uygun yeni bir strateji belirlenmiş ve örgüt küresel güç odaklarının menfaatleri doğrultusunda geliştirilen siyasi projelerin sadece Türkiye'de değil dünya da bir aracı olmuştur. Örgüt kurumsallaşma sürecinden itibaren siyasetten uzak bir görüntü sergilemeye çalışsa da her zaman siyasetle iç içe olmuştur. FETÖ

ülkenin siyasi konjonktürünü çok iyi analiz etmiş ve her dönem güçlü olan siyasi partinin yanında ona destek veriyormuş gibi görünerek kendini siyasi olarak da meşrulaştırma yoluna gitmiştir. Toplum nezdinde de örgüt yoksul öğrencilere yardım eden onların her türlü sorunlarıyla ilgilenen bir topluluk imajı çizmiş ve bu da örgüte üye olarak çoğalma ve kurumsallaşma anlamında genişleme yolunda büyük bir kazanç sağlamıştır. Örgüt bu yollarla toplumun milli ve manevi duygularını istismar ederek bunu örgütün gelişmesi yolunda bir avantaja dönüştürmeyi başarmıştır.

3.2.1. Örgütün Kuruluş Dönemi

1961 Anayasası'nın sağladığı özgürce örgütlenme ortamı aslında örgüt liderinin işine gelmiştir. Bu dönemde farklı görüş ve düşünceden birçok kişinin toplandığı çok farklı gruplar oluşmuştur. Vatandaşlar çocuklarını eğitim amacıyla büyükşehirlere gönderdiğinde hem çocuklarının dini eğitimlerini devam ettirebilecekleri hem de o dönemin siyasal olaylarından çocuklarını uzak tutabilecekleri güvenli kurumlar istiyordu. Bu kurumlar yani yurtlar vasıtasıyla hem öğrencilerin korunma ihtiyacı sağlanıyor hem de bu öğrenciler bu dini grubun hakimiyeti altına giriyordu. Bunlardan biri de İzmir Kestane Pazarı denilen yerde bulunan ve Fethullah Gülen'in kontrol ettiği Kuran Kursu binasıydı. Bu açıdan bakıldığında 1966-1971 yıllarını örgütün kuruluş döneminin ilk evresi olarak değerlendirilebilir. Anadolu'dan gelen çocuklar örgüt liderinin bulunduğu Kuran kursunda konaklıyorlar, yemek yiyorlar ve dini sohbetler de bulunuyorlardı. Böylelikle öğrenciler örgüt liderine karşı bir minnet duygusu içine giriyorlardı.

1971 yılında Vehbi Koç'un evinde bir toplantı düzenlendiği ve bu toplantıya Fetullah Gülen, Vehbi Koç, dönemin MİT(Milli İstihbarat Teşkilatı) Müsteşarı Fuat Doğu, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür ve aralarında TSK mensubu olan önemli isimlerin katıldığı iddia edilmiştir. MİT ile ilişkili olduğu düşünülen Yaşar Tunagür Edirne'deki vaizliği sırasında Gülen'le tanışıp derin bir dostluk kurmuş ve Gülen'i himayesine almıştır. 1970'li yıllarda Fetullah Gülen'in Komünizmle Mücadele Derneği üzerinden ABD (Amerika Birleşik Devletleri) istihbaratı ile birlikte hareket eden MİT'e angaje edildiği ve Gülen örgütlenmesinin ABD-MİT işbirliği ile kurdurulduğu iddia edilmekte ve söz konusu toplantı bu

iddianın en kuvvetli delillerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Fetö'nün Tarihçesi- 15 Temmuz Darbe Girişimi Raporu, Habertürk, 26 Mayıs 2017).

Örgüt lideri önceleri Yeni Asya grubunun içerisinde yer alsa da İzmir'e geçtikten sonra plan ve projelerini hayata geçirmek amacıyla münferit hareket etmeye başlamıştır. Bu dönem de yine MSP'den aldığı katkılar önemlidir. Popüler olmasıyla birlikte diğer cemaatlerden de bu örgüte kitlesel kaymalar yaşanmıştır. Bu dönemler çekirdek kadronun hazırlandığı aşamadır. Öncelikli olarak ergenlik ve gençlik döneminde olan kişiler hedef seçilmiş ve önceden planlayarak harekete geçirdiği faaliyetleri sonucunda örgüt bu kesim içinden kendi üyelerini devşirmeye başlamıştır. Bu öğrencilerin ulaşmayı istediği fikri olgunlukta olduklarını gördüğünde ise bu öğrencilere yaptıklarını onlardan başkalarına yapmalarını istemiştir. Bu şekilde örgüt gelişmeye ve güçlenmeye başlamıştır.

“*Altın Nesil*” fikrini ve terminolojisini ilk defa örgütün kuruluş yıllarında-1970’li yıllar- topluluklara karşı dillendirmeye başlamıştır. “*Altın Nesil*” ifadesi bir ana umde, özlenen gelecek nesil arzusu ve duasıdır: Gülen cemaatinin beklenen ve müjdelenen yeni neslini, başka bir ifadeyle, “*bir elinde Kur’an, bir elinde bilgisayar*” tutan, atılan tohumları yeşertecek neşvünema bulduracak ve adeta Asr-ı Saadetî yeniden yaşatacak olan, “*Hizmet*”i tamama erdirecek olan yakın gelecekteki kutlu bir kuşağı, bir “*Huruç*” kuşağını ifade etmektedir. Tıpkı “*Altın Nesil*” gibi, “*Hizmet Erleri*”, “*Işık Süvarileri*”, “*Adanmış Ruhlar*” vb. gibi özel anlamlar ve vazifelendirmeler içeren bu gibi “*kodlar*”, Gülen cemaatinin esasen başından beri dinî ve ahlâkî bir terbiye ocağı olmaktan ziyade bir örgüt olduğunu ve bir örgüt mantığı ve motivasyonu ile hareket ettiğinin açık bir göstergesidir (FETÖ örgütü dosyası, F tipi yapılanma, 2016: 108).

Gülen ve örgütün kurucu kadrosunun İzmir’de kurduğu “*Işık Evleri*” sayısı 1977 yılında 60-70 civarına ulaşmıştır. Örgüt bu evlere öğrenci temin ederken kırdan kente gelen çocuklarının eğitimde diğer çocuklarla hem maddi hem manevi anlamda eşit olmadığını ve bu nedenle köylü çocuklarına eğitim de dahil olmak üzere her türlü konuda yardımcı olmaları fikrini aşlamış, köylü çocuklarının ekonomik imkansızlıklar nedeniyle okuyamadığını ve bu çocuklara destek olunması gerekçesiyle bu işe başlanıldığı belirtilmiştir. Örgütün derslerinde başarılı, itaatkâr,

dini değerlere, ailesine ve büyüklerine saygılı, herhangi bir kötü alışkanlığı olmayan, vatanını milletini seven örnek öğrenciler yetiştirme gibi bir amacı olduğuna inanan halk da bu çalışmaları benimsemiştir. Bu faaliyetlerin daha da üst seviyelere çıkarılması için örgüt dernekleşme yoluna gitmiş ve dernek aracılığı ile cemaatin ilk yurtları kurulmuştur. Bu dönemde Fethullah Gülen devletçi bir politika güttüğünü de açıkça ifade etmiştir. Örneğin, 1977 yılında yurt çapında yapılan Yüksek İslam Enstitüleri boykotunu eleştirmiş ve “İslam’da boykot yoktur” diyerek sadece boykotu kırmakla kalmamış, o dönem eriştiği gücünü de göstermiştir. Bu olayda dikkatimizi çeken husus daha örgütün kurulmasının üzerinden on yıl geçmemesine rağmen ne kadar hızlı gelişip güçlendiğidir. Bu da örgüte yabancı devletlerin desteklerinin bir delili olarak değerlendirilebilir (FETÖ örgütü dosyası, F tipi yapılanma, 2016: 17).

Yüksek İslam Enstitüleri burada değinilmesi gereken bir konudur.1951 yılında açılan İmam-Hatip okullarından mezun olanların dinî yüksek öğrenim görmelerini sağlama düşüncesinin ortaya çıkardığı bir kurumdur. Ali Fuat Başgil, 1954’te yayımlanan *Din ve Lâiklik* adlı eserinde böyle bir ihtiyaçtan söz etmiş, ardından konu üzerindeki düşünce ve arayışlar giderek yoğunlaşmıştır. İmam-Hatip Okulu mezunları, 1949’da açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dahil hiçbir yüksek öğretim kurumuna giremiyordu. Öte yandan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yüksek tahsil görmüş din görevlisine olan ihtiyacını, giderek sayıları artan İmam-Hatip okullarındaki meslek dersleri öğretmeni ve diğer okullara yeniden din bilgisi derslerinin konulmasıyla meydana gelen öğretmen açığını sadece Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin karşılaması mümkün değildi. 1957-1958 öğretim yılı sonunda İmam-Hatip okulları ilk mezunlarını verdi. İstanbul’daki mezuniyet törenine katılan dönemin başbakanı Adnan Menderes, Millî Eğitim Bakanı Celâl Yardımcı’ya bu okul mezunları için bir dinî yüksek öğretim kurumunun açılması için tâlimat verdi. Celâl Yardımcı’nın görevlendirdiği Millî Eğitim Bakanlığı Müdürler Komisyonu 29 Ağustos 1958’de, “Orta dereceli okullara din bilgisi öğretmeni, İmam-Hatip okullarının birinci devrelerine yeter sayı ve değerinde bir tadrîs heyeti kazandırmak” amacıyla Eğitim enstitüleri seviyesinde bir din okulunun açılmasına karar verdi (<https://islamansiklopedisi.org.tr/yuksekkislam-enstitusu>).

Örgüt lideri bir başka yurtdışı ziyaretini Almanya 'da gerçekleştirmiş ve burada da çeşitli konferanslar vermiştir. Medya alanındaki ilk propaganda aracı ise "Sızıntı" dergisi olmuştur. Örgütün başta devlet kurumları olmak üzere ülke genelindeki birçok kuruma sızma amacının olduğu düşünülürse aslında dergi adının bir kod adı olduğu anlaşılabilir. Bu dergi aracılığıyla ülke genelindeki kurumlara yapılanmada izlenilecek yollar yine üstü kapalı olarak örgüt üyelerine aktarılmıştır. 1994 yılında çıkarılan "Aksiyon" dergisi artık kadrolaşmanın hemen hemen tamamlandığı ve hareket aşamasına geçildiği evre olarak değerlendirildiğinde bu dergi ismi de oldukça manidardır. Gülen'in yine sızıntı dergisindeki yazılarından darbeden haberdar olduğu ve buna göre bir hareket tarzı benimsediği rahatlıkla anlaşılabilir: " *Onun süngüsü, yüz defa iniltimizi dindirdi ve ateşimize su serpti. Yakın tarihimizde dahi kaç defa onda mazinin tebessüm eden çehresini ve yıldırımlaşan celadetini gördük... Eğer, atik davranıp da yıllardan beri hazırlanan karanlık emellerin önüne geçilmeseydi, bütün bir millet olarak inkisar içinde ağlamadan başka çaremiz kalmayacaktı. Tuğa selam, sancağa selam ve onu tutan sancağa binlerce selam*" (Fetö'nün Tarihçesi- 15 Temmuz Darbe Girişimi Raporu, Habertürk, 26 Mayıs 2017).

Artık iyice güçlenen fakat hala Türkiye bazında düşünüldüğünde MSP'nin gölgesinde kalan Gülen Cemaati dönüşme kararı aldı. Çünkü artık örgüt liderinin etrafında kemikleşmiş bir çevre oluşmuştu ve nihai amacına ulaşmak için de MSP ile olan tüm bağlarını koparma kararı aldı. Cemaatin tüm kurum ve kuruluşları MSP'lilerin elinden alındı ve kendisini Fethullahçı kabul edenlere verildi. MSP'liler bu durumu başta fark edemediler. Bu süreçte örgüt üye kaybı da yaşadı ama zamanla tartışmalar yatıştı. İki tarafta sonradan daha ılımlı bir politika izlemeyi tercih etti.

3.2.2. 12 Eylül Askeri Darbe Sonrası Dönem

Darbeden sonra örgüt lideri hakkında yakalama kararı çıkarılmıştır. Fakat o vaizlik görevinden istifa etmiş ve İzmir'i terk edip kaçak yaşamaya başlamıştır. Bu dönem halkın yardımlarıyla da birlikte örgütün ülke içinde ivme kazanıp yapılanmaların başladığı dönemdir. Örgüt liderinin 1999 yılından itibaren ikamet ettiği Amerika'daki çiftliğin temellerinin bile bu dönemde atılması örgütün kısa süre içerisinde ne kadar güçlendiğinin yanında dış güçlerin de desteğini aldığına bir

işarettir. Bu ayrıca örgütün planlamalarının kısa vadeli olmadığı ve kuruluşundan 15 yıl sonra uluslar arası bir güce ulaştığına da dalalettir. Ama bu dönemde hem örgüt hem de İslami oluşumlar için korkulduğu gibi olmadı hatta onların da işine gelecek birçok faaliyet uygulama alanı buldu.

Örgütün yine planlamalarının uzun vadeli olduğunu bir örneği de; 1980 yılı Nisan ayında İzmir’de gerçekleştirilen bir örgüt toplantısında yaptığı konuşmada *“Birkaç gün içerisinde ‘Huruç Harekâtı’nın başlatılacağı”* yönündeki sözleridir. Sonrasında ise Gülen, 1980 yılı Haziran ayında bu kalkışmanın kısa süreli bir çıkış değil örgütün tüm faaliyetlerini kapsayıcı bir nitelik arz ettiğini, bir anlamda örgütün bizzat kendisini ifade ettiği anlamına gelen mesajlar vermiş ve nihai hedefin gerçekleştirileceği, başka deyişle huruç harekâtının taçlanıp tamamlanacağı zamanı da şöyle anlatmıştır: *“Huruç Harekâtı başlatıldı, ancak bu harekât 35-40 sene sonra uygulamaya konulabilecektir, bugünkü ortamda bu mümkün değildir. Huruç Harekâtının başarılı olabilmesi için bütün ülkede, kendi binalarımızda ve kiralanacak yerlerde orta ve yüksek öğrenim gören öğrenciler için yurt binalarının açılması, yurtlarda eğitilen öğrencilerin meyvelerini vermesi, kendi fikirlerimiz doğrultusunda çeşitli kitap ve dergilerin basımının gerçekleştirilmesi, özellikle Türkiye’deki öğretmenlerin büyük bir bölümünün kendi yönümüzde faaliyet göstermesi gerekmektedir.”* (Kındıra 2010: 266).

Bu dönemde örgüt faaliyetleri ile ilgili bilgiler oldukça kısıtlı kalmaktadır. Ama bu dönemde örgüt politikasının darbe yanlısı ve darbecileri övücü nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Örgüt her dönemde siyasi gücü elinde bulunduran tarafa yancılık yapıp bunun nimetlerinden de sonuna kadar faydalanmıştır. Ayrıca örgütün darbeyi destekler nitelikteki politikası da 15 Temmuz girişimine bir ipucu olarak değerlendirilebilir.

1983 yılına gelindiğinde Turgut Özal liderliğinde Anavatan Partisinin iktidara gelmesiyle birlikte artık örgütün önünde hiçbir engel kalmamıştır. Bu dönemde yapılan yasal düzenlemelerle birlikte özel teşebbüslerinde okul açabilmesine olanak tanınmıştır. Bu dönemle birlikte örgüt önde gelen siyasilerle karşılıklı görüşerek istişare etme fırsatı bulmuştur. Bu dönemde yapılan yurtların yanında ilk olarak okullaşma süreci de başlamıştır. Bu okullar Türkiye’nin her tarafında olduğu gibi

dünyanın da birçok yerine yayılmıştır. Bu okullar birçok uluslar arası yarışma platformlarında ön plana çıkarılmış ve örgüt adına bulunmaz bir reklam ve halkla ilişkiler aracı olarak yıllarca kullanılmıştır. Bu şekilde örgüt halk nezdinde ki imajını daha da yükseltmiş ve asıl amacını da bu araçlar vasıtasıyla gizlemeyi başaramıştır. Yine bu dönemde ülkedeki ilk dershanecilik faaliyetlerinin temeli atılmış ve üniversiteye hazırlık sürecinde de öğrencilerini bu dershaneler aracılığıyla daha iyi hazırlama fırsatı bulmuşlardır.

Bu dönemde örgüt sayısal olarak hızla büyüdüğü için kendi içinde birimlere ayrılmıştır. Her il her bölge örgüt üyesi bir imama verilmiştir. Buradaki planlamayı sadece şehir ya da bölge olarak değerlendirmemek gerekir. Açılan her evin, her yurdun ve her okulun ayrı ayrı bir imamı vardır ve bu imamlar altındaki ve üstündekilerden sorumludur. Alttaki imamın ihtiyaçlarını dinlemek ve raporları almak; üstteki imama ise ihtiyaçlarını söyleyip raporunu sunmak gibi bir görevi vardır.

Yine bu dönem örgüt tarafından seçilmiş öğrencilerin askeri liselere ve polis kolejlerine yönlendirildiği dönem olmuştur. "Talebe imamı" olarak isimlendirilen örgüt imamları vasıtasıyla çalınan sınav soruları seçilen öğrencilere verilmiş ve bu kurumlardaki mahrem yapılanmaların temeli bu dönemde atılmıştır. Ayrıca örgütün Amerika ile doğrudan ilişkilerinin başladığı dönem de bu yıllarda olmuştur. Komünizme karşı bir blok oluşturmak isteyen Amerika örgütün bu girişimlerini desteklemeyi uygun bulmuştur. Tabi ki Amerika'nın örgütü sadece bu nedene bağlı olarak desteklemesi yanlış olur. Amerika'nın gelişmesine destek verdiği ve iyi ilişkiler içinde olduğu bu taşeron örgüt vasıtasıyla hem Türkiye'yi hem de Ortadoğu'yu kontrol altında tutmak gibi bir amacının olduğu da yadsınamaz.

Bu sızma faaliyetlerinde izlenen stratejiyi örgüt liderinin birtakım ifadelerinde görmek mümkündür:

"Bütün güç merkezlerine ulaşınca kadar hiç kimse varlığımızı fark etmeden sistemin ana damarlarında ilerleyin!"

"Adliye, mülkiye veya başka hayati bir müessesede bizim arkadaşlarımızın mevcudiyeti öyle ferdi mevcudiyetler şeklinde ele alınıp değerlendirilmemelidir.

Yani bunlar gelecek adına bizim o ünitelerde garantimizdir. Bir ölçüde onlar bizim varlığımızın teminatıdır.”

“Arkadaşlarımız o sahada kabiliyetlerini geliştirmeli, müktesebatlarını geliştirmeli esas ve zannediyorum iki yanlı olmaları itibariyle de sergileyecekleri performansta da daima takdir toplayacaklardır. Yani bu bizim cepheyi öğrenmeleri lazım arkadaşların. Yani bizim hukuk sistemimizi didik didik etmelidirler, biz bir taraftan çalışıp onların istifade edecekleri şekle getirmeliyiz, onu öyle formüle etmeliyiz öyle tertip ve tenkide tabi tutmalıyız.”

"Zaman henüz uygun değil. Bütün dünyayı omuzlayıp taşıyabileceğimiz zamana dek, tamam olacağınız ve koşulların uygun olacağı zamana dek beklemelisiniz! Bilhassa, haber alma hususunda her zaman hasım cephenin çok önünde olunmalıdır.

“Türkiye’deki devlet yapısı ölçüsüne göre bütün anayasal müesseselerdeki güç ve kuvveti cephemize çekeceğimiz ana kadar her adım erken sayılır. (...) bunca kalabalık içinde ben bu dünyayı ve düşüncemi sözde mahremiyet içinde anlattım. (...) sırrınız sizin sırrınızdır. Söylerseniz siz esir olursunuz.”(Ankara C. Başsavcılığı 2016/109268 soruşturma, 2017/19707 esas, 2017/3376 iddianame,16-17).

Bütün bu sözler, kasetlerdeki vaazları, röportajları ile kitaplarda yer alan taktik ve strateji içeren sözleridir. FETÖ/PDY terör örgütünün strateji ve hedeflerini açıklayan bu sözler; yayınlanan fetvalar aracılığıyla örgüt üyelerine iletilmiş, amaca giden yolda düşman olarak nitelen diğer kişi ve unsurların devre dışı bırakılarak anayasal kurumlarda etkin bir duruma gelmeleri amacıyla işaret edilmiştir.

Bu dönem örgüt içi artan ihtiyaçlar nedeniyle şirketleşme ve holdingleşmenin de başladığı dönem olmuştur. Bu dönemde kurulan birçok yazılım ve teknoloji şirketleri vasıtasıyla devletin tüm gizli arşivlerinin ele geçirildiği ve bunların örgüt lehine kullanıldığı yıllar sonra ortaya çıkacaktır. Ayrıca bu yıllar örgütün en çok bilinen organlarından olan ‘Zaman’ gazetesinin de örgüt kontrolüne geçtiği dönem olmuştur. Bu gazete vasıtasıyla örgütün kurum ve kuruluşlarının başarısının reklamı yapılmış ve kamuoyu gözünde daha iyi bir imaj kazanılması sağlanmıştır.

1991 yılından itibaren ise örgütün artık yurtdışına açıldığı ve 160 ülkeye yaydığı okulların temelleri atılmıştır. Bu hareket halkın milli ve manevi duygularının

okşanması amacıyla gerçek sebebinden farklı bir şekilde lanse edilmiştir. Devlet büyüklerinin de bu okullardaki öğrencilerle buluşturulması ile bu yapılar desteklenmiştir. Bu açılan okullarla birlikte örgütün amacının küresel çapta olduğu anlaşılmaktadır. Örgüt ayrıca o ülkedeki en başarılı çocukları seçerek onların ülkelerinde iyi bir geleceğe sahip olmaları için bu ülkelerde birçok girişimde bulunmuştur. İlerleyen yıllarda bu öğrencilerin ülke kademelerinin üst noktalarına geldiğinde kendilerine verilen imtiyazların artacağını hesap etmeleri yine örgütün ne kadar uzun vadeli planlarının olduğunu bir göstergesidir.

Toplumun değiştirilmesi ve dönüştürülmesinde medyanın rolünü iyi fark eden örgüt bu yıllarda medya alanında da büyük bir atılım yapmıştır. 1994 yılında ‘‘Cihan Haber Ajansı’’ faaliyetlerine başlamış ve ülkenin önemli haber alma kuruluşlarından biri haline gelmiştir. Yine örgütün en önemli medya organlarından olan ‘‘Samanyolu’’ kanalı da yayın hayatına başlamış ve yurtdışında birçok ülkede de yayın hayatına devam etmiştir.

Örgüt bu dönemde muhafazakar kesimin bankası olarak lanse ettiği ‘‘Bank Asya’’ ve ‘‘Işık Sigorta’’da halk tarafından büyük bir kabul görmüş ve yaygın kuruluşlar haline gelmiştir. Örgütün bu tip kuruluşların reklamını yaparken bile dini duyguları istismar etmeye çalışması aslında her konuda izlediği stratejinin ipuçlarını sunmaktadır. Bu dönemde açılan kuruluşlar vasıtasıyla örgüt kurumsallaşma anlamında üst düzey bir noktaya ulaşmış ve faaliyetlerini çok daha rahat olarak sistematize etme fırsatı bulmuştur.

1994 yılında Onursal Başkanlığını örgüt lideri Gülen’in yaptığı Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı, yazılı ve görsel medyada büyük yankı bulmuş bu açılış örgütün Türk ve dünya kamuoyunda daha da tanınmasını sağlamıştır. Gülen, vakfin onursal başkanı sıfatını kullanarak, dönemin başbakanı ve diğer siyasî parti liderleri ile Türkiye’de bulunan azınlıkların, dini yapılanmaların liderleriyle görüşme imkânı bulmuştur. Bu vakıf Fetullah Gülen’in legal görünümlü sözcüsü olmuştur (Fetö örgütü dosyası, F tipi yapılanma, 2016: 334).

3.2.3. 28 Şubat 1997 Sonrası Dönem

Bu dönemde de yine gelişmeleri göz önünde bulunduran örgüt lideri politikasını da buna göre izlemiştir. Fakat 1999 yılında ABD’ye kaçmıştır. Örgüt

şüphesiz ki bu süreci de çok iyi değerlendirmiştir. Bu dönemlerde mağdur edebiyatı yaparak halk nezdinde imajını zedelememeye çalışsa da aslında FETÖ bu dönemin kesinlikle mağduru olmamıştır. Hatta bu dönemden en çok karlı çıkan FETÖ olmuştur.

Bu süreç içerisindeki en dikkat çeken gelişme ise ‘’Dinler arası Diyalog’’ olmuştur. Bu hareketin amacı Hıristiyanlık dinini dünya geneline yaymaktır. Avrupa, Amerika ve Afrika’da Hıristiyanlık dininin amacına ulaştığına inanan Papa II. Jean Paul’un amacı Asya’da bunu başarmak üzere gereken faaliyetlere başlanmasıdır. Bunun için de İslam dünyasından seçtiği lider Gülen olmuştur. 1999 yılında başlatılan bu hareketin temsilcilerinden biri olan örgüt liderinin küresel anlamda daha o zaman ne kadar büyük bir güce ulaştığını ve dış ülkelerin emelleri doğrultusunda nasıl kullanıldığını bu gelişmeler vasıtasıyla görmek mümkündür.

Dönemin DGM(Devlet Güvenlik Mahkemeleri) başsavcısı Nuh Mete Yüksel örgüt lideri hakkında yürüttüğü soruşturma sonucunda dava açmadan ABD’ye kalıcı olarak giden örgüt liderinin bu seyahati hicret olarak lanse edilmiş ve halkın dini duygularının istismar edilmesi yoluyla bu kaçış da amacından farklı olarak kullanılmıştır. Fakat bu kaçış örgüt açısından daha önemli bir milat noktası haline gelmiştir. Bu süreçle birlikte artık küresel güçlerle daha yakın ilişkilerin kurulduğu yeni bir evreye geçilmiştir.

Bu dönem içerisinde örgüt liderinin verdiği emirler listesi gizli örgütlenmenin varlığını açıkça ortaya koymaktadır:

1- Evlerde bulunan Risale-i Nur Külliyyatları kaldırılacak. Herkes, bu eserleri sivil olan akrabalarının yanına götürecektir.

2- Evlerden, Hocaefendi’nin kaleme almış olduğu eserler kaldırılacak. Kur’an-ı Kerim’den başka hiçbir dini kitap kalmayacak.

3- Evlerin giriş kısmına, hatta dış kapı açıldığında görülebilecek yerlere Atatürk’ün fotoğrafları asılacak. Odalarda, 10. Yıl Nutku ve İstiklal Marşı duvarlarda olacak.

4- Evlerde, görünür kısımlarda, Nutuk gibi kitaplar bulunacak.

5- İşyerine giderken Sabah, Milliyet, Cumhuriyet gibi gazeteler alınıp götürülecek ve işyerinde herkesin görebileceği yerlere bu gazeteler konacak.

6- Zaman Gazetesi, Aksiyon, Sızıntı gibi dergilere başka isimler altında abone olunacak. Dergi ve gazete ücretleri yatırılacak. Fakat kesinlikle ev adresi verilmeyecek. Bu yayınlar evde bulunmayacak.

7- Telefonlar istihbarat birimleri tarafından dinlenildiğinden, telefonlarda kesinlikle dini konuşmalar yapılmayacak. Selam verilmeyecek. Hatta hayırlı sabahlar bile denilmeyecek. İyi günler, günaydın türü konuşmalar yapılacak.

8- Telefonda hizmetler hakkında konuşma yapılmayacak. Hiçbir elemanın ismi zikredilmeyecek. Adres verilmeyecek. Sohbet yapılacak evler hakkında konuşulmayacak.

9- Eğer herhangi bir evde buluşma olacak ise telefonlarda kodlu konuşulacak. Mesela 'Bu akşam maçı nerede seyrediyoruz?', 'Bu akşam bizde okey oynayalım mı?' 'Gelirken şu isimleri de çağır' gibi...

10- Cuma namazına üç hafta üst üste gidilmeyebilir. Bu nedenle birimlerde (devlet daireleri kastediliyor) bulunan elemanlar üç gruba ayrılacak. Her hafta bir grup gizlice Cuma namazına gidecek. Diğer kalan iki grup birimlerinde kalacak. Birim amirlerinin gözleri önünde bulunarak dikkat çekilmeyecek. Hatta mümkünse, Cuma namazı vaktinde, Polis Evi'nde birim amirleri de çağrılarak yemekler tertiplenecek. Kurum içinde bulunan halı sahalarda yine birim amirleriyle maç yapılacak.

11- Kesinlikle hiçbir vakit namazı işyerinde kılınmayacak. Cem edilecek. Yatsı namazında evde topluca kılınacak.

12- Çöp kutularından boş bira kutuları ve içki şişeleri toplanacak. Evdeki çöpler dışarı konduğunda bu şişe ve kutulardan birkaç tanesi çöpün görünen kısımlarına konulacak.

13- İşyerinde kendi cemaatimizden başka bir grubun ya da cemaatin elemanlarının başı derde girdiğinde kesinlikle yardım edilmeyecek. Hatta görmezlikten gelinecek.

14- İşyerinde lehimizde ve aleyhimizde cereyan edilecek tüm konular anında bağlı olunan imama bildirilecek.

15- Önceden hanımlarının başları açık olup sonradan kapananlar, eşlerinin başını açacak. Eşinin başını açan her eleman eşiyile beraber birim amirlerinin görebileceği yerlere gidecek. Mesela; Polis Evi'ne yemeğe veya bayramda bayramlaşmaya.

16- Önceden hanımlarının başları kapalı olsa dahi, önemli yerlerde çalışanlar mutlaka eşlerinin başını açacak.

17- Akademi, kolej ve polis okulu öğrencileri hafta sonunda dersanelere gönderilmeyecek. (Dershaneden kastedilen cemaatin evleri.)

18- Tüm öğrencilerle pastane ve lokal gibi yerlerde buluşulacak.

19- Tüm akademi, kolej ve polis okulu öğrencileri mutlaka bilgisayar kursuna gidecek.

20- Kurban bayramlarında hiçbir eleman kurban kesmeyecek. Deri toplama işine girmeyecek. Fakat tam bir kurban parası imama verilecek ve bu para hizmete aktarılacak. Hizmetten bu elemanlara sadece bir but gönderilecek. Böylece deri toplama işi olmayacak. Herkes kurban kesmiş olacak. Çevreye de kurban kesmedik denecek.

21- İşyerinde ve çevrede laiklik ve Atatürkçülüğü öven konuşmalara iştirak edilecek. Dini öven konuşmaların olduğu gruptan uzak durulacak (Yanardağ 2006: 286-291).

Yine zorlu bir süreçten geçen FETÖ'nün bu tedbirleri profesyonel bir biçimde uygulayabileceği ihtimali göz önünde bulundurularak soruşturmaların bu doğrultuda sürdürülmesi büyük önem arz etmektedir.

Bu dönem de yine siyasi konjonktüre göre bir yol izleyen örgüt 2002 seçimlerinden zaferle çıkan Ak Parti'nin (Adalet ve Kalkınma Partisi) yakınında olmaya özen göstermiştir. 2000'den sonraki dönem 30 yıllık çalışmanın meyvelerinin toplandığı dönem olarak ifade edilebilir. Örgüt bu süreç içerisinde halk karşısındaki olumlu algısını pekiştirmek amacıyla "Türkçe Olimpiyatları" adı altında bir organizasyon icra etmeye başlamıştır. Bu organizasyon gelenek haline

gelerek her sene yapılmaya başlanmıştır. Dünya'nın dört bir yanından gelerek Türkçe şarkılar söyleyen öğrenciler sayesinde örgütün kamuoyundaki imajı daha da masum bir hale bürünmüştür.

Özellikle ABD ile ilişkilere her zamankinden daha özel bir önem verilmiştir. Zira ABD'deki örgüt okullarının sayısı bu dönemde hızla artmıştır. Bu nedenle üst düzey yetkililerle yakın ilişkiler geliştirilmesi için hiçbir masraftan kaçınılmamış, seçim bağışlarında vs. bulunulmuştur. Örneğin, FETÖ'nün 2007 yılı itibarıyla İstanbul İl İmamı olan ve akabinde Kenya Ülke Sorumlusu olarak atanan Ahmet Kara Barrack Obama'nın başkanlık yemin törenine davet edilen şahıslar arasında yer almıştır. Söz konusu davet, B. Obama'nın başkan adayı olmasıyla birlikte, Ahmet Kara'nın Fetullah Gülen'in talimatı doğrultusunda, Obama'nın Kenya'da yaşayan ailesiyle ilgilenmesi, akrabalarının çocuklarını gruba ait okula ücretsiz kabul etmesi ve aile fertleriyle iyi ilişkiler tesis etmesinin sonucu olarak gerçekleşmiştir (Fetö'nün Tarihçesi 15 Temmuz Darbe Girişimi Raporu, Habertürk, 26 Mayıs 2017).

Yine örgüt ekonomik anlamda da makro ölçüde bir kurumsallaştırma yoluna giderek örgüte bağlı iş adamlarından oluşan TUSKON (Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu) kurulmuştur. Daha sonra bu oluşum daha da büyüyerek birçok alt konfederasyon ve dernekten oluşan, birçok girişimciyi çatısı altında barındıran büyük ve güçlü bir organizasyon haline gelmiştir.

Bu dönemin en önemli olaylarından birisi de örgütün MİT, Emniyet ve Askeriye'deki personelleri vasıtasıyla hangi görüş ve partiden olduğu ayırt edilmeksizin birçok siyasi ve bürokrat hakkında bilgi toplandığı bir dönem olmuştur.

3.3. Fetö'nün Sızma Faaliyetleri

3.3.1. FETÖ'nün Türk Silahlı Kuvvetlerine Sızması

FETÖ'nün TSK'ya sızma çabalarının 1970'li yıllarda başladığı görülmektedir. Örgüt TSK'yı ele geçirilmesi öncelikli alanlardan biri olarak değerlendirmiş ve stratejisini de buna göre oluşturmuştur. FETÖ diğer devlet kurumlarından farklı olarak buradaki kadrolaşma sisteminde çok farklı yollara başvurmuştur.

Sızmanın ilk seviyesini askeri liseler oluşturmaktadır. Ordunun ilerideki komuta gücünü oluşturacak subay ve generallerin çıktığı bu liselere ilk giriş örgüt üyesi gönüllü öğrencilerin münferit bir şekilde çalışarak girmesiyle olmuştur. Örgütün ÖSYM(Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi) gibi eğitim kurumlarında güçlenmesiyle birlikte tıpkı diğer sızma girişimlerinde olduğu gibi burada da sınav sorularının çalınması yoluna başvurulmuştur. Askeriye diğer kurumlardan farklı olduğu için buradaki kadrolaşma girişimindeki gizlilikte üst seviyededir. Hücre tipi yapılanmaya sahip olan örgütte öğrencilerin örgüt ile olan bağlantısı ondan sorumlu olan imam hariç tümüyle kesilmiştir (Fetö Çatı İddianamesi s.412).

Bu doğrultuda alınacak önlemlerden birkaçını örnek vermek gerekirse;

-Adayın örgüte kayıtlı dergi ve gazete aboneliği varsa derhal iptal edilmeli.

-Adres bilgisine kesinlikle örgüt evi, ya da örgüt yurdunun adresi yazılmamalı.

-İkametgahı hizmet müessesesinde ise ailesinin yanına alınmalı (Gülener, Öztürk 2018: 27).

Sadece askeri liseler ve harp okullarına girişte değil generalliğe ulaşmadaki en önemli faktör olan kurmaylık sınavının sorularının da çalındığını belirtmeliyiz. Tabi ki böylesine büyük bir örgütün böylesine büyük bir kurumda sürekli kadrolaşmasını sağlayacak tek yol soruların çalınması değildir. Ayrıca TSK'nde görevli örgüt mensubu subayların tayin, terfi vb. stratejik konumlara getirerek hem alttan gelecek örgüt üyelerinin daha kolay kuruma sızmasını sağlamak hem de ileride bu üyelerin rütbelerini kolay şekilde yükselterek çok daha iyi yerlere gelmelerini sağlamaktır. Bu şekilde örgütün TSK kuvvetlerindeki devamlılığın sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu konuda bir başka önemle üzerinde durulması gereken faktör ise örgütün GATA'ya (Gülhane Askeri Tıp Akademisi) sızma girişimidir. Bunu da diğer faktörlerle iç içe görmemiz gerekmektedir. Çünkü askeri okullara kabul edilirken geçilen aşamalardan biri olan sağlık muayenesi GATA tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle sınavı aldığı sorularla rahatlıkla geçen öğrenci daha sonra sağlık muayenesinde GATA'da faaliyet gösteren örgüt mensuplarının yardımıyla ve mülakatlarda da yine önemli mevkilerde bulunan üyeler aracılığıyla rahatlıkla askeri

okullara girmeyi başarabiliyordu (GATA İddianamesi Mahkemede Sabah 4 Eylül 2017).

Mayıs 1982’de Kuleli Askeri Lisesi’nde FETÖ’cü öğrencilerin tespit edilmesi için açılan soruşturma TSK içinde FETÖ ile mücadelede atılan adımların başında yer almaktadır. Bu çerçevede 90 öğrenci okuldan uzaklaştırılmıştır. FETÖ çatı iddianamesinde de belirtildiği üzere uzaklaştırılan bu öğrencilerden bazıları ilerleyen yıllarda FETÖ’ye ait çeşitli kurum, şirket ve vakıflarda üst düzey yöneticilik yapmıştır (Kritik Yıl 1986 Milliyet, 20 Temmuz 2016).

TSK’nın başı çektiği FETÖ tarafından özel mahrem yerler olarak görülen kurumlara sızmada talebe imamları ve ışık evleri önemli bir işlev görmüştür. Öncelikle zeki ve başarılı öğrenciler seçilerek ikna edilmeye çalışılmıştır. Sonra bu öğrencilerin aileler ikna edilmeye çalışılmış ve onların rızası ile birlikte bu evlerde yetiştirilen öğrenciler başta askeri liseler olmak üzere devletin stratejik kurumlarına eleman yetiştiren okullara girmeye teşvik edilmiştir (Gülener-Öztürk, 2018: 25).

FETÖ’nün TSK’ya sızma girişimleri 1980’lerin ortasından itibaren deşifre olmaya başlamasına rağmen bu tarihten FETÖ’cü darbe girişiminin gerçekleştiği 2016’ya kadar geçen otuz yıllık sürede FETÖ’ye mensup oldukları iddiasıyla sadece 400 personelin TSK ile ilişkisi kesilmiştir (‘FETÖ Çatı İddianamesi’, s. 415).

FETÖ personel temini, atama-sicil, istihbarat, eğitim kurumlarının ölçme-yerleştirme ile eğitim ve kurs birimlerine yerleştirdiği elemanları aracılığıyla TSK içindeki tasfiyeleri ve bunlardan boşalan kadrolara getirilecek mensuplarını kontrol altında tutabilmiştir. Örgüt bunu gerçekleştirirken göreve getireceği mensuplarının önceden parlatılmasına özen göstermiştir. Bu çerçevede burs-eğitim ve geçici-sürekli görevler için seçilerek yurt dışına gönderme, lisansüstü eğitim yaptırma gibi yollarla bu üyelerinin öne çıkmasını sağlamıştır. FETÖ’nün üyelerini emir subaylığı, özel kalem müdürlüğü ve icra subaylığı gibi kritik kadro ve görevlere de yerleştirdiği söylenebilir. FETÖ çatı iddianamesine göre son on yılda üst makamlarda yer alan birçok komutanın emir subayları, özel kalem müdürleri ve icra subaylarının neredeyse tamamının FETÖ’nün belirlediği elemanlardan oluştuğuna işaret edilmektedir (‘FETÖ Çatı İddianamesi’, s.416-422).

Burada belirtilmesi gereken bir başka husus ise örgütün TSK içindeki hiyerarşisini bildiğimiz anlamdaki askeriye hiyerarşisinden farklı olmasıdır. Mahrem yapılanma örgütün sivil birtakım mensupları vasıtasıyla kurulmakta, denetim mekanizması büyük oranda hücre tipi bir örgütlenmeden oluşmakta ve FETÖ'nün en kozmik birimi olarak kabul edilmektedir. Bu birim/yapılanma doğrudan devlete sızmayı sağlamaktan öte sızmanın sürekliliği ve kontrolünü sağlaması nedeniyle örgüt açısından kritik bir öneme sahiptir (Gülener, Öztürk, 2018: 41-42).

Mahrem yapılanmanın önemli bir özelliği mahrem abi-imam olarak isimlendirilen kişilerin yüzde 95'inin gerçek mesleğinin de öğretmen olmasıdır. Örgütün bu şekilde öğretmenlik mesleğinin mobilizasyon imkanlarını bir avantaja dönüştürdüğü söylenebilir. Hem askeri personelin tayin ya da benzeri durumlarda yer değiştirmesi hem de onlarla ilgilenen mahrem abilerin görev yeri değişikliklerinin sağlanmasında bu avantajı kullandıkları açıkça görülmektedir. FETÖ, öğrenciliğinden itibaren içine kattığı bir kişiyi ilerleyen meslek yaşantısında da mahrem abi yapılanmasının sağladığı imkanlarla takip etmekte ve örgütsel amaçları için kullanabilmektedir (Gülener, Öztürk, 2018: 44).

FETÖ'nün yıllar süren bu sızma girişimleri sürekli gazetelerde, dergilerde, makalelerde vb. yerlerde uyarılmasına rağmen bunun engellenememesi üzerine 15 Temmuz'un yaşanması da kaçınılmaz olmuştur. Böyle gizli şekilde örgütlenmiş bir örgütü TSK'nden temizleyebilmek için uzun yıllara ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü bu yapılanmayı bir anda çözmek mümkün değildir. Bunun için sağlam ve kararlı adımlar atılmalı ve tüm kurumlarda olması gerektiği gibi liyakat sistemine göre personel alımı ve seçimi yapılmalıdır.

3.3.2. FETÖ'nün Yargıya Sızması

FETÖ'nün kadrolaşma girişiminde bulunduğu en önemli kurumlardan biri de yargıdır.

Bunun iki temel amacının olduğu söylenebilir. Birincisi diğer kurumlarda çalışan üyelerine daha rahat bir hukuksal zemin hazırlamak ya da onların faaliyetlerinden dolayı ihtiyaç duyacağı hukuksal güvenliği sağlamaktır. Bu açıdan bakıldığında tüm sızma girişimlerinin aslında birbiriyle bağlantılı olduğu ve hiçbirinin diğerinden bağımsız bir şekilde ele alınmaması gerektiği söylenebilir.

Örgüt burada oluşturduğu hukuksal zeminle tüm kurumlardaki personellerinin daha rahat ve daha aktif bir biçimde örgüt yararına hizmet etmesini sağlamıştır.

FETÖ'nün yargı yapılanmasındaki ikinci amacın ise kendisinden olmayanlara ya da daha doğru bir ifade ile faaliyetlerine engel olanlara karşı bir silah işlevi gördüğü söylenebilir. Yargı kurumunu örgütün önüne çıkanları sindirmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir. FETÖ'nün yargı kurumundaki yapılanması çok boyutlu bir görüntü sergilemektedir. İlk derece mahkemeleri, Cumhuriyet savcılıkları, Yargıtay ve Danıştay gibi yüksek mahkemelerle birlikte HSK (Hakimler Savcılar Kurulu) gibi yargının değişik alanlarında kadrolaşma girişimlerinde bulunmuşlardır. Bununla yetinmeyip sivil yargının yanında askeri yargıda da büyük bir yapılanmaya gitmiş ve burada da amacına uygun olarak örgüt personellerini konumlandırmıştır.

Örgütün yargıya sızma girişimi de TSK da olduğu gibi çok uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir. Fakat yargı, örgüt tarafından TSK veya MİT gibi özel bir mahrem alan olarak değerlendirilmemiştir. Bu nedenle yargı kurumundaki örgüt personeli söz konusu kurumlardan daha rahat bir biçimde açığa çıkarılmıştır. 17-25 Aralık süreci örgütün yargıdaki kadrolaşmasının açık bir şekilde deşifre edilmesine olanak sağlamıştır (Gülener, Öztürk, 2018: 8).

Tıpkı TSK'da olduğu gibi yargı kurumuna konumlandırılacak örgüt personellerinin de hazırlanmasında ışık evleri önemli bir işlev görmüştür. Bu evlerde ele geçirilen soruların örgüt ağabeyleri ya da ablaları aracılığıyla öğrencilere verilmesi ve ezberletilmesi sağlanmıştır. Örgüt üyeleri bu abla ve abiler aracılığıyla hem hukuk fakültesinde hem de meslek sürecinde denetim altında tutulmuş ve örgütün çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri sağlanmıştır. Gerekliği takdirde FETÖ'cü hakim ve savcılarla irtibata geçilerek alınacak karar doğrultusunda emir ve talimatlar verilmiştir. Bağımsız olması gereken cumhurbaşkanından bile emir ve talimat alma yasağı olan hakim ve savcılarının bu şekilde hareket etmesi ülkemizde yargı organında ne durumda olduğunu gözler önüne sermektedir.

Örgütün yargıya verdiği önemin göstergelerinden biri olarak yargı imamının doğrudan Türkiye imamına bağlı biçimde çalışması ve istediği takdirde örgüt lideri Gülen ile irtibat kurabilmesi söylenebilir ("Meclis Darbe Komisyonu Raporu", s. 191).

FETÖ yargıdaki mensupları olan hakim ve savcılarının deşifre olmamaları adına almaları gereken tedbirleri de sürekli biçimde kontrol etmiştir. Diğer mahrem yapılanmalardaki gibi yargıda da hakim ve savcılarının gerektiğinde oruç tutmama, tutsa dahi su şişesi ile gezme, Cuma namazına gitmeme, kamusal alanlarda içki içme ve örgüt dışından evlenmeme gibi tedbirlere uymalarını sağlamıştır (“Meclis Darbe Komisyonu Raporu”, s. 192).

FETÖ tıpkı TSK örneğinde olduğu gibi yargı içindeki yapılanmada da iki yöntem izlemiştir. Bunlardan birincisi kişilerin parlatılması yoluyla kariyerlerini daha üst noktaya getirmelerini ya da daha hayati yerlere gelmelerini sağlamaktır. İkinci yol ise terfi veya atama gibi önemli makamlardaki FETÖ’cü yargı personellerinin buradaki yetkilerini kullanarak alttan gelen örgüt personellerinin önlerini açacak şekilde hareket etmelerini sağlamaktır. İyi sicil vermek ve çeşitli burslarla örgüt personellerini yurtdışı görevlerine ve eğitimlerine göndermek örgütün bu doğrultudaki faaliyetlerine örnek verilebilir (Gülener, Öztürk, 2018: 49).

Yargı kurumundaki en önemli ve beklide örgütün bu organda bu kadar güçlü olmasını sağlayan sızma girişimi HSK’ya karşı olmuştur. Böylece örgüt mahkemelerde görev yapan hakim ve savcılara dair her türlü idari işlemi kontrol altında tutma olanağı elde etmiştir. Örneğin Balyoz, Ergenekon, Askeri Casusluk, MİT tırlarının durdurulması, 17-25 Aralık kumpas, Selam Tevhid’de kumpas, Tahşiye grubuna kumpas ve yasa dışı dinleme davaları gibi kamuoyunun yakından bildiği ve FETÖ üyesi olmayan kişiler ile başta TSK olmak üzere diğer devlet kurumlarında örgüte karşı tehdit oluşturabileceği düşünülen kamu görevlilerinin tasfiyesini amaçlayan davaların savcı ve hakimleri hakkında soruşturma izni verilmemesi için kararlar alınması, muhalefet şerhleri yazılması ve Adalet Bakanlığına alınacak personelin örgüt mensuplarından seçilmesi HSK ve Bakanlıktaki FETÖ’cü unsurlar tarafından gerçekleştirilmiştir (Eski Hsyk Üyeleri Hakkında Fezleke, Anadolu Ajansı, 20 Ekim 2017).

3.3.3. FETÖ’nün Emniyete Sızması

FETÖ’nün aslında tüm kurumlarda benzer bir yapılanma süreci içinde olduğu açıkça gözlemlenmektedir. Emniyette de ilk amaç olarak eğitim kurumlarının ele geçirilmesi belirlenmiştir. Polis akademisi, kolejler ve meslek okullarına sızmayı

başaran örgüt buradaki elemanlarının kişisel bağlantılarıyla ya da örgütün desteğiyle kitlesel bir kadrolaşma yolunu benimsemiştir. Kadrolaşma için öncelik verilen birimler diğer kurumlar da olduğu gibi kendi amacına hizmet edecek hayati birimler olmuştur. Diğer kurumlarda olduğu gibi emniyet yapılanmasında da engel olmaya çalışan ya da hakimiyetini kabul etmeyen kişiler üzerinde tehdit ve şantajla baskı kurmaya çalışmışlar son yol olarak da tasfiye etmişlerdir. Tamamıyla hakimiyet kurdukları birimler üzerinde sivil imamların emirleriyle örgüt adına kumpas ve casusluk faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

FETÖ çatı iddianamesine göre Fetullah Gülen'in çekirdek bir kadro oluşturarak Emniyete sızma faaliyetlerini başlatması 1970'lere dayanmaktadır. Oluşturulan ekip 13-18 yaş arası öğrencileri Emniyete personel yetiştiren Polis Akademisi, polis kolejleri ve polis okullarına yönlendirmiştir. Yetiştirilen bu öğrenciler mezun olduktan sonra Emniyet Genel Müdürlüğü kadrolarına yerleştirilmiş ve direktifleri Emniyet içerisindeki ilk yapılanmayı oluşturmuştur ("FETÖ Çatı İddianamesi", s. 310).

2014'e kadar FETÖ Emniyet teşkilatının eğitim kurumlarındaki hakimiyetini sürdürmüş, öğrenci alım sınavlarında kendisine yakın kişilerin başarılı olmasını garantilemek için çıkacak soruları sınav öncesinde örgüt elemanlarına dağıtmıştır. Aynı TSK'da olduğu gibi örgütün evlerinde FETÖ abileri tarafından soruların öğrencilere ezberletilmesi söz konusudur. Dikkat çekmemek adına öğrencilerden soruların hepsine doğru cevap vermemeleri de istenmiştir. Burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta örgütün yıllarca sabırla plana sadık kalarak hareket etmesi ve yaklaşık 40 yıllık bir süre zarfında ülkenin birçok hayati kurumunda önemli ölçüde hakimiyet kurmasıdır.

Emniyet içerisindeki yapılanması genişledikçe FETÖ kurum içindeki örgütsel yapılanmasını yeniden düzenlemiş, rütbeli ve rütbesiz mensuplarını farklı şekilde gruplandırmaya başlamıştır. Teşkilatın ele geçirilmesinde rütbeli polisler daha fazla önem gösterilmeye başlanmış, bu rütbeli polisler aracılığıyla istihbarat, kaçakçılık, terörle mücadele gibi stratejik ve operasyonel birimlerdeki FETÖ yapılanması kuvvetlendirilmeye başlanmıştır ("Meclis Darbe Komisyonu Raporu", s. 157-159).

Teşkilat içerisindeki illegal yapılanmasını sağlamlaştıran FETÖ, mensupları aracılığıyla Emniyetin imkanlarını da lehine istismar etmiştir. FETÖ, kumpas davalarında yararlanmak üzere sahte delil üretme, şantaj yapılmak istenilen isimler hakkında bilgi toplama, devletin aleyhine casusluk faaliyetlerinde bulunma gibi eylemlerde Emniyetteki yapılanmasını kullanmıştır.

3.3.4. FETÖ'nün Diğer Kritik Devlet Yapılanmalarına Sızması

Burada ilk olarak ele alınması gereken kurum şüphesiz ÖSYM'dir. Kamu kurumlarına yerleştirmede merkezi sınavlara daha fazla ağırlık verilmesi sonucunda ÖSYM örgüt için ana hedef durumuna gelmiştir. ÖSYM aracılığıyla soruların ele geçirilmesinde örgüt personelinin devlet kurumlarında istihdamının yanı sıra iki önemli amaç daha bulunmaktadır. Bunlardan birincisi örgüt üyesine bu şekilde bir meslek sahibi olma şansı verilerek örgüte bağlılığının arttırılmasıdır. İkincisi ise ileride verilen emir ve talimatlara uymayan personele geçmiş hatırlatarak o kişiyi hakimiyet altında tutmayı sağlamaktır.

FETÖ kurumdaki paralel yapılanmasının yardımıyla ele geçirdiği soruları devlete sızması için yetiştirdiği mensuplarına doğrudan ulaştırmış, böylelikle kritik kurumlarda kadrolaşmasını garanti altına almak istemiştir. FETÖ'nün çaldığı sorular ile izlediği ikinci bir taktik ise kitlesel kadrolaşmayı garantiye almak için kendi kurs ve dersanelerinin deneme sınavlarında benzer sorulara yer vermesidir. Örgüt ele geçirdiği soruların benzerlerine yayınlarında yer vererek kendi lehine bir avantaj yaratmıştır. Ayrıca ÖSYM tarafından yapılan sınavlarda sorulmak üzere kendi dersanelerinde uygulanan deneme sınavlarından soru seçilmesini sağlayarak da kitlesel kadrolaşmanın önünü açmıştır. Örneğin yüksek lisans ve doktoranın yanı sıra okutmanlık, arşiv görevlisi, uzmanlık, araştırma görevlisi ve öğretim görevlisi istihdamında kullanılan ALES'te belirli yıllarda puan ortalamalarının olağanın üstünde arttığı tespit edilmiş, bu durum sınavda yüksek başarı gösteren adaylar üzerinde "şaibe şüphesi" uyandırmıştır ("FETÖ Çatı İddianamesi", s. 315).

2010 KPSS(Kamu Personeli Seçme Sınavı) skandalıyla ortaya çıkan bulgular FETÖ'nün sınav sorularını önceden ele geçirdiği ve mensuplarına dağıttığı iddialarını kuvvetlendiren önemli bir gelişmedir. Sınavda sorulan soruların önceden sızdırıldığına dair şüphe üzerine 2010 KPSS tekrar edilmiş, savcılık harekete geçerek

soruşturma başlatmıştır. İfade verenler arasında soruların “cemaat” tarafından kendilerine ulaştırıldığını itiraf edenler olmuş, soruşturmanın ilerletilmesi sonucunda da önceki yıllara ait farklı sınav sorularının da “cemaat” tarafından mensuplarına ulaştırıldığı şüphesi kuvvetlenmiştir (KPSS Skandalının Kilit İsmi: Soruları Bana Cemaat Verdi, Radikal, 10 Eylül 2010).

Ancak savcılık tarafından başlatılan soruşturma FETÖ’nün yargıya sızdırdığı savcılar tarafından sabote edilerek soruların sızdırıldığına dair kuvvetli deliller olmasına rağmen sonlandırılmıştır (İki Kritik Davanın Savcısı Bylokçu Çıktı, Vatan,17 Mart 2017).

Ayrıca yine belirtmek gerekir ki FETÖ’nün mahrem yapılanmada önem verdiği konulardan bir tanesi de Türkiye’nin bilgi ve iletişim altyapısına sızma faaliyetleri olmuştur. Böylece örgüt kendi bünyesinde olmayan devlet adamlarını dinleme, yarattığı kumpas davalarında bu kişiler aleyhine sahte deliller üretme ve örgüt lehine kullanmak adına bilgi, belge ve görüntü elde etmek amacıyla bu kurumlardaki personellerini kullanmıştır. Bununla da yetinmeyip devletin gizli arşivlerinde bulunan bilgi ve belgeleri de ele geçirmek vasıtasıyla bunlardan da istifade etmekten kaçınmamıştır. FETÖ’nün bu amaç doğrultusunda hedef aldığı kurumların başında TÜBİTAK(Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) ve TİB((Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı) gelmektedir. Bu kurumlar vasıtasıyla kamuoyunu uzun süre meşgul eden, örgüt hem kendi yararına hem de devleti zafiyete uğratacak birçok girişimde bulunmuştur.

Örgütün TSK, MİT ve Emniyet teşkilatlarındaki yapılanmalarının yanı sıra istihbarat ağına katmaya çalıştığı ve önemli bir hedef olarak gördüğü kurum ‘‘TÜBİTAK’’ olmuştur ve Türkiye’de oluşturduğu mahrem yapılanmalar arasında bu kurum da yerini almıştır. Bu kurumlar vasıtasıyla örgüt kendi üyeleri de dahil olmak üzere birçok kritik mevkideki kamu kurum ve kuruluşu çalışanlarını yasadışı dinleme, teknik takip, ortam dinleme vb. yollarla fişleme amacı gütmüştür (Ankara C. Başsavcılığı 2016/109268 soruşturma, 2017/19707 esas, 2017/3376 iddianame, s.25).

FETÖ hakkında Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 2014’te başlatılan soruşturmada örgütün TÜBİTAK içerisindeki kitlesel kadrolaşmasının

2011'e dayandığı, öncesinde de kuruma yerleştirmeyi başardığı örgüt mensuplarının bu konuda aktif görev aldığı tespiti yer almaktadır. Üst düzey yönetici pozisyonlarını eline geçiren örgüt bu durumun sağladığı avantajla TÜBİTAK'taki işe alımlarda kendi mensuplarına öncelik vermiş, örgütle ortak hareket etmeyi reddeden çalışanların ise kurumdan uzaklaştırılmasını sağlamıştır ("FETÖ Çatı İddianamesi", s.312).

Diğer mahrem yapılanmalarda olduğu gibi örgüt TÜBİTAK yapılanmasında da personelinin deşifre olmaması için tedbir faaliyetlerine çok büyük önem vermiştir. Bu doğrultuda kurumun içine sızan örgüt personelleri olduklarından farklı bir görüntü çizmiş, birbirleri ile kurum içinde mesafeli olmayı tercih etmiş, iletişim kurarken kriptolu cihazlar ve kod adları kullanmışlardır. Ayrıca hiçbir şekilde siyasi görüşlerini belli etmemişler, kurum içindeki her türlü gelişmeden haberdar olmak maksadıyla kurum içindeki örgüt üyesi olmayan personelleri fişlemişler, önemli tüm gelişmeler hakkında da bilgi toplamaya özen göstermişlerdir. Diğer kurumlarda olduğu gibi tehdit ve şantaj yoluyla yetmiş birçok personelin istifa etmesine yol açmışlar ve bu vasıtayla boşalan yerlere örgüt içinden liyakatsiz kişilere yer vererek kurum içerisindeki gücünü sağlamlaştırma yoluna gitmişlerdir. FETÖ'nün devlete sızma girişimlerinde kullandığı en etkili yöntem olan kumpas davalarında TÜBİTAK önemli bir görev üstlenmiştir. Örgüt lehine avantaj sağlamak maksadıyla manipüle ettiği kumpas davalarında bilirkişi hizmetini kullanması için bu kurumdaki gerekli birimleri harekete geçirmiştir. Bu şekilde emniyet ve yargı yapılanmaları gibi birçok yapılanmasında kendi personeline kadro açmayı hedeflemiştir (FETÖ Çatı İddianamesi, s.314).

Devletin üst kademesinde bulunan yönetici kısmının dinlenmesi için ana üs olarak belirlediği kurum ise TİB'dir. TİB kurulduğu tarihten itibaren örgütün mahrem yapılanmada öncelik verdiği kurumların başında gelmektedir. Buradaki teknolojik imkanların kullanması vasıtasıyla casus ve kumpas davalarının bu merkez üzerinden yürütülmesi hedeflenmektedir. Hatta daha da ileri giderek şunu da rahatlıkla söyleyebiliriz ki TİB'in kuruluşuna öncülük eden isimlerden bir bölümünün FETÖ'cü olduğu ve teknolojik altyapı alım ihalelerine kadar birçok önemli konuda örgütün tasarruflarda bulunduğu iddia edilmektedir.

FETÖ'nün kumpas kurma ve casusluk faaliyetlerinde kullanmak üzere teknik konularda kendini sürekli geliştirdiği ve bunu devletin içine sızdırdığı personel dışında ayrıca kurduğunu bilişim firmaları aracılığıyla da ilerlettiği kamuoyuna yansıyan istihbarat raporlarından anlaşılmaktadır. TİB, Genelkurmay ve Emniyet gibi stratejik kurumlara hizmet veren birçok firmanın kurucu ve üst düzey yöneticileri arasında FETÖ üyelerinin yer aldığı MİT tarafından hazırlanan raporda belirtilmiştir. Bu firmalarda çalışan birçok ismin TİB, TÜBİTAK ve ASELSAN(Askeri Elektronik Sanayii) gibi kurumlarda stratejik pozisyonlarda görev aldığı, FETÖ adına siber casusluk faaliyetleri yaptığı tespitleri bulunmaktadır (Fetö'den Tarihin En Büyük Siber Casusluğu, Sabah, 21 Kasım 2016).

3.4. Fetö'nün Teşkilatlanması

Örgütün hiyerarşik yapısı hakkında bilgi ve belgeler ise dönemlere göre değişiklik göstermektedir. Bunu nedeni ise örgütüm sürekli bir gelişim içinde olması ve bu gelişime bağlı olarak yeni durum ve şartlara göre bir yapılanmaya gitmesidir. Örgüt faaliyet gösterdiği alanları belli bölgelere ayırmıştır. Bu bölgelere örgüt liderinin kararı sonrasında yapılan atamalarla o bölgenin sorumluluğunu üstlenen bir "İmam" yani örgüt üyesi atanmıştır.

Örgüt mensuplarınca "*Kâinat İmamı*" ve "*Mehdi*" olarak kabul edilen Fetullah Gülen'in liderliğini yaptığı örgüt; Danışman Kadrosu, Kıta İmamları, Ülke İmamları, Bölge İmamları, İl İmamları, İlçe İmamları, Esnaf İmamları, Semt imamaları, Ev İmamları üzerinden örgütlenmiş ve tabana yayılmıştır. Kıta, ülke, bölge, şehir, ilçe, semt ve ışık evi sorumlularının yanı sıra kamuda (Bakanlıklar ve taşra teşkilatları, yerel yönetimler, üniversiteler, kamu iktisadi teşebbüsleri) ve özel sektörde (Hukuk büroları, bilişim şirketleri, muhasebe firmaları vb.) faaliyet kurumlarının her birinin başına örgüt tarafından "*İmam*" olarak adlandırılan, ilgili kurumların hiyerarşik yapıları dışında sorumlular atanmaktadır. Kurumsal imamların genelde kurumun dışından olması söz konusu olmakla birlikte; her kurumun ayrıca kendi içerisinden sorumlu imamları da olabilmektedir. Bunlar kurum imamına karşı sorumludurlar (Gülener, Öztürk, 2018: 17).

Burada ayrıca belirtmek gerekir ki MİT, TSK, Mülkiye, Emniyet ve Yargı kurumlarında örgüt diğer kurumlardaki yapılanmalara nazaran gizlilik ve tedbir

konularında daha fazla hassasiyet göstermiştir. Bu kurumlarda görev alan imamlar deşifre olmamak amacıyla teknolojiden fazlasıyla yararlanmışlardır.

Türkiye'de 17 sorumlu imama, beş bölge imamı, ona da bu beş bölgeyi oluşturan şehirlerden sorumlu imamlar bağlıdır. Her şehir büyüklüğüne göre alt bölgelere, bölgeler semtlere bölünmüş olup; her birisinin başında ayrı bir yetkili (imam) atanmıştır. Semt imamlarının altında o semte bağlı evlerin, ışık evlerinin imamları yer alır. Her bölgenin başında da yine bir imam (bölge imamı) vardır. Başındaki imamla beraber bir de "*Eğitim danışmanı*" bulunmaktadır. İmam, daha çok işin finansal ayağını oluşturan esnaf sisteminin uygulanmasını sağlarken; paralel yapının temelini oluşturan talebe kısmının başında "*Eğitim danışmanı*" bulunur. İmamlar, işin para kısmından ve maddi anlamda her şeyden sorumludurlar. Küçük bölgelerin parası, büyük bölgenin muhasebecisinde toplanır. Her büyük bölgenin, her eyaletin ve her ilin birer muhasebecisi vardır. Yapı, yukarı doğru bu şekilde sıralanır. Ast-üst ilişkisi, askeri bir hiyerarşiden daha sistemlidir. Toplanan paralar için hiçbir zaman makbuz verilmez. Bölge imamına ve muhasebecisine sonsuz güven vardır. Bu arada her küçük bölge en az 7-8 evden oluşur. Kimi bölgelerde ise 13-14 ev bulunmaktadır (Gülener, Öztürk, 2018: 20-21).

Örgüt her hafta düzenli olarak yaptığı istişare toplantıları ile birimleri hakkında raporlar hazırlar ve bu raporları üst kademedeki imamlar vasıtasıyla yönetici kadroyla paylaşır. Ayrıca bu toplantılarda üst kademedeki gelen emir ve tavsiyeler de örgüt üyeleri ile paylaşılır. Gündemdeki olaylar hakkında nasıl bir tavır takınılacağı konusunda üyelere birtakım talimatlar verilir. Bu oluşumun örgütlenme düzeyindeki en önemli araçlarından olan ışık evlerinin de ihtiyaçları esnaf olan örgüt üyelerinin ekonomik desteğiyle giderilir.

Örgüt burada eğittiği öğrencilerin tıp, hukuk ve mühendislik gibi fakültelerin yerine eğitim fakültelerine yönlendirmeyi uygun bulmuştur. Bu da örgütün uzun vadeli planlarından bir tanesidir. Bu öğrenci gruplarından sorumlu olan imamlar hangi öğrenci hangi görevlere elverişli olduğu konusunda bir rapor hazırlayarak üstündeki imamlara sunmuş ve öğrencilere yapılanmalarda buna uygun görevler verilmesi kararlaştırılmıştır (*Ankara C. Başsavcılığı 2016/109268 soruşturma, 2017/19707 esas, 2017/3376 iddianame, s.24*).

Örgütün en önemli güç kaynaklarından biri de Türkiye genelinde kurduğu istihbarat ağı olmuştur. Kamu kurumlarında çalışan örgüt üyeleri vasıtasıyla toplanan bilgiler örgüte aktarılmakta ve bu bilgilerin toplanmasıyla da bir havuz oluşturulmaktadır. Örgüt bu havuzdaki bilgi ve belgeleri amacına uygun olarak kullanarak düşman gördüğü kişi ve kurumların aleyhinde kullanmayı amaçlamıştır. Bu bilgi ve belgeler kendilerine ait olan basın ve yayın kuruluşları vasıtasıyla medyada paylaşılmış ve bu yolla da kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ayrıca örgüte üye olanların örgüte bağlılık derecesinin, mesleğinin ne olduğunun, gelirlinin ne miktarlarda olduğunun, irtibat bilgilerinin, etnik kökeninin, zaaflarının, ne kadar himmet yaptığının vb. bilgilerin bulunduğu defterler tutulmuştur.

Dünya genelinde 160 ülkede faaliyet gösteren ve binlerce mensubu olan örgüt için; haberleşme, talimatların alınıp verilmesi, gelişmelerin güvenli ve zaman kaybetmeksizin aktarılması, faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi hayati öneme sahiptir. Faaliyet alanlarının çeşitliliğine paralel olarak örgütün haberleşme yöntemleri de çeşitlilik arz etmektedir. En önemli haberleşme aracı GSM(Global System for Mobile) hatlarıdır. Bu hatlar, genel olarak başkası adına kayıtlı ya da örgüt kontrolündeki kurum/kuruluş adına kayıtlı olan, abone bilgilerinden gerçek kullanıcıya ulaşamayan hatlardır. Yaklaşık 3 ayda bir yeni bir GSM hattı temin edilmekte ve eski hatla birlikte telefon cihazı da değiştirilmektedir. Örgüt mensuplarının kendi adlarına olmayan GSM hatları temin edip bunları belirli aralıklarla cihazlarıyla birlikte değiştirmeleri dahi, legal olduğunu iddia ettikleri faaliyetlerinin illegal olduğunu ve bunları gizlemeye çalıştıklarını ortaya koymak açısından önemli bir veridir (Gülener, Öztürk, 2018: 26).

Örgütün bu kadar güçlenmesine sebep olan faktörlerin başında da kamu kurum ve kuruluşlarındaki personele yaptıkları baskı ve mobbing faaliyetleridir. Bu faaliyetlere maruz bırakılan kişiler hem maddi hem de manevi olarak zarara uğratılmakta, bu süreç sonunda da ya örgütün sergilemesini istediği davranışlarda bulunmakta ya da istifa etmektedir. Örgüt kişiler üzerindeki baskısını terfi ettirmeme, disiplin cezası verme, tayin etme, elemanları vasıtasıyla denetleme gibi birçok yolla oluşturmaktadır. Yine istihbarat organları vasıtasıyla elde ettiği ya da yarattığı yanlış

bilgilerle kişiyi tehdit ederek veyahut bu bilgileri yayın organları vasıtasıyla kamuoyuna sızdırarak kişileri itibarsızlaştırması da örgütün kullandığı yöntemlerden biridir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ

4.1. Darbe Kavramı

Darbe, Türk Dil Kurumu tarafından “Bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak veya demokratik yollardan yararlanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi.” olarak tanımlanmıştır (TDK 2017).

Bunun yanında son yıllarda literatüre giren “Demokratik Darbe” tanımını da irdelemekte fayda vardır. Yazdığı makale ile demokratik darbe kavramının literatüre girmesini sağlayan Ozan Varol tüm askeri darbelerin demokrasi karşıtlığı çerçevesinde değerlendirilmemesi gerektiğini ve askerlerin darbe yapma amacının demokrasiden sapma durumunda bunu hizaya getirmek olduğunu belirtmektedir.

Varol bir darbenin demokratik olarak değerlendirilebilmesi için yedi şartın gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektedir;

- Darbenin otoriter veya totaliter bir rejime iktidara karşı gerçekleştirilmesi,
- Darbenin meydanlara inmiş bir toplumsal talebe karşılık ortaya çıkması,
- Meydanlarda bulunan bu talebe karşılık iktidarın geri çekilmeyi reddetmesi,
- Darbeyi gerçekleştirenlerin toplum nazarında ciddi bir saygınlığının olması,
- Askerlerin kamuoyunun talebine cevap vererek otoriter veya totaliter yönetimi uzaklaştırmaları,
- Eski iktidarı görevden uzaklaştıran ordu yönetiminin özgür ve adil seçimlerin yapılmasını sağlaması ve tarafsız bir şekilde bu seçimleri gözlemlemesi,
- Darbenin demokratik bir seçimle sonuçlandırılması ve ordunun kışlasına dönmesi gerekmektedir (Varol 2012: 297-308).

Tarihin her dönemine bakıldığında askeri darbelere rastlanmaktadır. Roma imparatorluğunda hüküm süren bazı imparatorlar güç kullanarak mevcut yönetimi indirmiş ve iktidarı ele geçirmiştir. Antik Yunan ve Mısır’da geçmişten beri bu olaylar yaşanmıştır. İmparatorlukların yerini alan ulus devletlerde de darbe olgusu

her zaman var olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Genel olarak bakıldığında ise askeri darbelerin 20. yüzyılın sonlarına doğru gelişmekte olan ülkelerde yaşandığı görülmektedir. Dünya üzerinde çıkan darbelerin genel nedeninin iktidarların yönetimdeki başarısızlığı olduğu söylenebilir. Bunun yanında toplumun demokrasi kültürüne sahip olmaması, siyasal istikrarsızlıklar ve rejim sorunları da darbenin oluşumuna neden olan faktörlerdendir. Günümüz siyasal hayatının önemli olgularından biri olan darbeler vasıtasıyla demokrasi ve insan haklarının hiçe sayıldığı belirtilmelidir. Demokrasiye entegre olamayan toplumlarda ya da demokrasinin kurumsallaşmadığı toplumlarda asker ve sivil bürokrasi arasında yaşanan gerginlikler askeriye'nin mevcut imkanlarının verdiği gücü kullanmasıyla kanlı hesaplaşmalara dönüşmektedir. Türkiye özelinde bakıldığında çok partili hayata geçiş tarihi olan 1950'den itibaren neredeyse her 10 yılda bir darbe girişiminin olduğu gözlemlenmektedir.

İslam dünyasında kendini bir ulus üzerinden tanımlayanlar Türkiye'de dahil olmak üzere ulusal kimliklerini batılı değerler üzerinden tanımlama yoluna gitmişlerdir. Söz konusu devletler 1900'lü yılların ilk çeyreğinden başlamak üzere tamamen aynı ya da kendilerine göre kurguladıkları batılı siyasal ve toplumsal kurumlarla bir demokrasi inşa etme çabası içinde olmuşlardır. Türkiye bir kenara bırakılırsa 15 Temmuz sürecinden önce hangi siyasal sistemle yönetilirse yönetilsin bu ülkeler tek adam vesayeti üzerine yönetilmişlerdir. Türkiye'de ise bu durumla farklı bir şekilde karşı karşıya kalınmaktadır. Türkiye'de halk tarafından seçilen hükümetler üzerlerinde askeri vesayeti sürekli olarak hissetmişlerdir. Türkiye'de bu vesayet sonucunda darbeler meydana gelmiş, diğer İslam ülkelerinde ise bu vesayete karşı isyanlar ve halk ayaklanmaları ortaya çıkmıştır.

Askeri darbelerin yaşandığı toplumlarda yönetimin sürekli askeri vesayet altında olması ülke yönetiminde iki başlılığa neden olması bir yana sivil hükümetin korku nedeniyle özgürce hareket edememesi sebebiyle de demokrasi bu toplumlarda kurumsallaşamamaktadır. Bu tür darbelerin sürekli hale gelmesi ise ülkenin gelişememe sorununun yanında liberalleşme ve demokratikleşme konusunda da birtakım sıkıntılar doğurmaktadır.

Türkiye’de 15 Temmuz gecesi yaşanan bu hadise hem ülke adına hem de çalışmanın da konusu olan FETÖ adına önemli bir kırılma noktası olmuştur. Darbeci askerler tarafından yayınlanan bildiriyle “yurtta sulhu” sağlamak maksadıyla yönetime el konulduğu belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarihi bu gibi darbe girişimlerine yabancı değildir. 27 Mayıs,12 Eylül ve 28 Şubatın yanı sıra 1962 ve 1963 yıllarında Albay Talat Aydemir’in başarısızlıkla sonuçlanan darbe girişimleri ve 27 Nisan 2007’de yayınlanan bildiri gibi olaylar ülke tarihinde mevcuttur.

4.2. Türkiye Cumhuriyeti’nin Darbe Tarihi

Türkiye’nin darbe geçmişi aslında Osmanlı yıllarından başlamaktadır. Osmanlı’nın devlet yapılanması temel olarak askeri güç üzerinden örgütlendiği için her başa geçen padişah askeri kesimle iyi geçinmiş ve ayrıcalıklar tanımıştır. Yeniçeriler bu ayrıcalıklar sayesinde güçlenmiş hem askeriye’nin merkezinde olurken hem de siyasi bir güç haline gelmiştir. Bu nedenle ortaya çıkan iki başlılık nedeniyle yönetim alanında zaman-zaman ciddi çatışmalar yaşanmış, toplum nezdinde de devlete karşı memnuniyetsizlikler oluşmaya başlamıştır.

Osmanlı’da isyanların ve darbelerin olmadığı bir dönem neredeyse yok gibidir. Aslında Osmanlı’da isyanların ve darbelerin tarihi, Fatih Sultan Mehmet döneminde 1446 Buçuktepe İsyanı ile başlamış ve 1913’teki Babıali baskınıyla da sona ermiştir (Afyoncu 2016: 11). Bu darbelerin ana aktörleri genellikle yeniçeriler olmuştur.

İmparatorluğun patrimoniyal yapısı içinde oluşan iktidar mücadelesi, genellikle askerlerin gerçekleştirdiği isyanlarla ve yönetimin sürekli el değiştirmesiyle son bulmuştur. Ancak isyanlar genel olarak incelendiğinde uzun süreli iktidarların rahatsızlıklara yol açtıkları görülmektedir. Uzun süre bir makamda bulunma Osmanlı sistemi gereği, kadrolaşmayı beraberinde getirmekteydi. Başa gelenler, daha iyi iş görebilmek için kendi “kapı halkını” kadrolara yerleştirmekte ve diğerlerinin yükselmesine pek fazla müsaade edilmemekteydi. Rakipler de, iktidarın verdiği güçle, başkentten uzaklaştırıldıklarında tam manası ile tekelleri bir yönetim başlamakta idi. İktidardaki bu tekelleşme, zamanla muhalifleri doğurmakta ve bu muhalifler genelde isyanın arkasındaki gerçek güç olmaktadır (Afyoncu 2016: 29).

Darbe geleneği Osmanlı'dan Türkiye'ye de miras olarak geçmiştir. Bu geleneğin devam etmesinde tarihsel kodların yanı sıra Türk aydınlanmasının Batı'daki gibi ortaya çıkmamasının da önemli bir etkisi vardır. Modernleşme süreci Batı'dakinin tam aksine sivil-askeri elitlerin Batılılaşmayı bir zaruret olarak görmeleri sonucunda tepeden aşağıya doğru bir inşa sürecinde olmuştur. Bunun doğal bir sonucu olarak da ülkedeki demokrasi düzeyinin ne seviyede kalacağına sivil-askeri bürokrasi karar vere gelmiştir.

Ordunun büyük desteği ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde, kuruluş aşamasından sonra asker siyasetten uzak tutulmaya çalışılmış hatta oy kullanma hakkı bile elinden alınmıştır. Buna rağmen ordu Türk siyasal yaşamının ana faktörlerinden biri olmaya devam etmiştir. Türkiye'de 14 Mayıs 1950'den 15 Temmuz 2016'ya kadar üçü başarılı dokuzu da başarısızlıkla sonuçlanan 12 darbe girişimi bulunmaktadır (Yeniçeri 2015: 17).

Türkiye'nin toplumsal yapısı ve devlet örgütlenmesine bakıldığında darbelerin esasen yönetsel sorunlardan ve demokrasinin tüm kurumlarıyla oturamamasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ayrıca darbe tehdidinin var olması, ülkede halen askeri vesayetin devam etmesi, askerlerin iç ve dış güvenlik aynı zamanda ülkenin de siyasal düzeninden sorumlu olduklarına, devletin bekası ve geleceğini ilgilendiren her konuda söz sahibi olması gerektiğine inanmalarının da etkisi vardır (Duman 2016: 108).

4.2.1. 1960 Darbesi

Cumhuriyet tarihinde ordunun yönetime karşı başarılı olan ilk müdahalesi 27 Mayıs 1960 ihtilali olmuştur. 1950 seçimleri ile iktidarı ele alan Demokrat Parti muhalefet ve basın üzerinde kurduğu baskının yanında üniversiteler üzerinde yaptığı değişiklikler ve daha bir çok faaliyetleriyle ülkede demokrasinin yerleşmesinde önemli bir engel olmuştur. Elinde bulunan güçten yararlanarak, muhalefetin sesini kesmek ve kendi boyunduruğu altında faaliyet göstermesi konusunda çaba sarf etmiştir. 1954 ve 1957 seçimlerini de art arda kazanması gücünü daha da arttırmasına ve politikalarını rahat uygulamak adına uygun bir zemin hazırlamıştır. Parti kendi içinde dahi görüş ayrılıklarına müsaade etmemiştir. İktidar ve muhalefet arasındaki bu çatışma ülke geneline yayılmış ve toplumsal bir sorun haline gelmiştir.

Bu çatışmanın yanı sıra iktidarın yanlış ekonomik politikaları sonucu artan işsizlik ve enflasyon oranı da bir askeri müdahaleye zemin hazırlamıştır. Bu müdahale ülke siyaseti açısından da önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. 1960 darbesi ve Başbakan Adnan Menderes'in idamı daha sonraki iktidarlar üzerinde de baskısını hissettiren bir askeri vesayet sürecinin başlangıcı olmuştur. 1961 ve 1989 yılları arasındaki cumhurbaşkanlarının tümünün asker kökenli olması bunun en açık göstergesidir.

Bu sürecin daha iyi anlaşılabilmesi için 27 Mayıs'a kadar olan süreçten kısaca bahsetmek gerekmektedir. İkinci dünya savaşından galip ayrılan devletler dünya genelinde tek parti ya da tek adam yerine daha demokratik bir rejim öngörmüşlerdir. Ayrıca Sovyetlerin Türkiye'ye nota vererek bazı toprak taleplerinde bulunması da çok partili hayata geçiş açısından önemli olan dış faktörlerden biridir (Timur 1991: 43).

Yine tek parti iktidarı döneminde yaşanan bütçe açığı, hayat pahalılığı vb. ekonomik nedenler dolayısıyla CHP'nin içinde de bir muhalefet kanadı oluşmaya başlamıştır (Eroğul 2003: 26).

Toprak Kanunu'nun mecliste kabul edilmesi nedeniyle CHP(Cumhuriyet Halk Partisi) içindeki muhalif kanattan; Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'den oluşan grup daha sonra Türk siyasi hayatında "Dörtlü Takrir" olarak anılacak, hükümetten daha demokratik bir yönetim tarzına geçilmesini isteyen bir istek paketi sundu. Bu paketin CHP tarafından reddedilmesi üzerine de Demokrat Parti resmen kuruldu (Albayrak 2004: 44).

Bundan sonra ise güçlü bir iktidar ve muhalefet mücadelesi ortaya çıkmıştır. DP'nin (Demokrat Parti) ekonomik açıdan liberal söylemlerinin ardından CHP hükümeti de ekonomi konusunda radikal değişiklikler yapmıştır. 1946 yılında yapılan seçimlerden CHP galip çıkmış fakat bu seçimlerde DP aleyhine haksız uygulamalar yapıldığı iddiasıyla gerginliğin ilk fitili ateşlenmiştir.

DP'nin istemleri yönünde seçimlerin denetiminin hakimler yolu ile takip edilmesi ve Yüksek Seçim Kurulunun kurulması ile Seçim Kanunu kabul edilerek, yürürlüğe sokulmuştur. Zorlu bir meclis döneminin ardından yeni seçimler için belirlenen tarih 14 Mayıs 1950 olmuştur. Bu seçimlerde yapılan en önemli değişiklik,

aynı zamanda CHP'nin de iktidardan düşmesine de yol açan nispi temsil yerine çoğunluk sisteminin kabul edilmesi olmuştu. Aslında yanlış politika güderek kabul ettiği bu değişiklik ile CHP, DP'ye yakın oy almasına karşılık çok daha az milletvekili çıkarmıştı (Yıldırım 2004:132).

1950'li seçimlerinden DP'nin galip çıkmasıyla birlikte Türk siyasi hayatında yeni bir dönem açılmış oluyordu..

Yıllardır CHP elinde yönetilmiş ve yönlendirilmiş bulunan ordu ve bürokratik kademelerin yeni parti ve iktidara alıştırılma sürecine girmesi gerekmektedir. Keza bu kademeler, hâlâ CHP'ye taraf ve yakın bir görüntü vermekteydi ve her an bir tehlike ile karşılaşılma durumu söz konusuydu (Eroğul 2003: 97-98).

Bu nedenle DP ordu idaresinde önemli değişimler yapmış ve çok kısa bir sürede gelişen tayin ve atamalara imza atarak bu tehdidi bir nebze de olsa bertaraf etme yoluna gitmiştir. Yine bu süreç içinde halk arasındaki meşruiyetini pekiştirmek adına Arapça ezan ve genel af gibi faaliyetlere gidilmiştir (Albayrak 2004: 207-209).

Muhalif seslere kendi içinde dahi tahammül edemeyen DP'nin muhaliflere karşı olan tutumu da oldukça sert olmuştur. Bu süreç içindeki en çarpıcı olay ise DP hükümeti kararı ile CHP'ye ait olan gayrimenkullerin hazineye devredilmesi olmuştur. Muhalefette kaldığı dönemde sürekli bu tarz olayları dile getiren DP'nin muhalefet konusundaki tutumu oldukça çelişkilidir.

Bu sıralarda gündemde olan en önemli dış politika konusu, Türkiye'nin NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) üyeliği ve Kore Savaşı'ndaki tutumu olmuştur. İktidara gelen Demokrat Parti Hükümeti, CHP'den çok daha fazla NATO üyeliğini istemekteydi. Bu amaçla oldukça çaba sarf etmişti. Batılı Demokrasiler açısından DP'nin iktidara gelmesi, Sovyetler karşısında kazanılan müthiş bir zaferdi. Nitekim New York Times gazetesinde, 17 Mayıs 1950 tarihli bir yazıda "Bu hayret verici sonuçtan sadece Türkler değil Batı Demokrasileri de ne kadar gurur duysa azdır" demiştir (Aktaş 1998: 24).

Bu sırada çıkan Kore Savaşı bir fırsat olarak görülmüş, Bakanlar Kurulunun aldığı kararla NATO'ya girebilmek adına Kore'ye 4500 kişilik askeri güç gönderilmiştir.

Karar olumlu karşılanmış olmakla beraber TBMM'ye danışılmadan böyle bir karar alınmış olması eleştirilmiştir. Yine bu dönemde Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve basın alanında tepki çeken kanunlar çıkarılmasına rağmen 1954'te yapılan seçimlerde DP oylarını arttırarak iktidarda kalmayı sürdürmüştür. Bu zaferin verdiği güvenle DP iktidarının daha radikal kararlar aldığı bir sürece gidilmiştir.

Bu dönemde en dikkat çeken gelişme ise Millet Partisi'ne oy veren Kırşehir'in ilçe yapılması olmuştur. Bu dönem de DP memurlar alanında yapılan düzenlemelerle kendisine muhalif olan kamu görevlilerini de tasfiye çabası içine girmiştir (Teziç 1976: 267).

1954 sonrası dönem ise DP iktidarı için sancılı bir süreci de beraberinde getirmiştir. Ülke genelinde ekonomik sıkıntıların baş göstermesi ve parti içindeki muhalefetin de hissedilir seviyeye gelmesiyle birlikte Menderes Hükümeti çok daha sert tedbirlere başvurmuştur. Basın özgürlüğünün kısıtlanması, Toplantı ve Gösteri Yürüyüş Hakkının sınırlandırılması ve diğer parti üyelerinden birkaç ismin tutuklanması ortamın daha da gerilmesine sebep olmuştur. Bu gelişmelerin ışığında gidilen 1957 seçimlerinde ise DP oylarını düşürmüş, CHP ise arttırmıştır (Şavkıl 2019: 142-143).

1957 seçimleri sonrasında da sular durulmamıştır. Bu dönemde Menderes ve İnönü arasında şiddetli bir söz düellosu başlamış ve her gidilen yerde yeni olaylar yaşanmıştır. Bilhassa İnönü'nün Konya ziyareti sırasında halkla polis arasında çıkan çatışmalar ve Kayseri'de ortaya çıkan olaylar sonucunda DP iktidarı olağanüstü toplanarak, CHP hakkında meclis soruşturması açılmasına karar vermiştir. DP'nin önergesinde CHP'nin iktidarı meşru olmayan yollarla ele geçirmek için hücre örgütü kurmak ve silahlanmak gibi çeşitli iddialarda bulunuyordu (Taşpınar 1966: 133-135).

Bu amaçla bir komisyon kurulması önergesi Meclis tarafından kabul edilirken, 15 kişiden oluşacak bu komisyonun yetkilerini belirleyen bir kanun çıkarılması, DP için sonun başlangıcı olmuştur. Keza kanun çok geniş haklar içinde büyük yasaklar ilan ediyordu. Bunun üzerine İstanbul'da başlayan öğrenci olaylarının yanı sıra Ankara'da Harbiyeliler, yürüyüş düzenlemiş ve böylece ordu, DP karşısındaki konumunu belli etmiş oluyordu. Aslında olabilecek durumların habercisi olan bu yürüyüş, Menderes tarafından yeterli şekilde algılanmamış ve

kendisine yapılan uyarıları dikkate almamıştır. Keza, Menderes, kurtuluşu halkta buluyor, halka fazlasıyla güveniyor ve onlardan destek, teselli buluyordu (Maman 2013: 203).

Daha sonra ise Menderes'in Eskişehir'e yaptığı ziyareti askerlerin sırtı dönük olarak karşılaması ilerleyen günlerde olacak ihtilalin en ciddi sinyallerinden biridir. 27 Mayıs'ta Çankaya'nın ele geçirilmesiyle asker tarafından yönetime el konulmuştur. Menderes ve Bayar yakalandıktan sonra kurulan komisyonla birlikte de cezaların ve idamların başladığı yeni bir sürece girilmiş ve DP iktidarı son bulmuştur.

4.2.2. 1980 Darbesi

12 Mart muhtırası sonrası dönemde yapılan düzenlemeler bir türlü toplum içindeki sorunları çözüm getirememiştir. İktidarla muhalefetin bir türlü uzlaşamaması ve sağ-sol kutuplaşması toplumun içinde bulunduğu kriz ortamını daha da derinleştirmiştir. Bunların yanında köyden kente olan göçlere bir çözüm getirilememesi ve Cumhurbaşkanının meclis tarafından bir türlü seçilememesi de ülkedeki kriz ortamında önemli bir sebep teşkil etmiştir. Bu durum toplum içinde de bir darbe beklentisi yaratmıştır.

Yine bu dönemde tırmanan anarşi ve terör olayları nedeniyle birçok parlamento üyesinin ordu komutanlarını ziyaret ederek ülkeyi bu durumdan çıkarabilecek tek kurumun TSK olduğunu dile getirmeleri olabilecek bir darbenin en önemli işaretlerindendir.

Nitekim Ağustos ayında Genelkurmay Başkanı tarafından İç Hizmet Yasasının Silahlı Kuvvetlere verdiği yetkilerden bahsedilmeye başlanmıştır. Bu uyarı ve gelişmelere rağmen siyasal iktidarın kayıtsız kalması 27 Aralık 1979'da Silahlı Kuvvetlerin Cumhurbaşkanı'na bir uyarı mektubu göndermesine neden olmuştur. Askerlerin açıkça uyarısına rağmen uyarı mektubunun verildiği 27 Aralık 1979'dan 12 Eylül 1980 tarihine kadar Türkiye'nin sorunlarını çözecek güçlü bir hükümetin kurulması bir yana, 5 ayda 115 tur oylama yapıldığı halde cumhurbaşkanlığı seçimi dahi sonuçlandırılmamıştır. Sonunda 12 Eylül 1980 günü TSK, İç Hizmet Kanunu'nun kendisine verdiğini ileri sürdüğü yetkiye dayanarak yönetime el koymuştur (Öcal 2009: 9).

1970'lerin ortasından itibaren işçi sınıfının mücadelesi ve sol hareketlerde yükseliş görülmüştür. Bu süreçte toplumsal hayattaki şiddet ve baskı olayları baş göstermiştir. Toplumsal gerginliğin artmasında 1977'de 1 Mayıs katliamı, Kahramanmaraş, Çorum, Malatya, Sivas, Bingöl olayları ve sol ve sağdan sembolik isimlere düzenlenen suikastlar etkili olmuştur. Solun bazı grupları şiddetli bir yöntem olarak kullanmaya başlamış ve yine bu süreçte radikal milliyetçi bir kesim vatani koruma kaygısı söylemi ile bu şiddet sarmalının parçası haline gelmiştir (Akça 2013: 184).

1960 darbesi ile demokrasi vurgusu ön plana çıkarken, 1971 muhtırasında demokrasi ve Cumhuriyetin bekası, 1980 darbesinde devletin bekası, 1997'de 28 Şubat sürecinde ise devletin bekası ve demokrasi söylemleri ön plana çıkmıştır. Her darbe yapılırken onu halk nezdinde meşrulaştırmak için bu şekilde çeşitli söylemlere başvurulmuştur (Dursun 2002-2003: 137).

Darbenin gerçekleşmesinden sonra devlet yönetimini ele alan Türk Silahlı Kuvvetleri, kendisine yönelik eleştirilerin de etkisiyle yönetimi sivillere bırakacağını açıklamış, ancak bundan önce yeni bir anayasa yapılması gerekliliğini ortaya koymuştu. Zaten 1980 müdahalesinden sonra MGK'nin (Milli Güvenlik Kurulu) ülkeyi yeniden yapılandırma projesinin en önemli aracı, yeni bir anayasa idi. Bunun için öncelikle "Kurucu Meclis" hakkında kanun çıkarıldı. Böylece ara rejimin kurucu (anayasal) ve yapıcı iktidarı yeniden düzenlenmiş oluyordu. Kurucu Meclis anayasa taslağı hazırlamak için Anayasa Komisyonu kurup, görev dağılımını yaptıktan sonra çeşitli kurum ve kuruluşlardan görüşlerini istemiş (üniversite, sivil toplum kuruluşları, vs.) ve oluşan raporları kitaplaştırmıştır. Kurucu Meclis çalışmalarının aksamaması adına gerekli tahakkümü sağlayabilmek için oldukça anti-demokratik uygulamalarda bulunmuştur. Örneğin; Anayasanın açıklanması ve tanınması serbestken eleştirilmesine izin verilmemiştir. Ortaya sürülen bir psikolojik baskı unsuru da anayasanın kabul edilmemesi halinde askeri yönetimin devam edecek olmasıdır. Sonuçta bu şartlar altında hazırlanan Anayasa oylanmış ve halk oylaması sonucunda büyük çoğunlukla kabul edilmiştir (Tanör, Boratav, Akşin 2000: 26-50).

28 Şubat sürecinin de daha sağlıklı bir şekilde analiz edilebilmesi için 1980'lerden sonra yaşanan değişime değinmek gerekmektedir. 12 Eylül darbesinden

28 Şubat sürecine kadar ki süre zarfında Türkiye sosyolojik açıdan büyük bir değişim geçirmiş ve merkez ile çevre arasındaki mesafe azalmıştır. Bu da b siyasal ve toplumsal gerginliklerle beraber büyük değişimler getirmiştir. Bu süreç içerisinde Kürt, İslami ve Alevi kimliği ön plana çıkmış ve çatışmalar daha da derinleşmiştir. 28 Şubat sürecinde merkeze yönelen hakim kimlik İslamcılık olmuştur ve Laik kesim ile İslami kesim arasındaki çatışma artmıştır.

Merkez-çevre ilişkisini Türkiye'deki temel bölünme eksenini olarak gören yazarlar, çalışmalarında yaşam tarzları, kültür ve ideoloji gibi statü temelli unsurlar üzerinde dururlar. Bu yazarlara göre modern Türkiye'de merkez, Kemalizm tarafından temsil edilmektedir; dolayısıyla Kemalist devlete uzak ve karşıt olanlar siyasi, iktisadi ve ideolojik düzeylerde dışlanmış ve çevreye itilmişlerdir (Mardin 1973: 84).

İslamcılığı yok olmaya mahkûm geri bir ideoloji olarak tanımlayan modernleşme kuramını haklı olarak eleştiren bu kuramsal perspektife göre siyasal İslam, Kemalist devlete ve onun ideolojisine yakınlıkları sayesinde ayrıcalıklı bir konuma yerleşmiş olan toplumsal aktörler karşısında yükselmeye çalışan karşı seçkinlerin hareketidir. Yine bu yaklaşıma göre, "Cumhuriyetçi seçkinler ile İslamcılar arasındaki güç ve iktidar mücadelesi 'habitus', kültürel kodlar ve yaşam tarzları alanında yer almaktadır" (Göle 1997: 52).

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki İslamcılık farklı sınıftan insanlara farklı şeyler vaat etmiştir. Bu açıdan Refah Partisi, kentli yoksulların, üst ve orta sınıfların bazı kesimleri tarafından statükoya karşı harekete geçirilmesi olarak tanımlanan (Di Telia, 1997) popülist hareketlerin bu klasik tanımına uygun bir yapıdaydı. (Buradaki kavramın, ülkemizde yaygın olarak kullanılan "popülist" kelimesinden farklı bir anlam taşıdığına dikkat edilmelidir). Açıkça saptanabilir ama birbirlerine zıt çıkarılara sahip olan bu farklı toplumsal sınıflar ve sınıf kesimleri, yine de çıkarlarını Kemalizm karşıtlığı gibi ortak bir tema etrafında dile getirmekteydiler. İslamcı hareket, bu farklı çıkarları Kemalizm karşıtlığının ve İslami yaşam tarzına yönelik taleplerin ifade edildiği bir söylem içinde başarıyla eritebildi (Gülalp 2003: 44).

90'lara gelindiğinde artık farklı kimliklerle insanlar kendini nitelemektedir; Kürt, İslamcı, laik, kentli gibi vasıflar ön plandadır ve böylece kültürel talepler

ekonomik taleplerden öncelikli hale gelmiştir. Bu yeni kimliklere vurgu yapılmasının nedeni ise daha önce dışlanan bu kesimlerin aydını, medyası ve kaynak oluşturmaları bakımından güçlenmesidir; bir diğer neden de küreselleşme olarak ortaya konmuştur. Küreselleşme, paradoks gibi görünse de yerel anlamda bireysel kimliklere sahip çıkılmasına sebebiyet vermiştir. 1990'ların şartlarına geri dönecek olursa bir temsiliyet krizinin yaşandığı açıkça görülmektedir (Akın 2000: 38).

Bu süreç içerisinde merkezi partiler farklı görüşlere mesafeli yaklaşım merkezîyetçi görüşü benimsemişlerdir. Değişen toplumsal taleplere cevap veremeyen siyasi yapı nedeniyle toplumsal gruplar arasında çatışmalar ortaya çıkmış ve kopuşlar olmuştur. Düşünce ayrılıkları daha derinleşmiştir. Yine bu dönemde İslami burjuvazi ekonomik anlamda özelleştirme ihalelerine girecek kadar büyük bir gelişme göstermiştir. Ancak bu yükseliş 28 Şubat süreciyle büyük bir kesintiye uğramıştır. Ancak Müslüman elitler bu süreç içinde çatışmadan ziyade kendilerini sisteme uyumlu bir hale getirebilmek için eklemleme yollarını tercih etmişlerdir.

4.2.3. 28 Şubat Süreci

Her şeyden önce “28 Şubat süreci nedir?” sorusunun tek bir cevabı yoktur; aksine pek çok cevabı vardır. Olaya nereden baktığınıza, aktörleri arasında yer alıp almadığınıza, sürecin maliyetlerinden ne kadar etkilendiğinize, daha genelde de demokratik sürece dışarıdan müdahaleye ilke olarak sıcak bakıp bakmadığınıza bağlı olarak vereceğiniz cevabın değişmesi kaçınılmazdır. Nitekim bu süreç aktörlerinden bazılarının göre *demokrasiye balans ayarı yapmaktır*. Bu sayede rayından çıkmakta olan demokrasi, *tekrar olması gereken çizgiye çekilmiştir*. Aktörlerinden kimine göre 28 Şubat süreci *post-modern darbedir*; silahlar konuşmadan askerler siyasete müdahale etmiş, iktidarı değiştirmiş, geleneksel darbe araçlarını kullanmadan aynı sonucu elde etmiştir. Yine aktörlerinden bazılarının göre 28 Şubat bir *askeri darbeyi önleme hareketidir*, gelmekte olan askeri darbe alınan önlemler sayesinde önlenmiştir. Bazılarının göre ise 28 Şubat süreci *sivil darbedir*. Askeri-sivil bürokrasi, medya ve iş dünyası irtica tehdidi ve laikliğin elden gitmesine karşı el ele vermiş, mevcut iktidara karşı direnişe geçmiş ve yönetimi değiştirmeyi başarmıştır. Yine bir başka görüşe göre ise 28 Şubat bir darbe değildir; zira Meclis kapatılmamış, partiler

(bir-ikisi dışında) yerinde kalmış, anayasa lağvedilmemiş ve dolayısıyla darbenin tipik şartları gerçekleşmemiştir (Kongar 2000: 89 112).

Bu sürece giden yolun başlangıcını 28 Şubat olarak görmek hatalı bir tespittir. Bu olayların gelişimini 1950’de Demokrat Parti’ye kadar götürmek mümkündür. Çünkü TSK her zaman irtica faaliyetlerini Laik Türkiye Cumhuriyeti adına bir tehdit olarak görmüş ve bu tehdide karşı ülkenin savunma mekanizması üstlenme misyonunu kendinde görmüştür. Ülkenin Darbe geçmişinde önceki başlıklarda da değinildiği gibi bu sürecin ilk 3 müdahaleden farklı bir yere koyulması gerekmektedir. Çünkü ilk üç müdahale her yönüyle olmasa da genel olarak bir benzerlik arz etmektedir. Fakat 28 Şubat süreci bunlardan farklı olarak hızlı ve ağır olmamış, bir gelişim süreci içerisinde etkilerini göstermiştir. Bu süreçte TSK silahlı gücünden ziyade medyadan aldığı destekle birlikte psikolojik savaş yöntemleriyle kamuoyu oluşturma yoluyla inandığı doğruları halka aşılama çalışmıştır. Zaten 28 Şubat sürecinin postmodern darbe olarak nitelendirilmesinin esas sebebi de budur.

Bu dönemin sağlıklı bir biçimde analiz edilebilmesi için TSK ve medya arasındaki ilişkiye değinilmesi gerekmektedir. Bu dönemin en önemli özelliği Cumhuriyet tarihinde hiç olmadığı kadar medya ve TSK ilişkilerindeki yoğunluktur. Peki TSK, medya ile olan bu ilişkisiyle ne elde etmek istemektedir? Öncelikle TSK değişen koşullar nedeniyle medyanın algı yönetiminde ne kadar önemli olduğunu kavramış ve bunu kullanarak irtica faaliyetlerini engellemek istemiştir. Medya bu dönemde TSK’nin Türk siyasi hayatına yaptığı müdahaleleri kah destekleyerek kah görmezden gelerek TSK’ni ülke demokrasisinin bir sigortası olarak görmüştür. İktidar mücadelesinin iki tarafı olduğunu, bunlarında Refah Partisi ve TSK olduğu fikrini halka empoze ederek herhangi bir askeri müdahalenin normal karşılanması için gerekli toplumsal zemini oluşturma amacı gütmüştür.

28 Şubat sürecini diğer müdahalelerden ayıran bir başka önemli unsur da diğerlerinde olduğu gibi mektup ya da silah yerine basın kullanılması olmuştur. Askeri müdahalede alınan kararlar MGK vasıtasıyla sağlandığı için anayasal açıdan herhangi bir meşruiyet sorunu teşkil etmemiştir. Ayrıca alınan kararların altında askerlerle birlikte sivillerinde imzasının bulunması dikkat çekilmesi gereken bir başka unsurdur.

Yine bu süreçteki önemli farklardan birini de 28 Şubat bildirisinin daha yumuşak ve özenli bir üslupla yazılmış olmasıdır. Bu bildirin en önemli özelliklerinden biri de bildirin tamamı yerine toplantıda görüşülen konuların kısa bir özetinin basın yoluyla halkla paylaşılması olmuştur. Konunun anlaşılması için bu bildiriye yer vermekte fayda vardır:

1. Anayasamızda Cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer alan ve yine anayasanın 4'üncü maddesi ile teminat altına alınan laiklik ilkesi büyük bir titizlik ve hassasiyetle korunmalı, bunun korunması için mevcut yasalar hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanmalı, mevcut yasalar uygulamada yetersiz görülüyorsa yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

2. Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar, devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak *Tevhid-i Tedrisat kanunu* gereği Millî Eğitim Bakanlığı'na devri sağlanmalıdır.

3. Genç nesillerin körpe dimağlarının öncelikle cumhuriyet, Atatürk, vatan ve millet sevgisi, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ülkü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların etkisinden korunması bakımından:

a) 8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurttan uygulamaya konulmalı.

b) Temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kuran kurslarının Millî Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

4. Cumhuriyet rejimine ve Atatürk ilke ve inkılaplarına sadık, aydın din adamları yetiştirmekle yükümlü, milli eğitim kuruluşlarımız, *Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun* özüne uygun ihtiyaç düzeyinde tutulmalıdır.

5. Yurdun çeşitli yerlerinde yapılan dini tesisler belli çevrelere mesaj vermek amacıyla gündemde tutularak siyasi istismar konusu yapılmamalı, bu tesislere ihtiyaç varsa, bunlar Diyanet İşleri Başkanlığı'nca incelenerek mahalli yönetimler ve ilgili makamlar arasında koordine edilerek gerçekleştirilmelidir.

6. Mevcudiyetleri 677 sayılı yasa ile men edilmiş tarikatların ve bu kanunda belirtilen tüm unsurların faaliyetlerine son verilmeli, toplumun demokratik, siyasi ve sosyal hukuk düzenininin zedelenmesi önlenmelidir.

7. İrticai faaliyetleri nedeniyle Yüksek Askerî Şûra kararları ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nden (TSK) ilişkileri kesilen personel konusu istismar edilerek TSK'yi dine karşıymış gibi göstermeye çalışan bazı medya gruplarının silahlı kuvvetler ve mensupları aleyhindeki yayınları kontrol altına alınmalıdır.

8. İrticai faaliyetleri, disiplinsizlikleri veya yasa dışı örgütlerle irtibatları nedeniyle TSK'den ilişkileri kesilen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında istihdamı ile teşvik unsuruna imkan verilmemelidir.

9. TSK'ye aşırı dinci kesimden sızmaları önlemek için mevcut mevzuat çerçevesinde alınan tedbirler; diğer kamu kurum ve kuruluşları, özellikle üniversite ve diğer eğitim kurumları ile bürokrasinin her kademesinde ve yargı kuruluşlarında da uygulanmalıdır.

10. Bu maddenin tam metnini Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini ilgilendirdiği için yayınlamıyoruz.

11. Aşırı dinci kesimin Türkiye'de mezhep ayrılıklarını körüklemek suretiyle toplumda kutuplaşmalara neden olacak ve dolayısıyla milletimizin düşmanca kamplara ayrılmasına yol açacak çok tehlikeli faaliyetler yasal ve idari yollarla mutlaka önlenmelidir.

12. *T.C. Anayasası, Siyasi Partiler Yasası, Türk Ceza Yasası* ve bilhassa *Belediyeler Yasası'na* aykırı olarak sergilenen olayların sorumluları hakkında gerekli yasal ve idari işlemler kısa zamanda sonuçlandırılmalı ve bu tür olayların tekrarlanmaması için her kademede kesin önlemler alınmalıdır.

13. Kıyafetle ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan ve Türkiye'yi çağ dışı bir görünüme yöneltcek uygulamalara mani olunmalı, bu konudaki kanun ve Anayasa Mahkemesi kararları taviz verilmeden öncelikle ve özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında titizlikle uygulanmalıdır.

14. Çeşitli nedenlerle verilen, kısa ve uzun namlulu silahlara ait ruhsat işlemleri polis ve jandarma bölgeleri esas alınarak yeniden düzenlenmeli, bu konuda

kısıtlamalar getirilmeli, özellikle pompalı tüfeklere olan talep dikkatle değerlendirilmelidir.

15. Kurban derilerinin, mali kaynak sağlamayı amaçlayan ve denetimden uzak rejim aleyhtarı örgüt ve kuruluşlar tarafından toplanmasına mani olunmalı, kanunla verilmiş yetki dışında kurban derisi toplattırılmamalıdır.

16. Özel üniforma giydirilmiş korumalar ve buna neden olan sorumlular hakkında yasal işlemler ivedilikle sonuçlandırılmalı ve bu tür yasa dışı uygulamaların ulaşabileceği vahim boyutlar dikkate alınarak, yasa ile öngörülmemiş bütün özel korumalar kaldırılmalıdır.

17. Ülke sorunlarının çözümünü "Millet kavramı yerine ümmet kavramı" bazında ele alarak sonuçlandırmayı amaçlayan ve bölücü terör örgütüne de aynı bazda yaklaşarak onları cesaretlendiren girişimler yasal ve idari yollardan önlenmelidir.

18. Büyük Kurtarıcı Atatürk'e karşı yapılan saygısızlıklar ve ATATÜRK aleyhine işlenen suçlar hakkındaki 5816 sayılı kanunun istismar edilmesine fırsat verilmemelidir (Öcal, 2009: 20-22).

Toplantı sonucunda basınla paylaşılan bildiri dışında hükümete yönelik bu 18 maddelik uyarı ve *yapılması gerekenler* listesi, toplantı gündeminin asıl kısmını oluşturmuştur. Basına gönderilen bildiriye bakıldığında “Çağdaş Medeniyet Yolu”, “Bölücü Terör”, “Devletin Bölünmez Bütünlüğü”, “Tedbir”, “Huzur ve Güvenlik”, “Hukuk Devleti”, “İstenmeyen Davranışların Yol Açacağı Yaptırım” kavramlarının sıkça tekrarlandığı görülmektedir. Bu kavramların yükleneceği asıl anlam kendini; kamuoyunun başlangıçta bilmediği 18 maddelik listede göstermektedir. Giriş bölümü olarak nitelendirilebilecek olan basın bildirisi; oldukça vakur bir dille yazılmış ve hatta askeri bir müdahale için gayet demokratik ve kibar sayılacak bir dilde ifadelerden oluşmuştur. Aslında toplantıda alınan kararlar, çok örtülü bir şekilde paylaşılmış olmasına rağmen, MGK'nun çok paylaşımcı bir hava içinde basına özel bir bildiri hazırlamış ve göndermiş olması da askerin yeni manevralarından biridir. Böylece; ulaştırılmak istenen mesaj kısıtlı bir alanda amaçlanan yere ulaşmış olmakla birlikte, basınla iyi ilişkiler kurulduğuna yönelik kanaat de güçlenmiş

olacaktır. Devamında halkın endişelerinin giderilmesi ya da askerin müdahil tavrının aklanması işlevini medya zaten kendiliğinden üstlenecektir (Öcal 2009: 24).

Toplantı gündeminin asıl kısmını oluşturan 18 maddelik asıl bölümde sıkça ‘‘Cumhuriyetin temel nitelikleri’’ dile getirilmiş, ‘‘Laiklik ilkelerinin Korunması’’ hususunun da önemine birkaç yerde özenle değinilmiştir. Bildiride yer alan demokratik, laik, sosyal hukuk devleti gibi kavramlarsa aslında olayın özetini oluşturan anahtar kavramlardır. Bu bildiri üzerinden verilmek istenen mesaj açık ve nettir. Mustafa Kemal Atatürk’ün kurduğu laik ve demokratik hukuk devleti irtica tehdidi altındadır ve bu kurumların koruyuculuğu da yıllarca bu görevi başarıyla ifa eden TSK’ya aittir.

Bu dönemde İstanbul büyükşehir belediye başkanı olan Tayyip Erdoğan, okuduğu şiirin bölücülüğü teşvik ettiği gerekçesiyle Diyarbakır DGM tarafından mahkum edilmiş, vakıf yöneticilerinin evlerine seri baskınlar düzenlenmiştir. İÜ Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu’nda sınava giren başörtülü öğrenciler, çevik kuvvet ekiplerince zorla dışarı çıkarılmış, bunu takiben başörtüsü yasağı bütün kamu kurumlarında uygulanmaya başlanmış; bu yasağa ilahiyatlar ve imam-hatipler de dahil edilmiş, hatta bazı üniversitelerde ‘‘ikna odaları’’ kurulmuş, Yeniden Doğuş Partisi Genel Başkanı Hasan Celal Güzel, Kayseri’de türban yasağına ilişkin sözleri üzerine dava açılarak tutuklanmıştır (Akın 2010: 43).

AKP’yi tek başına iktidara taşıyan faktörlerin başında radikal İslamcı çizgiden kendini ayırıştırması ve daha ılımlı bir muhafazakar demokrat söylemi benimsemesi gelmektedir. 28 Şubat sürecinden sonra post-İslamcı entelijansiya daha kapsayıcı bir modernite dili kullanarak hem meşruiyetini güçlendirmiş hem de Kemalist devlet hegemonyasına karşı gerek iç gerekse de dış ittifaklar geliştirmeyi başarmıştır (Bölükbaşı 2012: 179).

Sonrasında hükümet kanadından yapılan açıklamalarda dikkat çeken noktalar; söylemlerin moderniteyle uyumu, İslami söylemin yumuşatılması ve Batı dünyası ile bütünleşme çabasıdır. Ancak moderniteyle uyumlu bu tavır sağ iktidarlar açısından AKP’ye has bir durum değildir.

Kemalizmin hegemonik olduğu dönemdeki İslamcı muhalefet, büyük ölçüde Kemalizm ile aynı modernist varsayımları paylaşıyordu. Kaygılan aynıydı: Nasıl

modernleŖeceđiz? Ama bu soruya verdikleri yanıt farklıydı; önerdikleri yol, seküler milliyetçiliğe alternatif bir yoldu. Kemalist sekülerizmin İslam'ın bastırılmasını savunan katı yorumlarından farklı olarak, İslami modernizmin bakış açısına göre Müslüman toplumlar gayet güzel modernleşebilirlerdi. 1970'lerin İslamcı siyasal partisi Milli Selamet Partisi'nin (MSP) savunduğu görüşler buna iyi bir örnek oluşturur. MSP'nin kurucusu Necmettin Erbakan, siyasete atılmadan önce İstanbul Teknik Üniversitesinde makine mühendisliği profesörüydü. Hem Müslüman geleneğinden hem de aldığı teknik eğitimden her zaman gurur duyan (ve üniversitede popüler bir hoca olduğu anlaşılan) Erbakan'ın kamu yaşamı boyunca defalarca tekrar ettiği Ŗu sözler çok çarpıcıdır: Batı teknolojisinin kaynağı 7. ile 14. yüzyıllar arasındaki Müslüman dünyada bulunabilir; dolayısıyla, bugün "biz" (yani Müslüman dünya) Batı'ya entelektüel mülkiyet haklarımızın bedelini ödeyecek olsaydık, "onlar" kesinlikle iflas ederlerdi. Bu ifade, Batı teknolojisi ve kurumların aslen Müslüman kaynaklı olduğunu, dolayısıyla da onları kabul etmenin otantikliği bozmayacağını iddia eden modernist İslamcılığın tipik bir örneğidir (Toprak 1984: 123, 127).

İslamcılar 28 Şubat öncesinde Kemalist devlet hegemonyasına cepheden taarruza geçmişken, 2000'lerde post-İslamcılar eleştirileriyle baskıcı devleti kendi paylarına daha makul hale getirmiş, egemen bloğa dahil olmuş, ittifakları genişletmiş ve son kertede hegemonyayı kaldırmak yerine yeniden üretmişlerdir. AKP'nin iktidara geliŖi radikal İslamcıların gözünde devleti daha meşru kılmış, radikal İslamcılığı ılımlılaştırarak sisteme çekmiştir. Artık mesele devleti İslamileştirmek değil, İslami değerlere saygı duyan yöneticilerin toplumda İslami yaŖantıya müdahalede bulunmamalarıdır. Ne devlet İslam'a ne de İslam devlete karışmalıdır (Bölükbaşı 2012: 184).

AKP hükümeti toplumun her iki kesiminin de katı ve sınırları belli ideolojisine karşı farklı ve ılımlı bir tarz getirmiştir. İlimli tavrının meyvelerini de hem iç hem de dış ittifaklarının desteğiyle fazlasıyla almıştır. Uzun bir süre devam eden kutuplaştırma ve siyasal istikrarsızlık dönemi sonrasında AKP'nin bu politikası yatıştırıcı bir görev üstlenmiştir. Ayrıca 28 Şubat sürecinde yıpranan İslami kesim için de yeni bir umut olmayı başarmıştır.

Gülalp ise İslami partilerin yükselişini şöyle açıklamıştır: “ Modernizmin küresel çapta krize girmesi ve Batı medeniyetinin evrenselcilik efsanelerine yöneltilen eleştirilerin çoğalmasıyla birlikte, Kemalist proje de inandırıcılığını yitirmeye başladı. Avrupa medeniyetinin evrensel olma iddialarının yapı bozumu ve onun aslında hegemonik bir proje taşıyan yerel bir kültür olduğu düşüncesinin yaygınlaşması, alternatif medeniyet görüşlerinin savunulabilmesine olanak tanıdı. Nasıl Batı’da modernizme dayalı ideolojilerin içine düştüğü kriz çok sayıda postmodernist kimlik siyasetine yol açıyorsa Türkiye’de de modernleşme projesinin krizi İslamcı kimlik siyasetine yol açtı. Batıcılık karşıtlığı, merkeze karşı çevrenin savunulması ve İslam kültürünün tikelliğinin vurgulanması gibi İslamcı temalar, postmodern duyarlılıklara sahip (örneğin, Batı’daki benzerlerinin çevrecilik ve çok-kültürlülük gibi siyasal projelere sanıldığı) yeni kuşak öğrenci ve aydınların özlemlerine hitap etmeye başladı. Diğer bir deyişle, postmodern durum Türkiye’nin Batılılaşma projesinin tartışılmaz kabul edilen doğrularının sorgulanmasına olanak sağlayarak, o güne kadar geniş destek bulamamış bir hareketin yaygın kabul görmesine katkıda bulundu (Gülalp 2003: 56).

4.3. 15 Temmuz Süreci

15 Temmuz sürecinin sağlıklı bir biçimde analiz edilebilmesi için geçmişle bağlantılı bir şekilde ele alınması gerekmektedir Batı toplumları kendi iç kırılmaları olarak modernleşme sürecini Aydınlanma, Sanayi İnkılabı ve Fransız İhtilali’ne dayandırmaktadır. Türkiye’nin modernleşme sürecinin başlangıcı ise Osmanlı’dan sonra Cumhuriyetin ilanı ile başlayan kırılmadır. Osmanlı İmparatorluğunda Müslüman tebaa açısından padişahın hilafet makamını temsil etmesi nedeniyle dinden kaynaklanan bir meşruiyeti vardır. Gayrimüslim tebaa açısından ise devlet askeri güç üzerinden meşrulaştırılmıştır. Yani devlet yöneticilerinin buldukları makamların meşruiyetini topluma anlatmak gibi bir derdi yoktur. Cumhuriyet dönemi ile birlikte ise artık yöneticilerin oturdukları makamın meşruiyetini sağlamaları gerekiyordu. Bu modernleşme sürecinin amacı yönetimde söz sahibi olmayan sessiz yığınlar yerine çağdaş yönetim biçimini özümsemiş bilinçli bireyler yetiştirmektir.

Fakat geçmişten gelen bir kültürel miras vardı. Nitekim Cumhuriyet ilan edilmesine rağmen uzun yıllar seçim yapılmayarak ya da formalite seçimlerle sistem yürütülmeye çalışıldı. Çünkü geçmişten gelen miras yoğun ve bu nedenle toplumsal dönüşüm sürecinin icrasının da kısa sürede gerçekleşmesi mümkün görülüyordu. Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte kurucu iktidar da askeri vesayet vasıtasıyla iktidar üzerindeki gücünü hissettirmiş ve darbelerle demokrasinin kesintiye uğradığı bir süreç başlamıştır. Demokrasinin kurumsallaşmadığı Türkiye’de bu dönem belli başlı sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu süreç içerisinde sağ-muhafazakar kesimin darbeleri kanıksadıkları, onayladıkları veya meşru gördüklerini söylenemez. Fakat bunlara karşı örgütlü bir tepki koyduklarını da söylemek mümkün değildir. Verilen tepkiler oldukça mikro boyutta kalmıştır. Tabii bunda Osmanlı’dan kalan bakiyenin de önemli bir rol oynadığını söylenebilir. Bundan dolayı afaki durumlarda dahi bu kesim devlete olan bağlılığını muhafaza etmiştir. Bu nedenle 15 Temmuz Kalkışması bu kesimin de sokaklara inerek makro boyutta tepkisini koymasından büyük önem taşımaktadır.

Önceki davalarla darbe planlayanların ya da yapanlara hesap sorulması ve 27 Nisan 2007’deki e-muhtıraya karşı iktidarın gösterdiği duruş ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte haber alma konusunda gelinen düzey toplum nezdinde daha darbe olmaz gibi bir düşünce uyandırmıştır. Bu nedenle daha önceki tecrübelerle de dayanarak geniş bir halk kitlesinin ortaya böyle bir tepki koyması önemlidir.

4.3.1. Darbe’nin Analizi

15 Temmuz darbe girişimi Türk siyasi tarihinde görülen diğer darbelerin hiçbirine benzememektedir. Darbe hazırlanışı, uygulanışı, aktörleri ve sonucu itibarıyla diğerlerinden farklı bir görünüm arz etmektedir. Genel olarak hükümetin politikalarından rahatsız olan TSK’nin komuta kademesi, anayasadan da güç alarak yönetime el koymayı meşru görmüştür.

Cumhuriyet döneminde gerçekleşen darbe ve darbe girişimlerinin ortak özelliği, ordunun kendisini devletin kurucu ve koruyucu unsuru olarak görmesi ve sivil hükümet üzerinde bir güç ve yetkiye sahip olduğunu düşünmesidir. Ordu mensuplarının kendilerine ilişkin böyle bir hak ve yetkiyi görmelerinin birçok nedeni vardır. Bu nedenlerden birisi de, Kurtuluş mücadelesini kazanan askerlerin, aynı

zamanda Cumhuriyet rejimini de kuran kesim olmasıdır. Bağımsızlık mücadelesinde sivil erkanın etkisi ve rolü tartışmalı olsa da, gerçek şu ki, askeri sınıf, bu mücadelenin hem baş aktörü, hem de uygulayıcısı olmuştur. Haliyle askerler, kendilerini ülkenin selametinden ve gidişatından sorumlu görmekte, aldıkları eğitimde onları bu yönde kanalize etmektedir (Duman, 2016: 111).

Türkiye’de gerçekleşen darbe girişimlerinin hiçbiri toplumsal manada olduğu gibi birçok perspektiften bakıldığında da bir kazanç sağlamamıştır. Ayrıca uluslar arası alanda ülke imajını sarsmış, ekonomik açıdan çalkantılı bir süreç içerisine sürüklemiş ve insan haklarını rafa kaldırmıştır. Her darbeden sonra ülke bulunduğu durumdan çok daha kötü bir duruma gerilemiştir. Süreklilik kazanan bu girişimler sebebiyle ülkenin gelişimi de sekteye uğramıştır. Bu nedenle darbeye zemin hazırlayan koşulların iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Son girişim hariç tutulduğunda Türkiye’de yaşanan darbe girişimlerinin nedenini TSK’nin keyfi tutumu ya da iktidar hırsı olarak ele almak yanlış bir değerlendirme olur. Darbelerin nedeninin anlaşılması için geçmişten günümüze tarihsel yelpazede bir toplumsal çözümleme yapılması gerekmektedir.

Geçmiş darbelerin başarılı olmasının ana sebeplerinden birisi geniş bir koalisyon tarafından desteklenmesi ve teşvik edilmesiydi. Ancak günümüzde sosyal medyanın varlığı, medyanın çoğullaşması ve yerel yönetimlerin güçlenmesi ile birlikte darbe kültürüne karşı eleştirel bir tavır ortaya çıkmıştır. Ayrıca 1980 darbesinden sonra cezaevlerinde toplumun her kesiminden bireylerin yaşadığı travmanın yanı sıra bu sürecin iyi yönetilememesi sonucu Kürt sorununun da siyasallaşması darbelerin ülkeye verdiği zararlar toplumsal bellekte sağlam bir yer edinmiştir.

Bu nedenlerden dolayı da 15 Temmuz darbe girişimini bir kenara koymak gerekmektedir. Çünkü bu darbe girişimi yarım asırdan beri büyüyen ve gelişen, ülkenin tüm kurum ve kuruluşlarında yapılanan bir terör örgütünün nihai amacını oluşturmaktadır.

Bu darbe girişiminin diğerlerinden farkı şu nedenler altında incelenebilir:

-15 Temmuz darbe girişiminin diğerlerinden ayıran en temel farklardan biri darbenin sorumluluğunu üstenenlerin kendilerini gizlemiş olmalarıdır. 1960

darbesinde, darbeyi yapan ekibin içerisinde olan Albay Alparslan Türkeş, radyoda darbe bildirisini doğrudan kendisi okumuştur. Darbeyi kimlerden müteşekkil bir ekibin yaptığı bilinmekteydi ve daha sonraki yıllarda gerçekleşen doğrudan ve dolaylı darbe girişimlerinin tamamında, darbe sürecinin komuta ekibi kendilerini açıkça ortaya koymuş ve sorumluluğu üstlenmişti. Halbuki 15 Temmuz darbesini yapanlar “Yurtta Sulh Konseyi” ismi dışında halka sürecin komuta ekibi hakkında herhangi bir bilgilendirme yapmamışlar ve kendilerini saklama yolunu tercih etmişlerdir (Alpan 2016: 254).

-Türkiye’deki darbeleri, kendini resmi ideoloji ile özdeşleştirmiş olan bir ordu yapılanmasının siyasetin gidişatına müdahalesi olarak görmek mümkün olsa bile bu durumun 15 Temmuz darbe girişimi için söylenmesinin mümkün olmadığı çok net ortadadır. Daha önceki dönemlerde askerin özellikle laiklik ile ilgili kaygısı veya kaygı iddiası ile hareket ettiği söylenebilir. Lakin FETÖ üyesi darbecilerin laiklik gibi bir kaygı bir tarafa, laik devlet yapısının hiçbir şekilde kabul etmeyeceği bir örgüt yapısından geldiği söylenebilir. Bu yönüyle de diğer darbeler ile temelde bir farklılık sergilemektedir (Akıncı 2018: 112).

-15 Temmuz darbe girişimi, geçmiş örneklerden farklı olarak askerin kendi alanını genişletmek ve siyasi süreçlerde daha belirleyici olmak maksadını gütmemektedir. Tam tersine ordu içerisine sızmış olan darbecilerin, orduyu FETÖ yapılanmasının bir parçası haline getirerek hareket ettikleri görülmüştür. Buradaki amaç ordunun gücünü kullanarak FETÖ yapılanmasının ülkeye hakim olmasını sağlamaktır. Diğer bir deyişle Fethullah Gülen’in liderliğini yaptığı sözde “Hizmet Hareketi’nin ülkenin kontrolünü ele geçirmek için hareket etmesi söz konusu olmuştur. Fethullah Gülen tarafından verilen talimatlar yerine getirilmeye çalışılmıştır. Bu durumu ortaya koyan en önemli göstergelerden birisi olarak darbenin yürütülmesinde bir ilahiyat fakültesi hocası olan Adil Öksüz’ün darbenin ana karargâhı Akıncılar Üssünde yakalanması gösterilebilir. Daha önceki dönemlerde emniyet ile ilişkileri kesilmiş olan eski polislerin, askerlerin kullandıkları tanklardan çıkmaları, darbenin icrasının her noktasında sivil imamların belirleyici olmaları söz konusu durumu daha net ortaya koymaktadır (Akıncı 2018: 113).

-Askeri darbeler yapılırken ilk önce devlet başkanı/cumhurbaşkanı, hükümet, meclis gibi yönetimin temel organları kontrol altına alınır. Oysa 15 Temmuz'da olan çok farklıydı. Bir taraftan meclis, cumhurbaşkanlığı külliyesi bombalanırken diğer taraftan halkın üzerine uçaklarla ve tanklarla atış yapılmış ve çok sayıda kişinin ölmesi ve yaralanmasına neden olunmuştur. Burada yapılmak istenenin darbeden daha fazlası olduğunu söylemek mümkündür. Halka karşı bu girişimlerle amaçlanan, bir klasik askeri darbeden ziyade ülkede bir kaos ve iç savaş çıkarmak olduğu düşünülmektedir (Yalçınkaya 2016: 21).

-15 Temmuz kalkışmasını diğer doğrudan darbelerden ayıran temel özelliklerden biri de, zamanlamasıdır. Normalde darbeler sabaha doğru herkes uyurken gerçekleşirdi. Fakat 15 Temmuz'da işler farklı yürümüştür. Bütün planları bozan; örgütün mensubu olan ve Kara Havacılık Komutanlığında çalışan bir subayın Milli istihbarat Teşkilatına (MİT) gitmesi ve darbe girişimini ihbar etmesidir. Bunun üzerine kalkışmanın planlanandan 6 saat önceye alınması, halkın duruma müdahale etmesine sebep olmuş ve kalkışma başarısız sonuçlanmıştır (Alpar 2017: 62).

4.3.2. 15 Temmuz Darbe Girişimi

15 Temmuz 2016 saat 21.30 sularında darbe girişimi, Pensilvanya'daki örgüt lideri Gülen'den gelen emirle FETÖ mensupları tarafınca Boğaziçi köprüsünün kesilmesiyle başlamıştır. Saat 22.00 civarında da Genelkurmay Başkanlığında silah sesleri duyulmuş ve TSK'ya ait jetler Ankara üzerinde alçak uçuş yapmaya başlamışlardır. Bu süreç içerisinde Genelkurmay Başkanı ve üç kuvvet komutanı başta olmak üzere birçok üst düzey subay ve general rehin alınmıştır. Saat 23.50'de ise TRT'yi (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) işgal eden örgüt mensupları spikere Yurtta Sulh Konseyi bildirisini okutturmuşlardır. Genelkurmay Başkanlığının resmi internet sitesinde de bu korsan bildiri yayınlanmıştır (Özdil 2018: 54).

Bundan sonra başlayan süreçle birlikte halkın sokaklara dökülmesi ve demokrasi nöbetlerinin başlaması darbe girişiminin direncinin kırılmasında etkili bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

15 Temmuz darbe girişiminde dikkat çekilmesi gereken bir diğer önemli husus darbenin yönetici kadrosunun karargahının, FBI'nın (Federal Soruşturma Bürosu) merkezi ile yan yana olmasıdır. İncirlik üssünün darbe sürecindeki

fonksiyonu göz önüne alındığında bu kalkışmada ABD'nin desteğinin alındığı aşıkardır. Batılı devletlerin Ortadoğu bölgesinde gelişen ve kalkınan bir Türkiye'yi istememesi, örgüt vasıtasıyla Türkiye'deki mezhep çatışmalarından faydalanmak istemesi gibi birtakım faktörler ABD'nin desteğinde etkili olmuştur.

Başta Amerika olmak üzere toplumsal bellekte dış güçlere yönelik negatif tutum, 15 Temmuz darbe girişiminde somut bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu darbe girişiminin medya ve iletişim bağlamında üç ana mesaj verdiği söylenebilir. İlki FETÖ'nün tahmin edildiğinden daha fazla iç ve dış dinamiklerden beslendiği görülmüştür. Buna karşılık olarak kitle iletişiminin sağladığı "gösterme", "tekrar etme", "hatırlatma" işlevleri öne çıkarılarak sürekli topyekun teyakuzda olunmalıdır. İkincisi bu darbe girişiminin elektronik haberleşme boyutunun çok önde olduğu gözlemlenmektedir. Böyle olduğu için bu darbe girişiminin arkasındaki FETÖ, medya organlarını ve iletişim altyapısını sistemli bir şekilde kullanmış ve hedef almıştır. Darbe girişimini püskürten Türk toplumunun medyaya yansıyan görüntüleri yalnızca ülke içindeki darbe karşıtlarına cesaret aşılama kalmamış, uluslar arası kamuoyuna da kuvvetli bir mesaj vermiştir (Demir 2016: 20-21).

Darbe girişiminin başarısız olma nedenlerini özetlemek gerekirse, darbe girişiminin planlanan saatten önce ortaya çıkması örgüt üyelerinin hazırlanan planı uygulayamamasına ve koordinasyon eksikliğine yol açmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yaptığı açıklama sonrasında muhalefet liderleri Kılıçdaroğlu ve Bahçeli'nin de darbe karşıtı söylemleri darbenin başarısız olmasındaki önemli etkenlerdendir. Yine darbe girişiminde bir emir komuta zinciri olmaması da başarısızlık nedenlerinden biridir. Bu sayede darbeye asker içinde de karşı koyacak bir güç oluşmuştur.

I. Ordu Komutanı Orgeneral Ümit Dündar'ın darbe girişiminden kısa bir süre sonra sert bir açıklama yapması, darbe girişiminin Türk Silahlı Kuvvetleri hiyerarşisi içinde olmadığını, komuta kademesinin cunta tarafından rehin tutulduğunu vurgulayarak darbe girişiminin gayri meşru olduğunu ilan etmesi asker içerisinde kararsız kesimin FETÖ'nün girişimine destek vermesini engellemiştir. Ordu içerisinde donanım açısından en seçkin birimlerden olan Özel Kuvvetler Komutanlığı'nın darbecilere teslim olmaması ve çatışarak önemli bir darbecinin

(Semih Terzi) öldürülmesi yine işleyişin sekteye uğramasında etkili olmuştur. İletişim alanındaki gelişmelerde darbenin başarısız olmasındaki ana nedenlerden biridir. Önceki darbelerde TRT'nin ele geçirilmesi yeterliyken bu girişimde diğer kanalların yaptığı darbe karşıtı yayınlar sayesinde yine darbecilere karşı stratejik bir üstünlük elde edilmiştir (Özdil 2018: 56)

4.3.3. 15 Temmuz Kapsamında Alınan Tedbirler

15 Temmuzdan sonra çıkan kararnameler ile terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti bulunan ve bu kişilerle irtibatı olduğu tespit edilen kişilerin kamu görevinden çıkarılması öngörülmüştür.

Örgüt mensuplarının kamudan tasfiye süreci 15 Temmuz sonrası başlayan bir süreç değildir. Nitekim 17/25 Aralık Yargı Darbesi Girişimi sonrası bu örgütün bir terör örgütü olduğu ve kamu kurumlarını ele geçirerek ülke yönetimine el koymayı amaç edindiğinin anlaşılması üzerine birçok kamu kurum ve kuruluşunda Örgütle irtibatlı olanlar pasif görevlere çekilmeye çalışılmış, hatta bazı kurumlarda yasal düzenlemeler yoluyla erken emekliye sevk işlemi dahi gerçekleştirilmiştir. Nitekim bu kurumların başında gelen Emniyet Genel Müdürlüğünde 15 Temmuz öncesi üst düzey emniyet personeli değerlendirmeye tabi tutularak 2.207 personel resen emekliye sevk edilmiştir. Bunun 1.394'ü FETÖ şüphelidir. Bunlardan 734'ünün ise 15 Temmuz sonrası çıkarılan 675 sayılı OHAL(Olağanüstü hal) Kanun Hükmünde Kararnamesi ile rütbeleri de geriye alınmıştır. Keza yine 15 Temmuz öncesi Polis Koleji ile Polis Akademisi ve Polis Okulları da kapatılarak bu okullardaki mevcut öğrenciler okula giriş puanı ve branşlarına uygun sivil okullara aktarılmıştır (Meclis Darbe Komisyonu Raporu: 410)

Kamu kurum ve kuruluşlarında bu kadar yaygın bir örgütlenme yoluna gitmiş örgüt mensuplarının kamudan tasfiyesi devletin ve anayasal düzenin bekası için ne kadar önemli ise örgütle ilişkisi olmayan ancak bu süreçte zarar görme ihtimali bulunan kamu personelini ayrı tutabilmek de o kadar önemlidir. Bu nedenle kamu görevlileri tüm Bakanlıklarda oluşturulan komisyonlar tarafından Başbakan tarafından açıklanan;

-17/25 Aralık'tan sonra Bank Asya ve Paralel Yapı'nın diğer şirketlerine parasal katkı sağlamak.

-FETÖ'nün sendikaları ve derneklerinde yönetici veya üye olmak.

-By Lock ve benzeri özel şifreli yazışma programını kullanmak.

-Kimse Yok Mu Derneği'ne bağlıta bulunmak.

-Emniyet ve MİT ve MASAK raporlarının olması.

-Kapsamlı sosyal medya taraması.

-Örgütün sivil toplum kuruluşları adı altında sohbet ve toplantılarına katılmak.

-Doğal akış dışında kısa sürede terfi etmiş veya özel görevlere getirilmiş olmak.

-Örgüte "himmet" adı altında para aktarmak.

-Güvenilir ihbarlar, ifade ve itiraflar bulunması.

-Takip ettikleri sitelerin incelemesinden elde edilen sonuçlar.

-FETÖ üyesi şirketlerin normal olmayan işlemlerini yapmak, koruyup kollamak.

-Yargıda ve emniyette örgüt lehine hareket ettiği tespit edilen kişiler arasında yer almak.

-Paralel Yapı'nın ev ve yurtlarında kalanların sonraki yıllarda gösterdiği davranışlar.

-İşyerinde diğer çalışanlardan, tanıyan kişilerden elde edilen bilgiler.

-Örgütün gazete, dergi aboneliği ve çocuğunu okullarına göndermeyi 17/25 Aralık'tan sonra sürdürmek.

şeklindeki (16) kriter açısından değerlendirmeye tabi tutulması öngörülmüştür. Bütün bunlara rağmen tasfiyeler sırasında suça bulaşmamış ve örgütle organik bağı olmayan kişilerden zarar gördüğü anlaşılanları hakkında ise hatanın düzeltilmesi yoluna gidilmektedir (Darbe Girişimi Sonrası Alınan Acil Tedbirler, Habertürk, 27 Mayıs 2017).

23 Temmuz 2016 tarihinde yayınlanan ilk Olağanüstü Hal Kararnamesi ile 934 okul, 109 öğrenci yurdu, 15 üniversite olmak üzere toplam 1058 özel eğitim kurumu ile 35 özel sağlık kuruluşunun kapatılmasını da FETÖ'nün kamudan tasfiyesi kapsamında değerlendirmek gerektir. Yine 31 Temmuz 2016 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 669 sayılı OHAL Kararnamesi ile de mevcut askeri okullar kapatılmıştır.

Olağanüstü hal kapsamında alınan tedbirlere ilişkin kanun hükmünde kararnamelerle; milli güvenliğe tehdit oluşturduğu tespit edilen terör örgütlerine veya milli güvenlik kurulunca devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara aidiyeti, iltisakı veya bunlarla irtibatı belirlenen;

- 34'ü özel sağlık kurum ve kuruluşu,
- 1411'i özel öğretim kurum ve kuruluşu,
- 995'i özel öğrenci yurt ve pansiyonu,
- 1326'sı dernek ile bunların iktisadi işletmeleri,
- 15'i vakıf yükseköğretim kurumu,
- 31'i sendika, federasyon ve konfederasyon,
- 733'ü dersane,
- 70'i özel radyo ve televizyon kuruluşu,

-109'u gazete, dergi ile yayınevi, dağıtım kanalı ve haber ajansı olmak üzere toplam 4.724 kurum ve kuruluşun kapatılmasına karar verilmiştir. Kapatılan bu kurum ve kuruluşlara ait olduğu tespit edilen 3361 adet 7,2 milyon taşınmazın tapuda hazine adına tescilleri sağlanmıştır (Darbe Girişimi Sonrası Alınan Acil Tedbirler, Habertürk, 27 Mayıs 2017).

15 Temmuz başarısız bir darbe girişimi olmasına rağmen toplumsal açıdan büyük bir tahribat yaratmıştır. 15 Temmuzdan sonra ilan edilen OHAL sürecinde yayınlanan KHK'ler (Kanun Hükmünde Kararname) ile FETÖ ile irtibatı bulunan çok sayıda asker, polis, işadamı, gazeteci, öğretmen, akademisyen ve daha birçok

farklı statüdeki memurlar açığa alındılar, tutuklandılar veya memurluktan ihraç edildiler.

Bu arada sürüme giren “Kripto FETÖ Üyesi” kavramı tüm kafaları karıştırdı. Bir çeşit *münafık* anlamında kullanılan bu kavramla FETÖ üyesi kimliğini ustalıkla gizlemeyi başarmış ama FETÖ’ye kuvvetle bağlı ve halen önemli pozisyonlardaki varlığını sürdüren kişiler kastedilmektedir. FETÖ’yü hedef almasına rağmen bu kavramın en çok FETÖ üyeleri tarafından kullanıldığını düşünmek abes olmayacaktır. FETÖ üyelerinin, bu kavram üzerinden FETÖ ile ilgisi olmayan kişiler aleyhinde kamuoyu oluşturmaya çalıştıkları gözlemlendi. Öte yandan böyle bir suçlama mevcut olmasa bile herkes muhataplarının kripto olabileceği ihtimalini gözetir ve ona göre ihtiyatlı ve mesafeli olmaya çalışır bir halde buldu kendisini. Bireylerin akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ve iş çevrelerinde tanış oldukları ve FETÖ üyesi olmasına hiç ihtimal vermedikleri kişiler içinden tutuklananların çıkması da bir anlamda onları bu tutuma sevk etti. Diğer bir deyişle toplumda ciddi derecede diğerine güven azalması yaşandı (Çakı 2018: 103).

Toplum bazında insanların birbirlerini örgüt mensubu olarak suçlama eğilimleri hız kazanarak devam etti. Ayrıca kadrolarda açılan boşluğu dini ve seküler cemaatler iyi değerlendirdi. Suçlamaların arkasında kişisel anlaşmazlıkların ve husumetin yanı sıra bu tarz cemaatlerin de fırsatçılıkları etkili oldu. Tüm bunların etkisiyle FETÖ tarafından bilinçli olarak çok sayıda masum vatandaşın bu süreçten zarar gördüğü algısı yaratıldı. Bu da toplumda gerçek örgüt üyeleri dışarıda serbestçe dolaşırken tutuklanan ya da ihraç edilenlerin birçoğunun masum olduğu kanısını uyandırdı. Bu algıyla birlikte hükümetin bu süreç içerisindeki politikasını esnetmesi sağlanmak istendi ya da süreç sulandırılmak istenmiştir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışmada ele alınan ve FETÖ örneği üzerinden değerlendirilen cemaat sorunu uzun yıllardır çözümsüz kalmasının yanı sıra olumsuz etkilerini her geçen gün daha da arttırmaktadır. Ayrıca bu sorun çok daha karmaşık hale gelmektedir. Konuya sadece toplumsal bir bakış açısıyla yaklaşmak oldukça hatalı bir değerlendirme olacaktır. FETÖ ekonomi, bürokrasi, askeri, adli ve idari birçok olguyu da içine alan büyük ve karmaşık bir sorundur. Bu nedenle meseleye kısmi olarak yaklaşmak sadece daha büyük sorunlar çıkmasını öteleyecektir. Bu nedenle sorunun tüm yönlerinin ayrıntılı bir şekilde ele alındığı bütüncül bir bakış açısı sorunun daha süratli, ekonomik ve kalıcı çözümü açısından oldukça önemlidir.

Türkiye'deki cemaat sorununu sadece FETÖ odaklı olarak algılamakta bir başka hatalı yaklaşımdır. Günümüzde benzer birçok dini grup toplumsal açıdan büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Bu nedenle sadece FETÖ odaklı bir mücadele sorunun eksik bir çözümünü de beraberinde getirecektir. Yani cemaat sorunun çözülmesi için diğer dini grupların da içinde bulunduğu çok daha kapsamlı bir mücadele gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kamusal yapılanmasındaki sorun ve zafiyet alanları 15 Temmuz darbe girişimi ile birlikte daha da açığa çıkmıştır. Bir kez daha bu tip sorunların yaşanmaması için kısa vadede alınan tedbirlerin yanında uzun vadeli yapısal tedbir ve dönüşüm planları hazırlamak gerekmektedir. Bu bölümde ayrıca FETÖ sorununun çözüme kavuşturulması için alınması gereken tedbirler değerlendirilecektir.

Nihai amacına giden yolda, gerek sahibi olduğu medya gücü sayesinde algı yönetimi yoluyla gerekse günlük tartışmalardan yararlanarak kişi ve kurumlara karşı her türlü hukuksuz eylemlere girişen ve her alanda yapılanan bu örgüt nedeniyle toplumun, devletin kurum ve kuruluşlarına özellikle hukuka olan inancı derinden zedelenmiştir. Bu nedenle öncelikle yapılması gereken toplumun hukuka olan inancını yeniden tesis etmektir. Bunun için yapılacak faaliyetlerden biri HSK üye seçim usulünün değiştirilerek, kurulun oluşumuna dışarıdan müdahalenin engellenmesi gerekmektedir. En üst kademedен başlanarak yargının tam bağımsızlığı sağlanmalıdır. Yani yargı sisteminin ürettiği ürünün adaletli olması sağlanmalıdır.

Hakimler kişi veya makamlardan aldıkları talimatlarla hareket etmemeli bunun için de hakimlik teminatı tam ve sağlam bir şekilde sağlanmalıdır. Bu bağlamda atılması gereken en önemli adımlardan biri her ne kadar değişikliğe uğrasa da yürürlükte olan darbe anayasası yerine halkın temsilcileri tarafından şeffaf bir şekilde hazırlanacak demokrasi, çoğulculuk ve özgürlüğün esas alınacağı yeni bir anayasadır.

Dini oluşumlar ile devlet arasındaki ilişkilerin bütünüyle tekrardan gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu tip yapılar FETÖ örneğinde olduğu gibi genel anlamda faaliyetlerini gizlilik içinde ve denetimden uzak olarak yürütmektedirler. Burada Diyanet İşleri Başkanlığı'na büyük bir görev düşmektedir. Ancak bu görev tek başına bu kurum tarafından yerine getirilemeyeceği için ek tedbirler de alınmalıdır. Yine bu grupların televizyon ve sanal medya aracılığıyla yürüttükleri faaliyetleri RTÜK dışında denetleyecek bir kurum bulunmamaktadır. Bunun içinde gerekli tedbirler alınmalı, dini grupların kullandığı tüm argümanlar uzman kişiler tarafından sıkı bir denetime tabi tutulmalıdır. Ancak her ne kadar denetim altına alınırsa alınsın din konusu her zaman istismara açık olacağı için bu konu özelinde her an tetikte olunması gerekmektedir. Bu oluşumların şeffaf, toplumu ayrıştırmayan, hesap verebilir ve dini duyguları istismar etmeyen bir yapıda olmadıkları tespit edildiğinde bununla ilgili önlemler kesin ve kararlı olarak alınmalıdır. Oluşturulacak bir denetim mekanizması ile birlikte dini grupların üye sayısı, maddi kaynakları, lideri, yurt içi ve yurt dışı faaliyetleri kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Yine bu bağlamda toplumun güvenini zedeleyen dini yardım kuruluşlarının faaliyetleri sıkı bir denetimden geçirilmelidir.

Çalışmada da ele alındığı üzere dini gruplara karşı yürütülen baskı ve güç kullanma politikası sorunu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir. Ancak buradan bu grupların kontrolsüz bir biçimde serbest bırakılması çıkarılmamalıdır. Sorun çok hassas olduğu için atılacak adımlar büyük bir titizlik ve objektiflikle belirlenmelidir. Devletin bireyin inanç özgürlüğünü koruyan bir hukuki sistem icra etmesi bireylerin bu tip dini gruplara katılmasına engel olur. Bu nedenle inanç özgürlüğü kapsamlı olarak koruma altına alınmalı ve din eğitimi toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak bir şekilde verilmelidir. Eğitim ve öğretim alanında salt ezberci zihniyet yerine araştıran, sorgulayan ve eleştiren bir zihniyet geliştirilmelidir.

Din istismarının engellenmesi için genç bireylere dinin asli kaynaklarına dayandırarak devlet eliyle eğitim verilmelidir.

Türkiye tarihindeki hiçbir darbeyi öncesinde yetkili makamlara bildirmeyen veya bildiremeyen İstihbarat teşkilatının yeterliliği araştırılmalıdır ve gerekli önlemler alınmalıdır. Ülkenin hem içte hem dışta ihtiyaçlarını karşılayacak yeni bir teşkilat yapısı bütün yönleriyle müzakere edilmelidir. Yine bu tip hassas kurumlara diğer illegal yapılarında sızma girişimlerine karşı alınacak tedbirler arttırılmalıdır. Bu bağlamda emniyet içindeki birimler arasındaki koordinasyon ve işbirliğini arttıracak yeni bir eylem planı hayata geçirilmelidir. Bu eylem planı TSK ve diğer istihbarat birimlerini de içine alacak şekilde tek bir çatı altında birleştirilir, işbirliği ve koordinasyon da sağlanırsa istihbarat kurumunun illegal örgütlerin sızma faaliyetlerine karşı direnci arttırılmış olacaktır. Birimler arasındaki bilgi alışverişinin kesintisiz sağlanabilmesi için yeni daireler ve irtibat elemanları tahsis edilmelidir. Her birimin sorumluluk alanı netleştirilmelidir. Yabancı devletlerdeki istihbarat servislerinin teşkilatları bu bağlamda araştırılarak rol model alınabilir. Personel izleme ve güvenlik ile ilgili zafiyetler üst noktada olduğu için alınacak tedbirlerin de bunları temel alarak belirlenmesi gerekmektedir.

Kamu personellerinde alım öncesi güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması gibi tedbirler yeterli değildir. Personel alındıktan sonra da bağımsız kuruluşlar tarafından daimi takibi yapılmalıdır. İllegal bir yapılanmayla ilişkisi tespit edilen kişilerin hızlı bir biçimde kurumla ilişkisinin kesilmesini sağlayacak yasal zemin de hazırlanmalıdır. Kamu yönetiminde hesap verilebilirlik ve hizmet kalitesi arttırılmalı, şeffaflık ön planda olmalı ve belli dönemler sonunda personellerle ilgili performans raporları ortaya koyulup kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Kamu kurumlarına eleman alımlarında liyakat ilkesi esas alınmalı görevin gerektirdiği ehliyete sahip kişilerin kuruma alınmasını ve yükselmesini sağlayacak kriterlere sahip bir sistem getirilmelidir. Kurumların şeffaf olması illegal kurumlarca manipüle edilememesi açısından, liyakat esası ise kurumların örgütlenme sahası haline gelmesini engellemesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Yine bu bağlamda kamuoyunda sıkça gündeme gelen sınav sorularının çalınması ile ilgili gerekli tedbirler de alınmalıdır.

FETÖ ile mücadele sürecinde örgütün menfaatlerine yapılan algı yönetimlerine kesinlikle izin verilmemelidir. Algı operasyonlarının atama ve terfi dönemlerinde artış göstermesi bir tesadüf değildir. Sosyal medya örgütün algı yönetimleriyle varmayı hedeflediği amaçlar için önemli bir araçtır. Bu nedenle örgütün bu yöntemlerle insanları mağdur etmesi, yıldırması ve kendine bir çıkar sağlaması engellenmelidir. Bunun için ülke çapında faaliyet gösteren başta sosyal mecra da olmak üzere ülkeye yapılacak tüm saldırı ve algı operasyonlarına karşı mücadele edecek bir kurumun bulunması oldukça önemlidir.

Türkiye'nin yıllardır en büyük eksikliklerinden olan lobi faaliyetlerindeki boşluğu da örgüt kendi lehine çok iyi bir şekilde değerlendirmektedir. FETÖ ülke içindeki mücadelesini dış güçlerin verdiği destekle sürdürmektedir. Yabancı basında FETÖ lehine Türkiye aleyhine yapılan karalama kampanyaları da örgüte büyük bir cesaret vermektedir. İlegal bir örgütün Türkiye Cumhuriyetinden daha fazla lobisi olması kabul edilemeyeceği için bu konuda gerekli değerlendirmeler yapılmalı ve daha ılımlı, yapıcı ve gerçekçi bir dış politika belirlenmelidir. Dışa dönük kamu diplomasisi faaliyetleri eksiksiz ve kesintisiz bir biçimde sürdürülmeli ve örgütle mücadeledeki haklılık konusunda sunulan argümanların içeriği zenginleştirilmelidir. FETÖ'nün sadece Türkiye için değil dünyanın dört bir yanındaki gizli yapılanmalarıyla birçok devlet için de potansiyel bir tehdit olduğu somut gerekçelerle ortaya konulmalıdır. Bu şekilde diğer ülkelerin desteği de alınarak örgütle çok daha başarılı bir mücadele süreci sağlanabilir.

FETÖ ile mücadele sürecinin ikili ilişkilere zarar vermesi engellenmelidir. Bu yöndeki çabalar uluslar arası kamuoyunu ikna ve yönlendirme amacı taşımalıdır. Bu yöndeki mücadelede hukuk devleti ve insan hakları ilkesine vurgu yapılmalıdır. Yapılan mücadele büyük bir titizlik ve şeffaflıkla sürdürülmeli, bu sürecin sulandırılmasına müsaade edilmemeli ve oluşacak mağduriyetlerin önüne geçilmelidir. Açığa alma ve işten çıkarmalarda yeni mağduriyet alanları yaratmamak ve suçlu ile suçsuzu birbirinden ayırmak için azami özen gösterilmelidir. FETÖ borsası gibi olgularla örgüt üyelerine taviz verilmemeli ve toplumun hukuk düzenine olan inancı sarsılmamalıdır. FETÖ'nün yönetici kadrosunun önemli bir bölümünü teşkil eden siyasi ayağı ortaya çıkarılmalıdır. Örgüt üyelerinin 28 Şubat sonrasında olduğu gibi yine bir gizlilik faaliyetleri içinde olduğu unutulmamalı yürütülen

soruşturmalarda bu olgu göz önünde bulundurulmalıdır. PKK'nın da 1980'li yıllarda Diyarbakır Cezaevinde yaşanan mağduriyetler üzerine gelişen söylemiyle militanlar kazandırdığı ve güçlendiği gerçeği göz önünde bulundurularak bu hassas süreç sürdürülmelidir. Bu nedenle mücadelenin hukuk devleti ilkesi içinde sürdürülmesi büyük bir öneme haizdir.

Önceki bölümlerde ifade edildiği gibi FETÖ'nün ülkenin teknik imkan ve iletişim olanaklarına ulaşımında ne kadar etkili olduğu göz önünde bulundurularak tüm devlet kurumlarının bilgi işlem, haberleşme ve iletişim altyapıları büyük bir titizlikle yeniden gözden geçirilmeli ve gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bu kurumlarla ilgili gerekli güvenlik önlemleri acilen alınmalı ve örgüt lehine bir müdahaleye karşı dirençli hale getirilmelidir. FETÖ ile mücadelede halkla ilişkiler boyutunun ne kadar önemli olduğu gerçeği göz ardı edilmemeli, kamuoyu nezdinde ikna edici bir süreç yönetilmediği takdirde mücadelenin sekteye uğrayabileceği unutulmamalıdır.

Şu an faaliyetlerinin büyük bir bölümünü yurtdışında sürdüren örgüt tekrardan faaliyetlerinin merkezini ülke içine kaydıracağı doğru anı beklemektedir. Buna da hazırlıklı olmak gerekmektedir. Kripto üyeleri aracılığıyla hala ülke çapında da faaliyetlerine devam eden örgütle mücadele tavizsiz bir şekilde sürdürülmelidir. FETÖ ile mücadelenin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için yabancı istihbarat servisleri ile olan ilişkisi ve dünya çapındaki mali yapılanması ortaya çıkarılmalıdır. Sadece ülke içindeki üyelerin tasfiyesi ile bu mücadelenin sonlandırılması mümkün değildir. Bunun için de Dışişleri bakanlığı nezdinde yapılacak çalışmalar ile yurtdışına yönelik bilgilendirme faaliyetleri büyük bir önem arz etmektedir. FETÖ ile ilgili akademik çalışmalardaki eksiklik giderilmeli ve uzman kişiler tarafından bu konuda yapılacak bilimsel çalışma faaliyetlerine hemen başlanılmalıdır.

Yurtdışındaki vatandaşlar arasında FETÖ Diyasporası aracılığıyla Türkiye karşıtlığını amaç edinen bir oluşuma karşı gerekli tedbirler hem ulusal hem de uluslar arası düzeyde alınmalıdır. Sadece ülke içindeki değil yurtdışındaki vatandaşlara yönelik bilgilendirme faaliyetleri kesintisiz bir şekilde sürdürülmelidir. Yine bu bağlamda örgütün çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarındaki yeniden yapılanma çalışmalarına karşı da önlemler süratle alınmalıdır. Bu süreçten etkilenen

vatandaşların uzman kurumlar aracılığıyla bir rehabilitasyon sürecine alınıp topluma geri kazandırılması da son derece önemlidir.

Bu konuda en önemli mücadele alanı eğitimidir. Bu tarz illegal yapılanmaların etki alanını azaltabilmek için kamusal eğitim politikalarına büyük bir önem verilmelidir. Özellikle örgütün kırsal kesimdeki fakir çocukları devşirdiği göz önünde bulundurulursa bu çocukların eğitim hayatlarını devlet himayesinde tamamlamaları oldukça hayati öneme sahiptir. Örgütün bu bireylerin ekonomi ve buna bağlı olarak barınma konusundaki sıkıntılarını istismar ederek onları nasıl elde ettiği göz önünde bulundurularak kaliteli ve ucuz eğitime erişim sağlanmalıdır. Üniversiteyi kazanarak başka illere giden öğrencilerin barınma ihtiyaçlarının karşılanması gerekli kurumlar vasıtasıyla, imkanları ve sayıları arttırılacak öğrenci yurtları bu tip yapılanmalarla mücadelede büyük fayda sağlayacaktır. Bu tip yapılanmaların alternatif eğitim programları hazırlanması engellenmeli ve eğitim konusunda ülke genelinde birlik her anlamda sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, Erhan (2016). *‘Osmanlı İmparatorluğu’nda Askeri İsyandar ve Darbeler’*, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- Abdülber, Zeki (1997). *‘Mîzânü’l-uşûl’*, Katar.
- Albayrak, Mustafa (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoneix Yayınları, Ankara.
- Ak Parti Sosyal Politikalar Başkanlığı (2017). *‘15 Temmuz Milli İradenin Zaferi Araştırma Raporu’*, Ak Parti Sosyal Politikalar Başkanlığı, Ankara.
- Akça, İsmet (2013). *‘Türkiye’de Ordu-Siyaset İlişkisi’*, *Türk Siyasal Hayatı’*, (Ed. Ahmet Demirel, Ahmet -Sözen, Süleyman), Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, ss. 184.
- Akın, Kenan (2000). *‘Milli Nizam’dan 28 Şubat’a Olaylı Adam Erbakan’*, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Akıncı, Abdulvahap (2018). *‘Askeri Vesayetten Fetö Vesayetine: 15 Temmuz Üzerine Genel Bir İnceleme’*.
- Aktaş, Melih (1998). *‘1950-1960 Demokrat Parti Dönemi Türk-Sovyet İlişkilerinde Amerika Faktörü’*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Alpan, Ahmet (2016). *‘Amerika Birleşik Darbesi ve Fethullah’*, Bizim Kitaplar, İstanbul.
- Alpar, Melek (2017). *‘Sonuçları İtibarıyla 15 Temmuz Darbesi’*, *Turkish Studies Dergisi*, Cilt: 12, sayı: 16, s.53-64.
- Arslan, Hüsamettin (2007). *‘Epistemik Cemaat’*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Zygmunt (2016). *‘Cemaatler’*, Say Yayınları, İstanbul.
- Bölükbaşı, Mustafa (2012). *‘Milli Görüş’ten Muhafazakâr Demokrasiye: Türkiye’de 28 Şubat Süreci Sonrası İslami Elitlerin Dönüşümü’*, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 166-187.
- Canbay, Hüsnüye (1999). *‘Nuh’un Gemisindekiler’*, İstanbul: Turan Yayıncılık.

- Çaha, Ömer (2004). *‘‘Sivil Toplum ve Devlet’’*, Orion Kitabevi, Ankara.
- Çakı, Fahri (2018). *‘‘Türkiye’de 15 Temmuz’un Toplumsal Etkileri ve Ona Yol Açan Faktörler Üzerine Düşünceler’’*, Balıkesir Üniversitesi.
- Demir, Sertaç (2016). *‘‘15 Temmuz Darbe Girişiminde Medya’’*, Seta Yayınları, İstanbul.
- Devran Yusuf ve Özcan Ömer Faruk (2016). *‘‘15 Temmuz Darbe Girişimi: Gelenekselden Yeniye Medya Araçlarının Kullanımı’’*, AJIT-e; Online Academic Journal of Information Technology, Cilt: 7, sayı: 25, s:71-91.
- Diner, Dan (2011). *‘‘Mühürlenmiş Zaman: İslam Dünyasındaki Durgunluk Üzerine’’*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Duman, Zeki (2016). *‘‘15 Temmuz Darbe Girişiminin Sosyolojik Okuması’’*, Muhafazakar Düşünce,49.
- Dursun, Davut (2002-2003), "Türkiye’de Askeri Darbelerin Simgesel Ekonomisi", *Doğu Batı Dergisi*, Sayı 6, ss.136-138.
- Fığlalı, Ruhi (1997). *‘‘İslâm’ın Bugünkü Meseleleri’’*, *Türk Yurdu*, XVII, S. 116-117, Ankara Nisan-Mayıs.
- Eroğul, Cem (2003). *‘‘Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi’’*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Fetö Çatı İddianamesi, (2016). Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı,
- Freyer, Hans (1999). *‘‘Din Sosyolojisi’’*, Doğubatu Yayınları, Ankara.
- Gencer, Bedri (2012). *‘‘İslam’da Modernleşme’’*, Doğubatu yayınları, Ankara.
- Göle, Nilüfer (1996a). "Authoritarian Secularism and Islamist Politics: The Case of Turkey", Augustus Richard Norton, der., *Civil Society in the Middle East* içinde, cilt 2, Leiden: E. J. Brill.
- Gülalp, Haldun (2003). *‘‘Kimlikler Siyaseti: Türkiye’de Siyasal İslam’ın Temelleri’’*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Gülener Serdar ve Öztürk Hüseyin (2018). *‘‘İtiraflarda FETÖ’nün Devlete Sızması’’*, Seta Yayınları, Ankara.

- Habermas, Jürgen (2006). *‘Doğalcılık ve Din arasında’*, Yapı Kredi Yayınları, Ankara.
- Onat, Hasan (1996). “Türkiye’de Din Anlayışı”, *Türk Ocakları Yıllığı*, Ankara.
- Kara, Adem (2006). *‘Cumhuriyet Döneminde Kalkınmanın Mihenk Taşı Halkevleri (1932-1951)’*, 24 Saat Yayıncılık, Ankara.
- Kındıra, Zübeyir, (2010). *‘Cemaatin Copları’*, Togan Yayınları, İstanbul.
- Kıray, Mübeccel (1964). *‘Ereğli: Ağır Sanayiden önce Bir sahil Kasabası’*, DPT Yayınları, Ankara.
- Kongar, Emre (2000). *‘28 Şubat ve Demokrasi’*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kurtdaş, Meliha (2017). *‘Modern Dünyada Dini Cemaatler’*, Josress, Cilt:3, Konu:2.
- Kutluay, Yaşar (2000). *‘İslamiyet’te İtikadi Mezheplerin Doğuşu’*, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Lingis, P. Charles (1997). *‘Ortak Birşeyleri Olmayanların Ortaklığı’*, Çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Maman, Kamil (2013). *‘Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilaline Demokratlar DP’nin Kurucusu Anlatıyor’*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Şerif (1969). *‘Din ve İdeoloji’*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayını.
- Mardin, Şerif (1992). *‘Bediüzzaman Said Nursi Olayı’*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Şerif (1991). *‘Türk Modernleşmesi’*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Öcal, Beyhan (2009). *‘12 Eylül’den 28 Şubat’a Darbe Söylemlerindeki Değişimin Analizi’*, Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, ¼:9,23.
- Özdil, Yasemin (2018). *‘Türk Demokrasisi, Fetö ve 15 Temmuz’*.
- Perinçek, Doğu (1997). *‘Din ve Laiklik Üzerine’*, İstanbul, Kaynak Yayınları.
- Robins, K. (1996). “Interrupting Identities: Turkey/Europe”, Stuart Hall, Paul Du Gay, (eds), *Questions of Cultural Identity*, Sage Publications, London, s. 68-69.

- Roy, Oliver (1994). “*Siyasal İslam’ın İflası*”, Çev. Cüneyt Akalın, İstanbul: Metis Yayınları.
- Sarıbay, Ali Yaşar (1998). “Türkiye’de Demokrasi ve Sivil Toplum”, E. Fuat Keyman, A. Yaşar Sarıbay, (Ed.), *Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Sarıbay, Ali Yaşar (2000). “*Türkiye’de Politik Değişme ve Modernleşme*”, İstanbul, Alfa Kitabevi.
- Savran, Acar Gülnur (2006). “*Özne Yapı Gerilimi*”, İstanbul: Kanat Kitap.
- Sjoberg, Gideon (1965). “*The Preindustrial City: Past and Present*”, The Free Press, New York.
- Sunar, İlkay (1998). “Sivil Toplum ve İslamiyet”, Elisabeth Özdalga, Sune Persson, (Ed.), *Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Şavkılı, Cengiz, (2019). “27 Mayıs 1960 Darbesinin Maraş Yerel Basınındaki Yansımaları”, Araştırma Makalesi.
- Tanör, Bahar ve Akşin, Selma (2000). *Türkiye Tarihi (5)*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Tapper, R. (1991). “Introduction” Richard Tapper, (Ed.), *Islam in Modern Turkey: Religion, Politics and Literature in a Secular State*, I.B. Tauris & Co Ltd. London, s.7.
- Taşpınar, Gül Tuba (1996). “*27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- TBMM Darbe Araştırma Komisyonu Raporu, 2017.
- Teziç, Erdoğan (1976). 100 soruda Siyasi Partiler: Partilerin Hukuk Rejimi ve Türkiye’de Partiler, Gerçek Yayınevi.
- Timur, Taner (1991). *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Topçu, Nurettin (1970). “*Türkiye’nin Maarif Davası*” İstanbul, Hareket Yayınları.
- Topçu, Nurettin (1998). “*Kültür ve Medeniyet*” İstanbul, Dergah Yayınları.

- Topçu, Nurettin (2002). *‘İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf’* İstanbul, Dergah Yayınları.
- Toprak, Binnaz (1987). *‘İslam and Political Development in Turkey*, Leiden: E, J. Brill.
- Tönnies, Ferdinand (1957). *‘Community&Society (Gemeinschaft und Gesellschaft)’*, Trans. Charles P. Loomis, (New Brunswick (USA)&Oxford (UK): Transaction Books,
- Turner, Victor (1974). *‘Dramas, Fields and Metaphors’*, Symbolic Action in Human Society.
- Tusi, Ebu Nasr Serrac (1996). *‘el-lüma İslam Tasavvufu’*, Trc. H. Kamil Yılmaz, İstanbul, Altınoluk Yayınları.
- Reyhan, Ünal (2009). *‘Modern Cemaatleşmeler ve Türkiye Örneği’*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Ünver, Günay (1999). *‘Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye’*, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Ünverdi, Muhammet (2011). *‘Temel İbadetler Konusunda Hanefiler ve Şafîiler Arasındaki Farklar’*. Akademisyen Kitabevi, İstanbul.
- Varol, Ozan (2012). *‘Democratic coup d’État’*. *Harvard internationallaw journal*, (53), 292-356.
- Yanardağ, Merdan (2006). *‘Fethullah Gülen Hareketi’nin Perde Arkası’*, Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul.
- Yalçinkaya, Alaeddin (2016). *‘Darbeler ve Oryantalist Bakış’*, Uluslararası Demokrasi Sempozyumu: Darbeler ve Tepkiler, Sempozyum Kitabı, s. 11-25,
- Yelken, Ramazan (1999). *‘Cemaatin Dönüşümü’*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Yeniçeri, Özcan (2015). *Genç Osman'dan Menderes'e Darbe ve Demokrasi*, Kripto Yayınlan, Ankara.
- Yıldırım, Sinan (2004). *‘1950 Seçimleri ve Propaganda’*. *Yakın Dönem Türkiye Araştırma Dergisi*.

Yılmaz, Hasan Kamil (2007). *“Ana hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar”* İstanbul, Ensar Neşriyat.

Yılmaz, Nail (2008), *“Hemşehri Kimliği”*, Beta Yayınları, İstanbul.

Yörük, Zafer (2002). *“Politik Psişe Olarak Türk Kimliği”*, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ankara C. Başsavcılığı 2016/109268 soruşturma, 2017/19707 esas, 2017/3376 iddianame.

İki Kritik Davanın Savcısı Bylockçu Çıktı,Vatan,17 Mart 2017.Erişim adresi: <http://www.gazetevatan.com/iki-kritik-davanin-savcisi-bylock-cu-cikti-1049036-gundem/> .(25.06.2019)

GATA İddianamesi Mahkemede,Sabah,4 Eylül 2017.Erişim adresi: <https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/09/04/gata-iddianamesi-mahkemede> .(22.05.2019)

KPSS Skandalının Kilit İsmi:Soruları Bana Cemaat Verdi,Radikal, 10 Eylül 2010. Erişim adresi: <http://www.radikal.com.tr/turkiye/kpss-skandalinin-kilit-ismi-sorulari-bana-cemaat-verdi-1018212/> . (23.05.2019)

Fetö’nün Tarihçesi- 15 Temmuz Darbe Girişimi Raporu, Habertürk, 26 Mayıs 2017. Erişim adresi: <https://m.haberturk.com/gundem/haber-amp/1508856-fetonun-tarihcesi-15-temmuz-darbe-girisimi-raporu> . (09.05.2019)

Fetö’den Tarihin En Büyük Siber Casusluğu, Sabah, 21 Kasım 2016. Erişim adresi:

<https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/11/21/fetoden-tarihin-en-buyuk-siber-casuslugu>(04.07.2018)

Fetö Örgütü Dosyası-F Tipi Yapılanma Erişim adresi: <http://www.ozelburolistihbarat.com/Content/images/archieve/feto-orgutu-dosyasi-f-tipi-yapilanma-fethullah-gulen-orgutu-49123a3a-2e5a-4e09-b04f-121d210d28de.pdf>

Darbe Girişimi Raporu Sonrası Alman Acil Tedbirler, Habertürk, 27 Mayıs 2017.

http://iibf.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/Demokrasi/Demokrasi4/Demokrasi5/kapak0901.pdf (E.T. 14.10.2017). Erişim adresi:
<https://www.haberturk.com/gundem/haber/1509651-darbe-girisimi-sonrasi-alinan-acil-tedbirler> (15.10.2018)

Eski HSYK Üyeleri Hakkında Fezleke, Anadolu Ajansı, 20 Ekim 2017. Erişim adresi:
[https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/eski-hsyk-uyeleri-hakkinda-fetoden-fezleke/942834\(04.07.2018\)](https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/eski-hsyk-uyeleri-hakkinda-fetoden-fezleke/942834(04.07.2018)) Kritik Yıl 1986, Milliyet, 20 Temmuz 2016.

Erişim adresi:

[http://www.milliyet.com.tr/gundem/kritik-yil-1986-2281085\(04.07.2018\)](http://www.milliyet.com.tr/gundem/kritik-yil-1986-2281085(04.07.2018))

<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eilik>(28.10.2019)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCnnilik>(28.10.2019)

<http://fetogercekleri.com/fetullah-gulen-kimdir/>(28.10.2019)

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Cihad Mert
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 04.07.1995
e-posta : mertcihat578@gmail.com

EĞİTİM

<u>Derece</u>	<u>Kurum</u>	<u>Yılı</u>
Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2017
Yüksek Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2020

İŞ TECRÜBESİ

<u>Tarih</u>	<u>Kurum</u>	<u>Görev</u>
--------------	--------------	--------------

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı KPDS () ÜDS() IELTS ()